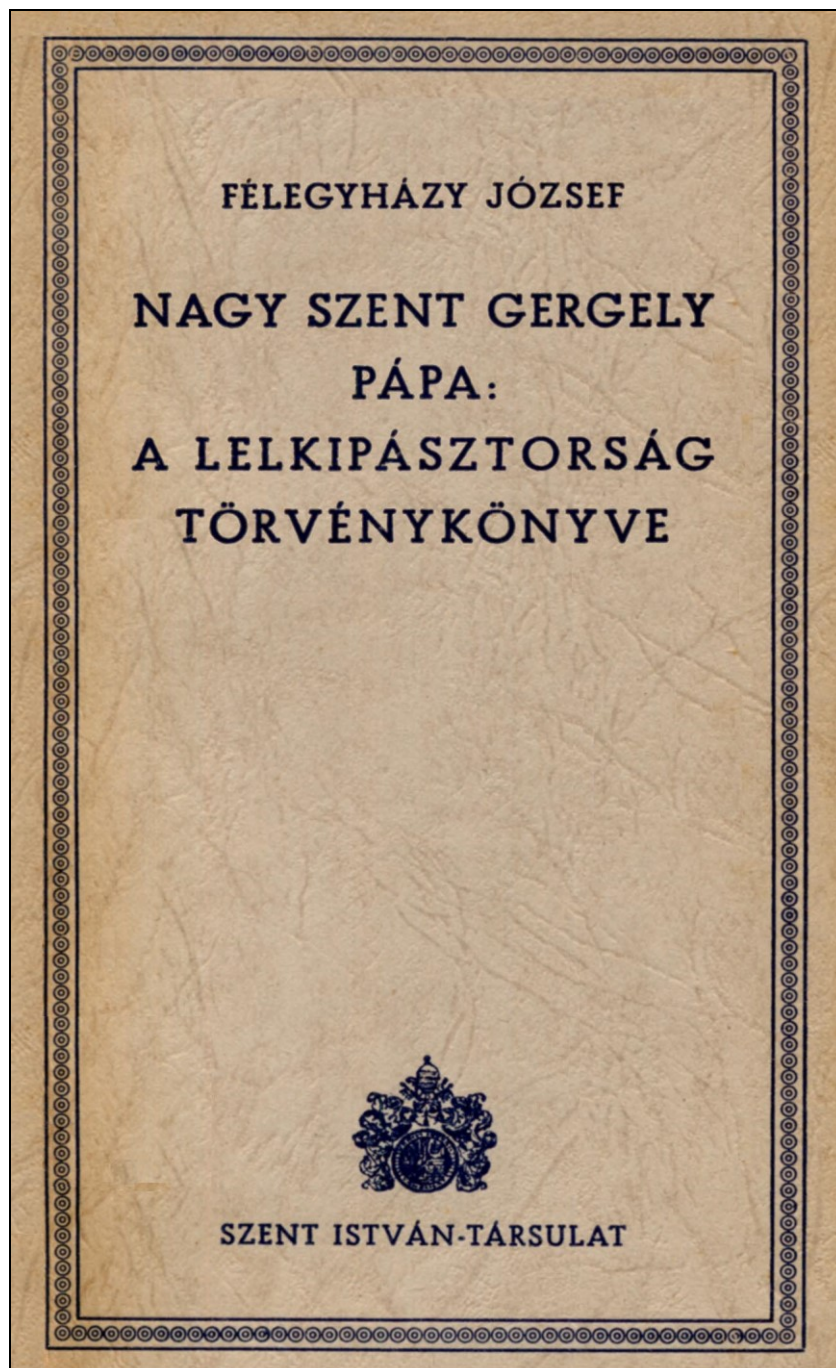

Nagy Szent Gergely

A lelkipásztorság törvénykönyve

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Nagy Szent Gergely
A lelkipásztorság törvénykönyve

Fordította és bevezetéssel ellátta
Félegyházy József

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell,
censor dioecesanus.

Nr. 5433/1942. Imprimatur.
Strigonii, die 9. Juli 1942.
Dr. Michael Török, vicarius generalis subst.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv a Szent István Társulat kiadásában jelent meg 1944-ben *A Keresztény remekírók* sorozat (szerkesztette Kühár Flóris) 5. köteteként. Az elektronikus változat a Szent István Társulat engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Szent István Társulaté.

A könyv szövegét Bocsa József Sch. P. vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés: Nagy Szent Gergely pápa élete (540-604).....	5
Első rész: A lelkipásztor törvénykönyve	9
Előszó.....	9
1. A tanulatlanok ne törjenek tanítói hivatalra.....	10
2. Élet és elmélet.....	11
3. A lelkipásztorkodás terhei.....	12
4. A lelkipásztori elfoglaltság	13
5. A kényelemszeretet.....	14
6. A kényelemszeretet.....	15
7. Ki vállaljon tanítói hivatalt?.....	16
8. A feddhetetlen előljáró.....	17
9. A kevélység.....	18
10. Milyen legyen a lelkipásztor?	19
11. Ki ne legyen lelkipásztor?	20
Második rész. A lelkipásztor élete	22
1. A lelkipásztor tulajdonságai.....	22
2. Tiszta gondolkodás	23
3. Példaadás.....	24
4. Bölcsesség a hallgatásban, beszédben	26
5. Együttérzés és elmélyülés	28
6. A jónak társa, a vétkesnek bírása	30
7. Mindenre kiterjedő gondoskodás	34
8. Emberi tekintet.....	37
9. Éberség.....	39
10. Szigor és szelídség	40
11. A lelkipásztor és a Szentírás	43
Harmadik rész. A lelkipásztor a hívek tanítója és intője	44
Előszó.....	44
1. A feddés különböző módjai	45
2. fejezet. Szegények és gazdagok.....	46
3. fejezet. Vidámak és szomorúak	48
4. fejezet. Alattvalók és előljárók	49
5. fejezet. Szolgák és urak.....	51
6. fejezet. Bölcsék és tudatlanok.....	52
7. fejezet. Szentelének és szemérmesek.....	53
8. fejezet. Vakmerők és gyermekdedek	54
9. fejezet. Türelmetlenek és türelmesek.....	56
10. fejezet. Jóakaratók és irigyek	59
11. fejezet. Őszinték és ravaszok	61
12. fejezet. Egészségesek és betegek	63
13. fejezet. Megrögzöttek és istenfélők	66
14. fejezet. Hallgatók és bőbeszédűek	68
15. fejezet. Restek és hirtelenkedők.....	70
16. fejezet. Szelídek és haragosak.....	71

17. fejezet. Alázatosak és kevélyek	73
18. fejezet. Makacsok és állhatatlanok	75
19. fejezet. Mértéktelenek és önmegtartóztatók	76
20. fejezet. Irgalmasszívűek és szívtelenek	78
21. fejezet. Zsugoriak és vétkesen adakozók	81
22. fejezet. Egyenetlenkedők és békeszeretők	83
23. fejezet. Viszályhintők és békességesek.....	86
24. fejezet. A szent tanokban járatlanok és járatosak	88
25. fejezet. Félénkek és hirtelenkedők	90
26. fejezet. Megelégedettek és elégedetlenek	93
27. fejezet. Házások és nem házások	95
28. fejezet. Paráznák és tisztaszívűek	98
29. fejezet. Bűneiket siratók.....	101
30. fejezet. A jó elhatározásban állhatatlanok és állhatatosak	103
31. fejezet. Bűneikkel dicsekvők, azokat csak szóval kerülők	105
32. fejezet. Meggondolatlanul és megfontoltan vétkezők	106
33. fejezet. Kis bűnösök és mélyre süllyedtek	108
34. fejezet. Akik nem tudják a jót megkezdeni és azt bevégezni	110
35. fejezet. Akik a rosszat titokban, a jót nyíltan teszik	112
36. fejezet. Az eredményes oktatás.....	114
37. fejezet. Az ellenkező szenvedélyekkel küzdők.....	115
38. fejezet. A súlyos bűnök kiirtása	116
39. fejezet. Gyenge felfogásúak.....	117
40. fejezet. Igehirdetés tettel és szóval.....	118
Negyedik rész. A helyes önvizsgálat fontossága	119

Bevezetés: Nagy Szent Gergely pápa élete¹ (540-604)

Nagy Szent Gergely pápa vigasztalan kornak a szülötte. A hazájuk dicső múltjára büszke latinok gyötrődő lélekkel szemlélték az egykor hatalmas, a történelemben addig nem ismert erejű és kultúrájú birodalomnak, az Imperium Romanumnak kínos halálvergődését majd teljes pusztulását. A Nyugatrómai birodalom 476-ban megdőlt. Ám ez csak a politikai szerkezet széthullását jelentette. A valóságban megmaradt Itália a maga büszkemúltú fővárosával, Rómával s tovább éltek Itália lakói is. Ez az élet azonban inkább már csak gyötrelmek, mint emberi élet. Hosszú időn át Itália a népvándorlás barbár törzseinek célpontja és átvonulási területe lett. A nyugati és keleti gótok, hunok, vandálok, longobárdok fosztogatták, pusztították, gyújtogatták, szegényítették. Háború, ragály, természeti csapások tépázták az emberiségnek nemrég még legkulturáltabb területét. Jaj és könny, pusztulás és rom mindenütt. „A városok elnéptelenedtek, az erődítmények feldúlattak, a templomok felégetve, férfi- és nőkolostorok feldúlva, földbirtokok elhagyatva s minden műveléstől megfosztva” – írja maga Nagy Szent Gergely.² A hatalmas Római Birodalomból valóban már csak megrendülést keltő roncsok meredeztek elő.

E nehéz idők mélypontjára esik Nagy Szent Gergely élete és működése. A nagy pápa feladata nem kisebb volt, mint a régi idők romjaiból átmenteni a nagyszerű krisztusi Intézményt s lerakni a középkori Egyház nagyságának alapjait. Nagy Szent Gergely ezt a fontos egyháztörténelmi feladatot mesterien oldotta meg. – Trónraléptekor Róma mindenkitől elhagyatva, az elfeledtetésnek, a jelentéktelenségbe való visszasüllyedésnek nézett elébe. Gergely védelmezője, megmentője, új-életre keltetője lett. Uralkodása alatt Róma annak ellenére, hogy nem lett ismét császári székhely, de most formálódik át új szerepére: a középkori világ fővárosává érik.

Gergely 540-ben született azoknak az Aniciusoknak előkelő nemzetségéből, amely már Boethiust, az utolsó nagy római bölcselőt, és Szent Benedeket, a nyugati szerzetesség atyját is adta az Egyháznak. Atyja Gordianus, tekintélyes római szenátor s nagy vagyoni birtokosa, anyja a nemeslelkű és művelt Sylvia. Gergely, a korabeli előkelők szokásos műveltségének beható elsajátítása után, állami szolgálatba lépett s Róma préтора lett. Tökéletesebb élet után vágyódó lelkét azonban nem elégítette ki a világ szolgálata s egyre erősödött lelkében a kívánság, hogy egész életét Isten szolgálatára szentelje. Elhatározását jótékonyan érlelte anyjának példája is, aki özvegységre jutván kolostorba lépett s nem győzte hangoztatni fiának az elvonult élet áldásait. Gergely érezvén lelkében a hívó szót, eladta vagyonát; a begyűlt összeg egy részét a szegények közt osztotta szét, a másikat hét bencés kolostor alapítására fordította, amelyek közül a római Szent András-kolostorba egyszerű szerzetesként maga is belépett. A lelki elmélyülés, az önsanyargató aszkézis napjai következnek most. Oly erősen böjtölt, hogy ez egész életére meggyöngítette egészségét. De e miatt soha nem érzett megbánást, sőt élte végéig boldogan emlegette az elvonultság arany-napjait. Benedek (+538) pápa szőlítja ki szerzetesi magányából; szerpappá szenteli s megteszi Róma „diaconus regionarius”-ává, amely akkoriban a charitas-ügyet intéző; sok gonddal és feladattal egybekötött fontos állás volt. Nemsokára II. Pelagius pápa állandó jellegű követeként Konstantinápolyba küldi. Nehéz hely volt az ottani császári udvar fojtogató, bizantinikus légköre; visszavágyódott a kolostorba; de óhaja csak hatévi követi szolgálat után teljesülhetett. Rómában apáttá választották. Mint ilyennel történt az életéből jól ismert jelenet: találkozása a pogány angol rabszolgáikkal. Elhatározta, hogy szerzetesével elmegy e pogány nép megtérítésére. Meg is szervezte a missziós csoportot s már

¹ Barna: Nagy szent Gergely élete. Bpest. 1923.

² Migne: Patr. Lat. LXXVII, col. 318.

készen álltak a tengeri útra. Az őt rajongásig szerető nép azonban addig könyörgött II. Pelagius pápa tilalmi rendelkezései ért, amíg az tényleg vissza nem parancsolta a már indulni készülő Gergely szerzetesapátot.

590-ben meghalt II. Pelagius s ekkor a római papság, szenátus és nép páratlan egyöntetűséggel Gergelyt választották pápává. Menekülni próbált a megbízatás elől, mert saját szavai szerint, kétségek szállták meg lelkét, hogyan tudja ő biztonságosan vezetni Szent Péter hajóját, melyet éppen ekkor minden oldalról elnyeléssel fenyegető hullámok ostromoltak. De lemondási kísérletét elutasították.

Valóban nehéz feladatok vártak a pápára. Itáliát éhség és pestis pusztította. Rómát a longobárdok fenyegették. A milánói egyházmegye megszüntette közösségét Rómával. Az egész keleti egyház szintén a szakadás szélén állott. Gergely okossága azonban ügyesen elhárította a bajokat. Módszeréhez tartozott, hogy míg a lényegét jelentő alapelvek mellett hajthatatlanul kitartott, addig a lényegét nem érintő mozzanatokban messzemenően engedett s eljárásában szeretetteljes volt. Az éhség és pestis ostorát az általa elrendelt könyörgő körmenetek imájára Isten elfordította (ma is ennek emléke a Szent Márk-napi körmenet). Milano visszatért Róma hűségére. A longobárdok megszelídítése is sikerült legalább egy időre. Türelmét legnagyobb próbára a Konstantinápolyal való viszony tette. A helyzetnek megfelelően váltogatta a szelídség és erély eszközeit. El is érte, hogy a császár egyik egyházellenes rendelkezése miatt keletkezett vitájában az uralkodó meghajolt Gergely meggyőző érvei előtt. Az elviselhetetlen gógtól megszállott konstantinápolyi pátriárkával szemben azonban csak a megszegyenítés eszköze bizonyult hatásosnak. Mikor ugyanis Johannes Jejunator felveszi az „egyetemes pátriárka” címet, ezt a kioktatást kapja a pápától: „Egész Európa a barbárok önkénye alatt nyög. A városok elpusztítva, a kastélyok romokban hevernek, a tartományok néptelenek, a föld megművelésére nincs munkáskéz, a bálványimádók kiirtással fenyegetik az igazhívőket – és a papok, kiknek hamuban, könnyek közt kellene a templom előcsarnokában leborulniok, hiú címekkel igyekeznek magukat fölékesíteni ...” Utána kijelenti; hogy a pátriárka nagyhangzású címével szemben ő ezentúl azt fogja viselni, aminek ténylegesen is érzi magát; *Servus servorum Dei*.

A korabeli politikai viszonyok, a vallási buzgóságból évszázadok óta Szent Péter utódai javára történő gazdag adományozások s a pápa szegénységét támogató jószívűsége eredményezték, hogy a világi uralomtól természete szerint annyira húzódozó főpap szereplése egyik fontos kialakítói tényezője lett a pápák középkori világi uralmának. A görög császár Itáliába helyezett hivatalnokai szívtelenül zsarolták az amúgy is sújtott népet s ez ösztönösen az atyai szívű pápa védelmét kereste. A népvándorlás akkori barbárai ellen hiába fordult a pápa és Itália népe a görög császárhoz, az tényleges segítséget nyújtani nem tudott. Így maradt a védelem Itália leghatalmasabb földesurára s a lelkek főpásztorára, a pápára. A védelem mellett munkát, kenyeret, igazságos bért adott a lakosságnak.

Legnagyobb érdeme, hogy céltudatosan és nagyvonalúan elindította az ifjú népek megtérítését. Ő a kezdődő középkor legnagyobb missziós pápája. Helyes történelmi pillantással vette észre, hogy a megszűnt Római Birodalom után a népvándorlás új népeinek a kezében van Európa jövője. Szinte erőszakosan tépte szét lelkében azokat az érzelmi szálakat, amelyek vérsége, családi hagyományai és neveltetése alapján a régi Római Birodalomhoz kötötték s az új népek felé kinyújtva kezét, mindent elkövetett megtérítésükért. Nagyszabású missziós munkájának az eredménye az ariánus nyugati gótok megtérése, a pogány alemannok, longobárdok és főleg angolszászok megkeresztelkedése.

Kifelé ható tevékenységei mögött semmiben sem maradnak el az Egyház beléletére vonatkozó intézkedései, melyek közül a nyugati liturgia reformálására, az egyházi ének megteremtésére (*cantus Gregorianus*) és a pápai kormányzat ügymenetének megállapítására vonatkozó rendelkezései (*Registrum epistolarum*) a legfontosabbak.

Másfél évtizedig állt a legmagasabb őrnyelen. Testileg természetűl fogva is törekeny volt. Ha ehhez hozzászámítjuk fiatalkori túlzott aszkézisét s a pápaság alatt egyházkormányzatának nagyvonalú; lázas menetét, nem kelthet csodálkozást, hogy élete utolsó éveit már betegen, ágyban töltötte. De még onnan is nagy lélekkel kormányozta az Egyházat a 604. év március 12-én bekövetkezett haláláig.

Nagy Szent Gergely pápát az öskeresztény irodalomtörténet (patrologia) mint a négy legnagyobb nyugati egyházatya egyikét tartja számon. És méltán. Nagy Szent Gergely sokat írt. Migne kiadásában öt nagy kötetet tesz ki hagyatéka. Írásaiban nem az elvont gondolkodás, hanem a gyakorlati igazságok mesterének mutatkozik. „Nem arra akarja hallgatóit és olvasóit tanítani, hogyan kell helyesen gondolkodni, élesen megkülönböztetni, hanem hogyan kell erényesen élni”.³ Irodalmi hagyatéka tartalmilag örökértékű. Toledói Szent Ildefonz még Szent Ágostonnál is nagyobbak véli. Ez természetesen túlzás; elfogadható azonban már Wolfsgrubernek az a megállapítása, hogy Nagy Szent Gergely az összes író pápák között az első helyen áll.

Irodalmi művei (Szentírásmagyarázatok, Erkölcsstan, Szentek élete, Levelek, Liber diurnus, Liturgikus írások) közül jelen kötetünk a gyakorlatilag legfontosabbat, a „Liber regulae pastoralis”-t, a Lelkipásztorkodás Szabályát adja magyar fordításban. Nagy Szent Gergely pápa sok jeles írása közül ez a legjelesebb.

E mű keletkezésének alkalmát Szent Gergely életének az az eseménye szolgáltatta, hogy ő érzékeny lelkiismerete szavára hallgatva, megválasztása után elmenekült Rómából, hogy ne kelljen a pápai méltóság elviselhetetlennek látszó terhét magára vennie. János ravennai érsek ezért szemrehányást tett neki. Szent Gergely erre a lelkipásztorkodási könyv megírásával felelt. De nemcsak öngazolást akart adni, hanem egyúttal segítségére lenni a lelkipásztorkodó papságnak a művészetek művészetének helyes gyakorlásában. Tartalmilag a könyv négy részre oszlik. Az első a jó papi működés előfeltételeiről; a második a helyes papi életről; a harmadik a lelkipásztor tanítói működéséről (ez a leghosszabb); a negyedik (mindössze egy fejezetben) a pap napi önvizsgálódásáról szól.

A lelkipásztorkodás e remek aranykönyvét, keletkezésétől napjainkig, páratlanul nagy megbecsülés övezte. Mikor Szent Gergely megküldte azt Szent Leander spanyolországi püspöktársának, ez örömeben csókjaival halmozta el. Hinkmar reimsi érsek pedig arról tanúskodik, hogy püspökszenteléskor a szentelendő azzal az ünnepélyes felszólítással kapta kezébe Szent Gergely lelkipásztori könyvét, hogy annak utasításai szerint éljen, tanítson és kormányozzon. A 806-ban tartott mainzi zsinat a Szentíráson kívül elsősorban ennek olvasását ajánlotta. Későbbi zsinatok pedig egyenesen kötelezővé tették ismeretét a felszentelendőkre nézve. Hogy minél inkább közkinccsé váljon, kezdettől fogva sietnek lefordítani a legkülönbözőbb nyelvekre. Alighogy kikerül szerzője kezéből, még ennek életében, 602-ben görögre fordítja (Mauritius görög császár kívánságára) Anasztáz antiochiai pátriárka. A buzgó Nagy Alfréd király (871-901) pedig angolszász nyelven adja alattvalói kezébe. Sorban következnek a francia, német, olasz, spanyol fordítások, sőt 1858-ban megtörténik az első maganyelvű kísérlet is (Fábián János).⁴

A régebbi elismerések magasztaló hangnemét megtaláljuk az újabb nyilatkozatokban is. H. Hurter szerint: „Nagy Szent Gergely művei között a legkiválóbb a Regula Pastoralis, akár a könyv mesteri fölépítését, akár mondanivalóinak gazdagságát e mélységét tekintjük. S nincs semmi ebben az igazán aranykönyvben, ami igen hasznos ne volna, nemcsak a püspököknek, lelkipásztoroknak és lelkievezetőknek, hanem minden más kereszténynek is, főként annak,

³ Babura László: Nagy szent Gergely élete. 128.

⁴ Újabb nyugat-európai fordítások: németre Suuter (1904), olaszra Logi (1933), franciára Boutet (1928) és Viejean (1933).

akinek feladata egy családnak vagy közületnek a vezetése”.⁵ – C. Wolfgruber így nyilatkozik: „Az Egyház egész múltjának meggyőződését fejezzük ki, mikor azt mondjuk, hogy a püspök ne tegye fél kezeit olyanra, aki Gergely Regula Pastoralisát nem ismeri, mert az ilyen sem magát, sem másokat nem fog tudni helyesen vezetni”.⁶ – Nagy szent Gergely magyar életrajzírójánál, Babura László-nál ezt olvassuk: „A Regula Pastoralis (Szent Gergely) összes műveinek koronája. Egyike azon örökéletű műveknek, melyek írójuknak is halhatatlanságot biztosítanak ... Az egyik papi nemzedék a másoknak adta át drága klenódiumként s mind, akik olvasták, hivatásukban megerősödtek, buzgóságukban gyarapodtak. A lelkivezetés művészetének kiváltságos mestere szól e sokat olvasott lapokról azokhoz, akiket Isten a lelkek vezetésére meghívott”.⁷

A modern lelkipásztorkodástannak hosszú időn át az egyetemi katedráról tanító, elismerten kiváló művelője, Mihályfi Ákos is úgy nyilatkozik a Regula Pastoralisról, hogy azt „ma is minden lelkipásztornak el kellene olvasnia”.⁸

⁵ Opuscula SS. Patrum, XX. 1.

⁶ Gregor der Grosse. 332.

⁷ I. m. 139.

⁸ Az igehirdetés.³ Budapest, 1927. 10.

Első rész: A lelkipásztor törvénykönyve

Előszó

Gergely az ő püspöktársának, főtisztelendő János testvérnek. Jóakarató és alázatos szándékkal veted szememre, Kedves Testvérem, hogy a lélegzõgondozás terheitõl elrejtõzködéssel akartam menekülni. Azért nehogy azok egyeseknek könnyûeknek tûnjenek föl, jelen könyvem megírásával elmondom róluk mindazt a nehézséget, amit fontosnak tartok; hogy éretlenül ne vágyódjék utánuk az, aki mentes tólük, és hogy aki megfontolatlanul kívánta, rettegjen, miután elnyerte. Könyvem négy értekezésre különül el, hogy rendezett fejtegetésekkel fokként jusson el az olvasó lelkéhez. Mert a dolgok összefüggése kívánja, hogy elõször az fontoltassék meg, miképpen jusson el valaki a kormányzás magas tisztéig; majd ide becsületesen eljutván, hogyan éljen; aztán a helyes élet mellett miként tanítson; helyesen tanítván naponkénti eszmélõdéssel lássa meg gyöngeségét: nehogy vagy az alázatosság elúzza a hivatalvállalást; vagy célba jutván élete ellentmondjon hivatalának; vagy életpéldáját tanításával lerontsa; vagy õnhitten tudományát fitogtassa. Elõször tehát a vágyakozást félelem mérsékelje; azután életmódja ajánlja õt arra a hivatalra, amelyet utánjárás nélkül fogad el; szükséges még, hogy ami jó mutatkozik a lelkipásztor életében, azt szóval is terjessze. Legvégül mulaszthatatlan, hogy még tökéletes tetteit is kellõ értékükre szállítsa le saját gyöngeségének a belátása, nehogy a láthatatlan bíró szemében jótetteit megsemmisítse a gögõs felfuvalkodottság. Minthogy azonban sokan vannak a járatlanságban hozzám hasonlóak, akik nem tudván a maguk értékét lemérni, azt akarják tanítani, amit nem tanultak; akik a tanítóhivatal terhét annál könnyebbnek tekintik, minél kevésbé ismerik nagyszerûségének terheit: ezeket mindjárt itt a könyv elején feddésben kell részesíteni, hogy mivel mint tanulatlanok és hebehurgyák hivatal elnyerésére merészkednek, törtetésük vakmerõségétõl mindjárt tárgyalásunk elején visszariasztassanak.

1. A tanulatlanok ne törjenek tanítói hivatalra

A tanulatlanok ne törjenek tanítói hivatalra. Senki sem vállalkozik olyan művészet tanítására, amelyet előzőleg behatóan magáévá nem tett. Igen nagy vakmerőség kell tehát a járatlanok részéről ahhoz, hogy vállalni merjék a lelkipásztori hivatalt, a művészetek művészetét, a lelkek igazgatását. Ki az ugyanis, aki nem tudná, hogy a lélek sebei rejtettebbek a test legbelsőbb sebeinél? És mégis gyakran nem félnek magukat a lélek orvosának vallani olyanok, akik nem ismerik a lelkiélet szabályait; holott pironkodnak a test orvosának feltűnni olyanok, akik nem ismerik a gyógyszerek erejét. De mivel korunkban már mindenki hajlandó – Isten segítségével – a vallásnak a tiszteletet megadni: akadnak néhányan, akik az Egyházon belül a lélekkormányzás ürügyével törnek a dicsőség felé; tudósoknak kívánnak látszani; másokat fölülműlni vágnak; és – amint maga az Igazság oktat bennünket – keresik az első üdvözléseket a nyilvánosság előtt, a vendégségben a főhelyeket, az összejöveteleken az első székeket (Mt 23,6-7). Ezek a lelkipásztorkodási munkakört méltóan betölteni annál kevésbé tudják, mert az alázatosság tanítóhivatalára tisztán csak nagyravágyásból jutottak el. Mert összezavarodik az a nyelv a tanítás közben, amely mást tanul és mást tanít. Ezek ellen a próféta szavaival panaszkodik az Úr mondván: *Ők uralkodtak, de nem általam; fejedelmekké lettek, de én nem ismertem el őket* (Oz 8,4).⁹ Mert a maguk és nem a legfőbb Lelkipásztor akaratóból uralkodnak, nem erények támogatják, nem Istentől hívottak, hanem saját nagyravágyásuk tüztől; az igazgatás tisztjét inkább magukhoz ragadják, mintsem elnyerik. A bensőt is látó bíró részben előbbre viszi ezeket, részben magukra hagyja: mert akiket odaengedvén eltűr, azokat majd kárhoztató ítéletével elmellőzi. Miért is ezeknek, majd ha hozzá jönnek, akár csodaművelés után is, így szól: *Félre tőlem mindnyájan, ti gonosztevők, nem ismerlek titeket!* (Lk 13,23) A lelkipásztor tudatlanságát maga az Igazság feddi meg, amidőn így szól a próféta által: *Maguknak a pásztoroknak sincs eszük* (Iz 56,11). Majd ismételt neheztelő szavai: *És azok, akiknek kezében volt a törvény, nem ismertek engem!* (Jer 2,8) Egyrészt tehát panaszkodik az Úr, hogy nem ismerik őt, másrészt arról is tanúskodik, hogy Ő sem ismeri el vezetőknak a tudatlanokat: helyes is, hogy akik az Urat nem ismerik, Ő se vegye figyelembe őket, Szent Pál tanúsága szerint: *Aki pedig ezt nem ismeri el, őt sem fogják elismerni* (1Kor 14,38). De a lelkipásztorok tudatlansága gyakran az alattvalók érdeméhez igazodik; mert bár saját bűnük, hogy a tudás világosságát nem birtokolják, szigorú ítélkezés szerint mégis az történik, hogy tudatlanságuk miatt az őket követők is megbotlanak. Azért mondja az evangéliumban maga az Igazság: *Ha a vak vakot vezet, mindketten verembe esnek* (Mt 15,14). Ezért mondja a zsoltáros is, nem óhajt, hanem a jövődőlés lelke szólván belőle: *Homályosodjék el szemük, hogy ne lássanak, görbítsd meg mindenkor hátukat* (Zsolt 68, 24). Szemek ti, azok, akik a legfőbb tisztségekre helyeztetek, az útmutatás hivatalát vállalták: azok pedig akik őket követvén utánuk mennek, hátaknak neveztetnek. Ha tehát a szem elhomályosul, a hát meghajlik, mert midőn az előljárók a tudomány fényét elvesztik, az őket követők valóban a bűnök terhének a viselésére ítéltetnek.

⁹ Az új magyar szentírásfordításban a héber szöveg nyomán e vers így hangzik: Királyokat választottak ők, nélkülüm; Fejedelmeket választottak, tudtomon kívül.

2. Élet és elmélet

Ne vállaljanak lélekvezetést olyanok, akik életükben nem gyakorolják azt, amit eméletesileg elsajátítottak

Vannak, akik nagy gonddal kutatják a lelkiélet törvényeit, de míg azokba elmélyüléssel behatoltak, életükben lábbal tiporják. Nagyhirtelen azt tanítják, amit nem a gyakorlat, hanem csak az elmélet útján ismertek meg: és amit szóval hirdetnek, erkölcsökkel ellene mondanak. Innen van aztán, hogy míg a lelkipásztor nyaktörő helyen jár, a nyáj is veszélyes helyre jut. A lelkipásztoroknak az ilyen helytelen tudománya ellen kesereg az Úr a próféta által, mondván: *Amikor pedig a legtisztább vizeit ittátok, a többi lábatokkal felkavartátok, úgy, hogy juhaimnak az volt a legelője, amit lábatok eltaposott, és azt itták, amit lábatok felkavart* (Ez 34,18-19). A lelkipásztorok ti. a legtisztább vizet isszák, amikor az igazság folyamából, azt helyesen megértve, merítenek. Ugyanazt a vizet pedig felzavarni annyit jelent, mint a szent elmélyülés eredményeit rossz étellel lerontani. A lábaikkal felkavart vizet a juhok akkor isszák, amidőn nem a hallott szavakat követik, hanem a látott helytelen példákat utánozzák. Kik midőn a tanítás után szomjaznak, de a rossz példákkal megrontatnak, mintegy a romlott forrásokból sárral kevert vizet isznak. Ezért írja a próféta: *Népem romlásának törvévé lettek a rossz papok* (Oz 5,1 és 9,8). Ismét a papokról mondja az Úr a próféta által: *Izrael házának a gonoszság botránykövévé váltak* (Ez 44,12). Senki sem árt ugyanis jobban az Egyháznak, mint aki gonoszul él, a szent nevet vagy rendet bitorolja. Mert ha az ilyen vétkezik, senki sem meri megfeddeni; és vétke túlságosan messze hat rossz példaként, midőn a bűnös szent rendjének értéke miatt tisztelik. Menekülnének a méltatlanok az ily nagy gonoszság terhétől, ha figyelmes szívvel mérlegelnék az Igazság ítéletét: *Aki pedig megbotránkoztat egyet e kicsinyek közül, kik énbennem hisznek, jobb volna annak, hogyha malomkövet kötnének a nyakára és a tenger mélységébe merítenék* (Mt 18,6). A malomkő ti. a világ körüli szorgoskodást és fáradalmat jelenti, a tenger mélysége pedig a végső kárhoztató ítéletet jelképezi. Aki tehát az életszentség megmutatására állítottott oda és mégis vagy szóval ront meg másokat, vagy példával, jobb volna neki, hogy földi foglalatosságok közepette világi ruházatban érne a halál, minthogy szent hivatalában a bűnre adjon másoknak példát: az egyedül elbukót ugyanis túrhetőbb szenvedés kínozza a pokolban.

3. A lelkipásztorkodás terhei

A lelkipásztorkodás terhet; a megpróbáltatások semmibe veendő; a siketektől félni kell.

Azért mondtuk el ezeket röviden, hogy rámutassunk: ne merje vakmerően vállalni a szent hivatal az arra alkalmatlan, és a felemelkedés vágya által a pusztulás útjára ne jusson. Ettől tilt Szent Jakab, kegyesen mondván: Ne akarjatok sokan tanítók lenni, testvéreim. (Jak 3,1) Ezért a Közbenjáró az Isten és emberek között vonakodott a földön királyságra jutni, bár még a magasságbeli lelkeket is felülmúlva tudományban és értelemben, öröktől fogva uralkodik az égben. Írva van ugyanis: *Azért észrevevén Jézus, hogy készülnek jönni és megragadni őt, hogy királlyá tegyék, ismét a hegyre meneküle maga egyedül* (Jn 6,15). Ki tudott volna ugyanis olyan büntetlenül uralkodni az emberek fölött kormányozván őket, mint az, aki teremtette őket De mivel azért jött el testben, hogy ne csak megváltson bennünket szenvedése által, hanem magatartásával tanítson is, az őt követőknek példaként állítván magát, nem akart király lenni, a kereszt fájára azonban önként adá magát; a felajánlott magas dicsőségtől menekült, de a megalázó halál büntetését kereste, hogy tanulták meg követői kerülni a világ kegyeit, fenyegetéseitől azonban nem rettegni; szeretni az igazságért a szenvedést, a szerencse elől pedig félelemmel kitérni: mert ez (a szerencse) az elbizakodás által gyakran megfertőzi, az (ti. a balsors) pedig a fájdalom által megtisztítja a szívet. A jósorsban a lélek felfuvalkodik, a balsorsban pedig, ha olykor ágaskodnék is, alázatossá válik. A szerencsében az ember magáról megfélemedezik, a szerencsétlenségben azonban, még ha nem is akarna, önmagára eszmélni kényszerül. A jómódban gyakran veszendőbe mennek a megelőző érdemek is, a megpróbáltatásban hosszú idők bűnei is megbocsáttatnak. Mert a balsors iskolája a legtöbbször fegyelmezettségre hajlítja a szívet, míg ha vezető helyre kerül, a dicsőség fényében csakhamar elbizakodottá változik. Így Saul, aki magát először méltatlannak találván elfutott, alig hogy az ország kormányát kezébe vette, felfuvalkodott: a nép előtt tiszteletben állni akarván, míg vonakodott a nyilvános megfeddetéstől, azt tépázta meg, akitől a királyságra felkenetett (1Kir 10,22; 15,30). Hasonlóképpen Dávid a Teremtő próbatevésekor majd minden tettében annak tetszett, de később, hogy a nyomás súlya engedett, kitört a gögösség fekélye, s kegyetlenül szigorú lett a férfi halálokozásában, aki oly erélytelenül gyenge volt az asszony megkívánásában: és ő, aki azelőtt a gonoszoknak is kegyesen irgalmazott, csakhamar még a jók kivégzését is gátlásmentesen áhította (2Kir 11,3,15). Előbb ugyanis még elfogott üldözőjét sem akarta megölni, később – saját küzdő seregének kárára – még hű katonáját is meggyilkoltatta. S talán bűnével a választottak számától még távolabb jutna, hacsak a csapások bünbánatra nem szólították volna.

4. A lelkipásztori elfoglaltság

A lelkipásztori elfoglaltság a lélek összeszedettségét a legtöbbször meglazítja

A lelkipásztori gond sok különböző dologra irányítja rá a figyelmet, s képtelen lesz egy-egy dolog mellett maradni az, akinek elméje többfelé van megosztva. Azért okosan tiltja az a bizonyos bölcs, mondván: *Fiam, ne szaporítsd dolgaidat* (Sir 11,10), mert lehetetlen minden cselekedet belső mivoltára teljesen ráirányítani a figyelmet, ha az ész többfelé kapkod. És amidőn túlságos gond által kifelé irányul, a belső összeszedettség szilárdságát elveszti: szorgalmatos lesz a külső dolgok rendezésében és önmagáról megfeledkezve tud csak sok más dologra gondolni. Mert aki jobban bonyolódik bele a külső dolgokba, mint arra szükség van, úgy jár, mint az útközben túlságos foglalatosságokba merülő: elfeledi, hová tart; úgy hogy összeszedettségét elveszítvén, nem veszi észre a gátló akadályokat: sem a szenvedett károkat, sem azt, hogy közben mennyit hibázott. Ezechiás sem gondolta hogy vétkezik, midőn a hozzájövő idegeneknek megmutatta a fűszerek házát: leendő gyermekének elítélésével mégis olyasmért viselte a Bíró haragját, amiről azt hitte, hogy szabadon teheti (2Krón 20,13; Iz 39,4). Alkalomadtán ugyanis gyakran olyan cselekedetek végzése közben, amelyeket az alattvalók megcsodálnak, a lélek elbizakodottságba esik és magára vonja a Bíró haragját, jóllehet a belső gőgös szándék külső rossz cselekedetekben nem mutatkozik. Bennünk van ui. az, aki ítél, és a benső az, ami megítéltetik. Mikor tehát szívünkben vétkezünk, rejtve van az emberek előtt, ami bennünk végbemegy, de ítélőbíróknak tanúsága szerint vétkezünk. Babilónia királya sem akkor lett a kevélység bűnének részesévé, amidőn kevélységét szavakban nyilvánította: mert már prófétái jövendöléssel előbb meghallotta a kárhóztató ítéletet, pedig akkor még felfuvalkodottságáról hallgatott (Dán 4, 16). Mert elkövetett gőgösségének a bűnét már előbb eltörölte, midőn a mindenható Istent minden uralma alatt lévő nemzetnek hirdette. De ezek után hatalmának sikerétől elkapatva, előbb gondolatban mindenek fölé helyezte magát, majd utóbb még fölfuvalkodottabban így szólt: *Nemde, ez az a nagy Babilon, melyet erőm hatalmában és dicsőségem ragyogtatására én építettem ki országom szélhelyévé?* (Dán 4,27). Ez a beszéd nyíltan kihívta annak a haragnak a bosszúját, amelyet a titkos gőg már felgyújtott. A szigorú Bíró ugyanis előbb már titkon látta, amit aztán nyilvánosan sújtva megfeddett. Miért is oktalan állattá változtatta őt, az emberi közösségtől elválasztotta, értelmét elvéve a mezei barmok társává tette, hogy szigorú és igazságos ítélettel embervoltát is elveszítse az, aki magát minden embernél többre becsülte. Mindezeket pedig felemlítvén, nem a hatalmat akarjuk megróni, hanem csak az emberszív gyöngeségét erősítgetjük a hatalom kívánásával szemben, nehogy arra felkészületlenül merészeljék a kormányzói tisztet magukhoz ragadni; és nehogy azok, akik a sík talajon is ingadoznak, meredek útra vállalkozzanak.

5. A kényelemszeretet

Azokról, akik a lelkipásztorkodásban tudnának az erények példaképei lenni, de saját kényelmüket keresvén, attól futnak

Vannak ugyanis egyesek, akik az erények jeles adományaiban részesülnek, és mások kiképzésére nagyszerű adottságokkal ruháztatnak fel, akik a tisztaság tekintetében sértetlenek, a böjtölés által szilárdakarátúak, tudományban gazdagok, nagylelkű türés által alázatosak, a tekintélytartás bátorságával emelkedettek, a jámborság kelleme által jóságosak, az igazságosság szigorúságában meg nem alkuvók. Ha aztán az ilyenek a kormányzásra híva, azt visszautasítják, jórészt ezek a javak is veszendőbe mennek, amelyeket nemcsak a magok, hanem mások számára is kaptak. És mivel csak a maguk és nem a mások hasznáival is gondolnak, azoktól a javaktól is megfosztatnak, amelyeket maguknak kívánnak. Ezért mondja az Igazság tanítványainak: *Nem rejtethető el a hegyen fekvő város. Gyertyát sem azért gyújtanak, hogy a véka alá tegyék, hanem a gyertyatartóra, hogy világítson mindazoknak, akik a házban vannak* (Mt 5,14-15). Ezért mondja Péternek: Simon, János fia, szeretsz-e engem Aki midőn legott válaszolna, hogy szereti, ezt hallotta: *Ha szeretsz engem, legeltesd az én juhaimat* (Jn 21,16 sk.). Ha tehát a legeltetés vállalása a szeretetnek bizonyítéka, az Isten nyájának legeltetését visszautasító, erényekkel ékesített ember azt bizonyítja, hogy nem szereti a legfőbb pásztort. Ezért mondja szent Pál: *És valamennyiért meghalt Krisztus, hogy azok is, akik élnek, már ne önmaguknak éljenek, hanem annak, aki értük meghalt és feltámadt* (1Kor 5,15). Ezért mondja Mózes, hogy a fiak nélkül elhunyt testvérnek feleségét az életben lévő testvér vegye el s testvéreinek nevére fiakat támasszon: akit ha elvenni visszautasítaná, az asszony köpje szembe, közel menve, oldja le neki lábáról saruját s lakhelyét nevezze a sarutlan házának (MTörv 25,5). A meghalt testvér ui. az, aki a feltámadás dicsősége után megjelenvén mondá: *Menjete, jelentsétek testvéreimnek* (Mt 28,10). Aki szintén fiak nélkül hunyt el, mert választottainak száma még nem telt be. Ennek a feleségét tartozik elvenni az élő testvér, mert valóban az a helyénvaló, hogy a kormányzásra képesnek jusson az Anyaszentegyház gondja. A vonakodónak arcába köp az asszony: mert akinek nem gondja, hogy a vett jókban másokat részesítsen, annak erényeit is szemére vetvén az Egyház, mintegy szemé közé köp. Egyik saruja is levéttetik, hogy a sarutlan házának neveztessek. Mert megvan írva: *Lábatok saruja legyen a felkészültség a béke evangéliumának hirdetésére* (Ef 6,15). Ha tehát a másról való gondoskodást úgy a szívünkön viseljük, mint az önmagunkról valót, mindkét lábunkat saruval övezzük. Aki azonban csak a saját hasznára gondolva a másét elhanyagolja, szégyenszemre jelképesen elveszti egyik lábának saruját. Vannak tehát, mint mondottuk, olyan jeles adományokkal gazdagítottak, akiket csak az önmagukkal való foglalatosság hevít, tanítással mások javát előmozdítani vonakodnak, a nyugalmat szeretik, az értelmi okoskodás elvonultságát választják. Ezért, ha szigorúan ítéltetnek, kétségkívül épp olyan mértékben hibásak, amennyit a nyilvánosság elé kiállva, használni tudtak volna. Aki ugyanis felebarátai javára ékeskedhetne, milyen jogon helyezi a maga egyéni érdekét a közösség haszná elé, amikor a mennyei Atyának egyszülötte, csak hogy sokaknak hasznára lehessen, az Atyától eltávozván, a nyilvánosság elé lépett

6. A kényelemszeretet

A lelkipásztori hivatal nehézsége elől alázatosságból menekülők akkor igazán alázatosak, amikor az isteni rendelkezéseknek nem szegülnek ellene

Vannak egyesek, akik csak alázatosságból menekülnek, nehogy olyanok előljáróivá tétessenek, akikkel szemben magukat méltatlanoknak ítélik. De ezeknek az alázatossága – föltéve, hogy a többi erényekkel is ékeskednek – Isten előtt csak akkor kedves, ha nem makacs annak a visszautasításában, amit parancs szerint hasznosan tudnának vállalni. Mert igazában nem alázatos az, aki megértvén az isteni intésnek őt előljáróvá tenni kívánó akaratát, elutasítja az előljárói tisztet. Hanem magát alávetvén az isteni rendelkezéseknek, távol állván a megmakacsolás bűnétől, amidőn parancsot kap a lelkek kormányzására – magának és másoknak hasznára való tulajdonságokkal ékeskedvén -, míg egyrészt attól szívében menekül, másrészt akarata ellenére is engedelmeskedik.

7. Ki vállaljon tanítói hivatalt?

Néha egyesek dicséretes szándékból kívánják a tanítói hivatalt, mások kényszerítve, dicséretesen vállalják azt

Előfordulhat, hogy dicséretes egyeseknek óhajtása a tanítói hivatal után; másoknál viszont a kényszerítés útján való vállalás a dicsérendő: ami azonnal világos lesz előttünk, ha mérlegeljük annak a két prófétának az eljárását, akik közül az egyik, midőn tanításra küldetnie kellett, önként ajánlkozott, a másik pedig félelemmel utasította vissza az útnak indulást. Izaiás ugyanis, midőn az Úr kereste, kit is küldhetne, önként ajánlkozott, mondván: *Íme itt vagyok, küldj engem* (Iz 6,8). Jeremiás pedig, amikor küldetik, csakhogy mennie ne kelljen, alázatosan ellenkezik, mondván: A, a, a, Uram Istenem, nem tudok beszélni, mert gyermek vagyok (Jer. 1,6). Íme, mindkettőnek más és más volt kifelé hangzó szava, de nem a szeretetnek a forrása, amelyből fakadt. A szeretetnek ugyanis kettős a parancsa: Istennek és a felebarátnak a szeretete. A cselekvő élet által akarván felebarátainak használni, Izaiás vállalta a tanítói hivatalt: Jeremiás pedig azért vonakodott elfogadni a tanítói küldetést, mert a szemlélődő élet által akart Teremtője lángoló szeretetében megmaradni. Amit tehát az egyik dicséretreméltóan kívánt, attól a másik ugyancsak elismerésreméltóan félt. Ez utóbbi félt a beszéd által elveszteni a csendes szemlélődés értékeit, az előbbi a hallgatás által a cselekvő élet veszteségeit megérezni. De azt a finom észrevételt meg kell tennünk mindkettőben, hogy a vonakodó sem állt teljesen ellen; az pedig, aki küldetni akart, előzőleg látta magát megtisztítani az oltár parazsa által: nehogy valaki tisztulatlanul merjen a szent hivatalba beállni, vagy akit égi kegy kiválasztott, az alázatosság ürügye alatt kevélyen ellentmondjon. Mivel pedig igen nehéz azt megismerni, hogy valaki megtisztult-e, mindig biztosabb kerülni a tanítói hivatalt: de ez a kerülés, mint mondtuk, ne legyen makacs, amidőn megvan a felismerés, hogy a hivatalvállalást az Ég akarja. Mózes csodálatosképpen mindkettőt egyesítette: előljárója nem akart lenni oly nagy tömegnek, de mégis engedelmeskedett. Mert kevély lett volna, ha félelem nélkül merte volna egy egész nép vezetését vállalni: de ugyancsak a gőg jele lett volna, ha a Teremtő parancsának engedelmeskedni vonakodott volna. Mindkét esetben alázatos, önakaratát megtörő volt, mert bár a maga erejét mérlegelvén nem akart előljáró lenni, de a Parancsoló hatalmába vetvén bizalmát, azt elvállalta. Ebből, igen ebből vegyék észre a tolakodók, hogy mekkora bűn az, ha nem rettegnek saját kívánságuk szerint mások elé helyeztetni, midőn szent férfiak még Isten parancsára is féltek a népvezetést vállalni. Mózes retteg, bár az Úr biztatja, viszont sok gyarló ember, csakhogy a tisztelet méltóságát megszerezze, áhítozik utána; s aki már magától is közel van az eséshez, még idegen terhekkkel is szívesen rakatja meg vállát; amit eddig tett. már azt sem bírja viselni, s mégis gyarapítja hordoznivalóját.

8. A feddhetetlen előljáró

Azokról, akik előljárók lenni sóvárognak és vágyakozásuk igazolására az apostoli nyilatkozatra hivatkoznak

Sokan, kik előljárók szeretnének lenni, sóvárgásuk jogosságára azt az apostoli nyilatkozatot ragadják meg, amelyben az így szól: *Aki püspökséget kíván, derék dolgot kíván* (1Tim 3,1): aki azonban dicsérvén ezt a kívánalmat, azonnal félelmet is ébreszt az iránt, amit dicsért, amidőn azonnal hozzáteszi: *Éppen azért a püspöknek feddhetetlennek kell lennie* (1Tim 3,2).

És hogy mi az a feddhetetlenség, kimutatja, amidőn sorban elsorolja a szükséges erényeket. Egyrészt tehát kedvezően ítél a kívánságról, másrészt parancsszerűen elijeszt attól, mintha nyíltan azt mondaná: Dicsérem, amit kerestek, de először legyetek tisztában azzal, amit kerestek, nehogy aztán magatokat mérlegre tenni elmulasztván, annál rútabbnak tűnjék fel megfeddésre méltó voltotok, minél inkább igyekeztetek, hogy mindenki a tisztelet polcán lásson benneteket. A lélekvezetés nagy mestere tehát kedvezésekkel biztatgat, de ijesztgetéseivel vissza is tart, hogy hallgatóit megóvja a kevélységtől a feddhetetlenség magas követelményére rámutatván, és a hivatal dicsérvén, az ilyen élethez szükséges kellékeket szorgalmazza. Bár azt is meg kell jegyezni, hogy az apostol mondása abból az időből származik, amidőn az előljárók először hurcoltattak a vértanúság kínpadjára. Akkor dicséretes dolgot jelentett püspökséget keresni, amidőn mindenki előtt nyilván volt, hogy ezáltal súlyos bajokat vállal magára. Ezért lett a meghatározásban a püspöki hivatal derék dolog, midőn így szól az apostol róla: *Aki püspökséget kíván, derék dolgot kíván*. Aki pedig nem a derék dolognak a szolgálatát, hanem a megtiszteltetés dicsőségét keresi, ezzel csak arról tanúskodik, hogy nem a püspökséget¹⁰ kívánja. Az ugyanis nemcsak nem szereti a szent hivatalt, hanem még csak nem is ismeri, aki vezető szerepre áhítozván, titkon a mások alávetettségének gondolatán hízik, saját dicsőségén örvendez, szíve tisztességkívánásra fuvalkodik, a jövedelmező dolgok bősége miatt ujjong. A világ megnyerésének örül tehát annak a hivatalnak az ürügye alatt, amely a világ utáni vágy megsemmisítését kívánná tőle. Mert midőn valaki az alázatosság hivatalára felfuvalkodva akar eljutni: bensejében mássá változik az, amit kifelé kíván

¹⁰ Ti. nem az apostoltól meghatározott értelemben vett püspökséget, amely munkát és szenvedést jelent, hanem annak csak a fényét áhítja.

9. A kevélység

Akik előljárók akarnak lenni, igen sokszor képzelt jóknak ígérétevel áltatgatják magukat

Sokszor azok, akik a pásztori hivatalra óhajtanak jutni, lelkükben több jó terv felől tesznek elhatározást: s bár kevély szándék fűti vágyukat, mégis nagy dolgok véghezviteléről álmodoznak, ami által az történik, hogy más törekvés rejtőzködik a mélyen, mint amit a tervezgető elgondolás a felszínen mutat. Mert gyakran az értelem önmagának hazudik, képzelvén, hogy szereti a jót, pedig nem szereti; s nem kedveli a világ dicsőségét, pedig igenis kedveli: ez midőn uralomra tör, félénk addig, míg azt keresi, vakmerő pedig amidőn már elnyerte. Míg ugyanis útban van feléje, fél, nehogy el ne érje; de elérvén rögtön azt gondolja, hogy az elnyert dolog neki jogosan kijár. S minthogy ilyen világias gondolkozással kezdi a főhatalom gyakorlását, szívesen elfelejtí az, amit jámborkodva kigondolt. Ezért szükséges, hogy az elméletieskedő elgondoláskor az értelem figyelme a már végzett cselekedetek felé forduljon és ki-ki mérlegelje magában, mit tett, mint alattvaló és azonnal fölismeri, végre tudja-e majd hajtani azokat a jócselekedeteket, mint előljáró, amiket magában feltett, mert nem fogja megtanulni az alázatosságot a hatalom birtokában az, aki egyszerű helyzetében sem tudott felhagyni a gögősséggel. Nem tudja megvetni a kínálkozó dicséretet, aki a hiányzóért szüntelen epekedett. Nem tudja legyőzni kapzsiságát, amikor majd sokak táplálásáról kell gondoskodnia az, aki egymaga sem tudott javaival megelégedni. Előbbi életéből ismerje meg tehát mindenki magát, nehogy hatalomra kívánczván, képzelődéssel vezesse félre magát. Mert kormányzás közben gyakran a jónak még az a gyakorlása is veszendőbe megy, amely megvolt a nyugalom idején: hiszen a nyugodt tengeren még a gyakorlatlan is jól vezeti a hajót, a vihartól felkorbácsolt habokon még a járatos révész is zavarba jut. És mi egyéb a hatalom polca, ha nem az értelem zivatara? Amelyben az értelem hullámai a szív hajóját korbácsolják, ide-oda dobálják, hogy a száj és a cselekedet meggondolatlan kilengései által, mint kiálló sziklákon összetörjék. Ily körülmények között tehát mi a követendő, mi a teendő? Az, hogy az erényes ember csak kényszerítéssel vállalja a lelkek kormányzását, az erényeknek híján lévő pedig még kényszerítve se fogadja el. Ha amaz egyáltalán szembehelyezkedik, vigyázzon, nehogy a kendőbekötött pénz elrejtéséért elítéltessek. A pénzt ui. a kendőbe kötni annyi, mint a kapott ajándékokat a henye kényelem restsége alá rejteni (Mt 25,18). Fordítva, midőn ez kormányzásra törekszik, vigyázzon, nehogy a farizeusok módjára a rossz cselekedetek példája által akadály legyen a mennyországba törekvők útján, akik a Mester szava szerint, sem maguk oda. be nem jutnak, sem másokat oda belépni nem engednek (Mt 23,13). Fontolja még az ilyen meg azt is, hogy aki mint választott pásztor a nép ügyét magára vállalja, a beteghez közelítő orvossá lesz. Ha tehát az ő testében még ott élnek a szenvedélyek, milyen vakmerőséggel siet a beteg gyógyítására, bár maga is sebet visel az arcán?

10. Milyen legyen a lelkipásztor?

Milyen legyen a pásztori hivatalra lépő?

Az, és csakis az állíttassék másoknak minden tekintetben életpéldául, aki a test összes szenvedélyeinek meghalva, már a lélek életét éli, aki a világ szerencsésével nem törődik, a megpróbáltatásoktól nem fél, csak a belülvalók után kívánczik. Akinek szándékával jól összehangolódva, sem a test az ő gyengeségével, sem a lélek makacosságával nem mond ellen. Ki a másét nem kívánja, de a magáét kiosztja.

Aki igaz jámborság által könnyen hajlik a megbocsátásra, de a megbocsátásban az illő mértéket át nem hágván, nem tér le az igazság útjáról. Aki semmi meg nem engedettet nem művel, hanem még a másoktól elkövetetteket is mint a magáét megsiratja. Aki szívének érzése szerint szomorkodik másnak a baján és felebarátja jó előrehaladásán úgy örvendez, mint a sajátján. Aki más egyéb cselekedeteiben is annyira példaként állhat mások előtt, hogy a múltra nézve nincs miért szégyenkeznie. Aki úgy igyekszik élni, hogy még felebarátainak kiszikkadt szívét is tudja tudományának éltető vizével megöntözni. Aki imájának gyakorlatából és tapasztalatából már tudja, hogy elnyerheti az Úrtól azt, amit kér, akinek az elért eredmény folytán már-már mintegy különösképpen mondatik: *Amidőn te még beszélsz, mondom: Íme itt vagyok* (Iz 58,9).¹¹ Ha jönne hozzánk valaki és kérne, hogy egy rá haragvó nagyhatalmú férfinál, akit azonban mi nem ismerünk, közbenjárjunk, azonnal feleljük: Nem járhatunk közbe, mert nem vagyunk vele ismeretségben. Ha tehát egyik ember vonakodik közbenjárni olyan másik embernél, akit előbb nem ismert, milyen címen meri magához ragadni a közbenjárás tisztét a népért az Isten előtt az, aki nem tudja, hogy az Ő színe előtt kedves-e vagy nem, életének érdeme által? Vagy hogyan tud más számára bocsánatot kieszközölni az, aki azt sem tudja, hogy neki meg van-e bocsátva E tekintetben különös aggódással kell arra vigyázni, hogy míg úgy hiszi, alkalmas a harag kiengesztelésére, közben saját gonoszsága miatt ki ne hívja azt maga ellen. Mindnyájan jól tudjuk, hogy midőn olyan valaki küldetik békítésre, aki maga sem kedvelt személy, a haragosnak a lelkülete még rosszabbra ingerül. Akit tehát még földi kívánságok tartanak fogva, vigyázzon, nehogy a szigorú Bíró haragját még jobban felgerjesztvén, míg dicsősége munkahelyében gyönyörködik, alattvalói romlásának előidézője legyen.

¹¹ Az új magyar szentírásfordítás szerint: Akkor majd könyörögsz és az Úr meghallgat, kiáltasz és Ő Így szól: Íme, itt vagyok. Iz 58,9

11. Ki ne legyen lelkipásztor?

Milyenek nem szabad vállalni a pásztori hivatalt

Gondosan tegye tehát magát mérlegre mindenki, nehogy vezető szerepet merjen vállalni, ha benne még kárhózasan uralkodik a bűn, s az, akit saját bűne nyom, közbenjáró akarjon lenni mások vétkeiért. Ezért szól égi szózat így Mózeshez: *Szólj Áronhoz: Ha valakinek utódai közül, bármely nemzedékben testi hibája leszen, ne mutasson be kenyeret Istenének* (Lev 21,13). Aztán mindjárt azt is hozzáfűzi: *Ne járuljon az ő szolgálatához, aki vak, aki sánta, aki tömpe-, vagy nagy- vagy görbeorrú, aki törött lábú vagy kezű, aki púpos, aki fájósszemű, akinek a szemén hályog, a testén állandó varr avagy sömör van, vagy aki megszakadt* (Lev 21,18-20). Vak ugyanis az, aki a természetfeletti szemlélet fényét nem ismeri, akit elnyom a jelen élet sötétsége, míg a túlvilági fényt nem szeretvén, azt nem is tekinti, s nem tudja, tettei léptét merre irányozza. Azért mondja a prófétáló Anna: *Szenteinek lábát megóvja s sötétségben némulnak el az istentelenek* (1Kir 2,9). Sánta pedig az, aki látja ugyan, hogy merre kellene menni, de lelke gyengesége miatt életét nem tudja megtartani azon az úton, amelyet lát, mert változékony szokása nem szilárdul az erény állapotává s így tetteinek léptei nem követik ténylegesen azt, ahová vágya törekszik. Ezért mondja szent Pál: *Fel a lankadt kezekkel, és az ingadozó térdeket egyenesítsétek ki, és egyenes léptekre szoktassátok lábatokat, hogy senki se tévelyegjen sántítva, hanem inkább gyógyuljon meg* (Zsid 12,12-13). Kisorrú pedig az, aki a kellő mértéktartásra alkalmatlan. Az orral ugyanis az illatot és bűzt különböztetjük meg. Helyesen jelképezi tehát az orr a megkülönböztetést, amely által az erényeket választjuk és a vétkeket elvetjük. Ezért mondatik a jegyes dicséretében is: *Orrod, mint a Libanon tornya* (Én 3,4): az Egyház ti., amely okaiból látja a megkülönböztetés adományával a fejleményeket kiindulni, a hibákból eredő háborúságokat már messziről észreveszi. De vannak egyesek, akik mivel korlátoltaknak ítéltetni nem akarnak, szerfölötti vizsgálódásokba esvén, túlságos szörszálhasogatások miatt esnek tévedésbe. Ezért van a hozzáadás: *Nagy- vagy görbeorrú*. A nagy és görbe orr ugyanis jelenti a különböztetés mértéktelen túlfinomodását, amely míg a kelletténél jobban megnőtt, a cselekvés helyességét összezavarja. Törött lábú vagy kezű az, aki egyáltalán nem tud az Isten útján járni s alapjában véve híjával van mindenféle jó cselekedetnek: mert ez még annyira sincs, mint a sánta, aki ha gyöngén is, de némileg kitart, ez azonban minden jótól idegen marad. Hajlotthátú pedig az, akit a földi szorgoskodás súlya nyom le, hogy soha fölfelé ne tekinthessen, hanem mindig csak arra nézzen, ami lent van, amit lábbal tipor. Aki, ha olykor hall is valamit a mennyei haza boldogságáról, a gonosz életmód súlyától lenyomva, lelki szemeit nem emeli fel arra: mert nem képes gondolkodásának menetét fölfelé irányítani az, akit a földi szorgoskodás rabsága görbévé tett. Az ilyenféléről mondja a zsoltáros: *Meggörbültem és szerfölött megaláztattam* (Zsolt 38,8; a Hetvenes fordítás szerint). Akiknek bűnét maga az igazság feddi meg, mondván: *A tövisek közé eső magvak pedig azok, akik hallgatják, de az igék utóbb az élet gondjai, gazdagsága és gyönyörúségei közt elfojtatnak, és gyümölcsöt nem teremnek* (Lk 8,14). – Csipás pedig az, akinek elméje ott tündöklöklik az igazság megismerésére, de a test cselekedetei azt elhomályosítják. A csipás, szemekben ugyanis a szemgolyók egészségesek, hanem a lefolyó nedv által elgyengült szemhéjak megduzzadnak; mivel pedig a könnyezés miatt gyakran dörzsöltetnek, a szemfény ereje is gyöngül. Éppen így vannak némelyek, akiknek eltompítja érzékét a testi élet gyakorlása, kik bár értelmük segítségével a jót világosan látták, a rossz gyakorlása által homályba jutnak. Csipás tehát az, akit éles elmével áldott meg a természet, azt azonban megrontja a rossz gyakorlása által. Helyesen mondja az Ilyennek az angyal: *Szemkenőccsel kend be szemedet, hogy láss* (Jel 3,18). Hogy lássunk, szemkenőccsel kenjük meg szemünket, amidőn az igaz világosság fényének megismerésére értelmünk élet a jó cselekedetek gyakorlásának orvosszerével erősítjük. Hályog van annak a

szemén, aki az Igazság fényét nem képes látni, mert okossága, vagy életszentsége önhittségétől megvakul. A fekete szemfény (pupilla) ugyanis lát, hályogtól megfehérítve azonban mit sem lát: ha ugyanis az emberi gondolkodás magát tudatlannak és bűnösnek tartja, belső világosság ismeretére jut. Ha pedig az életszentség és bölcsesség ékességét tulajdonítja magának: elzárja magától a felsőbb megismerés fényét s annál kevésbé hatja át az igaz világosság ragyogása, minél inkább felmagasztalja magát önhittsége által, amint az egyesekről mondatik: *Bölcséknek mondogatták magukat és eszetlenek lettek* (Róm 1,22). Állandó rühöt visel testén az, akin a testi zabolátlanság szüntelenül uralkodik. A rühességnél ugyanis a belső láz a bőrhöz húzódik, ami jól jelenti a bujaságot: mert, ha a belső kísértés cselekedetben folytatódik, ezáltal a belső láz már a bőr senyvedésévé lett s külsőleg sebzi meg a testet; úgyhogy ha gondolatban erőt nem veszünk a gyönyörködésen, akkor az a cselekedetben is uralkodóvá lesz. Szent Pálnak is a gondját mintegy a bőr viszketegségének eltörlése képezte, amidőn így szólt: *Emberi kísértésnél egyéb ne érjen titeket* (1Kor 10,13); mintha kifejezetten azt mondaná: Emberi gyarlóság a szívben kísértést szenvedni, de ördögi gonoszság a kísértés elleni küzdelemben cselekedetileg meghódolni. – Sömört hord pedig a testén az, akinek lelkében a kapzsiság eluralkodott: ezt ti. ha kicsiben el nem fojtjuk, mértéktelenül megnövekszik. A sömör ugyanis fájdalom nélkül terjed a testen, és a megtámadottnak undora nélkül terjeszkedvén csúfítja el a tagok szépségét; így a kapzsiság is, a rabul ejtett lelken, míg azt gyönyörködtetni látszik, sebet üt; mert míg a gondolkodást a megszerzendő dolgokra irányítja, ellenségeskedést szít: ám ebből fájdalom mégsem származik, mert a felhevült léleknek gazdagságot ígér a bűnből. De a tagok éke odavan, mert általa a többi erények szépsége is elhalványul; és mintegy az egész testet eldurvítja, mert a lelket mindenféle hibával elárasztja szent Pál tanúsága szerint, aki azt mondja: *Minden bajnak gyökere a kapzsiság* (1Tim 6, 0). – Megszakadt pedig az, aki rút dolgokat tetteleg nem művel, de egész gondolkodása állandóan ilyennel van tele: nem jut ugyan el a gonosz tett műveléséig, de minden lelki harc nélkül buja kívánságokban gyönyörködik. A szakadás kellemetlen voltát ugyanis az képezi, hogy a belek nedve a nemző szervekbe ömlik, ami által ezek éktelenül megduzzadnak. Az tehát a megszakadt, akinek minden gondolata a bujaságra irányulván, az undokság súlyát hordja szívében: és bár tetteleg nem gyakorolja a rosszat, ettől lelkében mégsem szakad el. S nincs ereje a jó nyílt gyakorlására, mert titkon gonosz terheltség húzza lefelé. – Mindannak tehát, aki az említett hibák valamelyikében leledzik, tilos az Úrnak kenyéráldozatot bemutatni; nehogy képtelen legyen mások bűneinek igazi letörlésére az, akit még sajátjai csúfítanak. – Most miután röviden megmutattuk, hogy az arra méltó hogyan jusson el pásztori hivatalra s a méltatlan hogyan féljen tőle: ezután adjuk elő azt, hogy a méltóan hivatalába lépőnek hogyan kell azt gyakorolnia.

Második rész. A lelkiásztor élete

1. A lelkipásztor tulajdonságai

Miként lássa el feladatát, aki egyenes úton került pásztori tisztébe

Az előjáró eljárás módjának olyan mértékben kell felülmúlnia a nép magaviseletét, amennyire fölötte áll a pásztor élete a nyájának. Törekedjék ugyancsak gondosan fontolóra venni, hogy mennyire szükséges az egyenes úton való járás annak, akivel szemben a népet egyszerűen csak nyájnak nevezik. Szükséges tehát, hogy gondolkodásában tiszta, cselekedeteiben kiváló, a hallgatásban okos, a beszédben épületes, az egyesekkel a szenvedésben együttérző legyen; az elmélkedésben mások fölött álljon, a jót gyakorlóknak alázatos társa, a bűnösök vétkeivel szemben az igazságosság buzgalma által rendíthetetlen, a külsőkben való foglalatoskodás miatt a belsőre irányuló gondoskodást ne csökkentse, de a külső dolgok gondviselését se hanyagolja el a tisztán lelkiekkel való törődésben. De amit így összefoglalóan röviden érintettünk, arról kissé bővebben is emlékezzünk meg.

2. Tiszta gondolkodás

A lelkipásztor legyen tiszta gondolkodásában

A lelkipásztor legyen mindig tiszta gondolkodásában, vagyis semmi tisztátalanság ne szennyezze be azt, aki azt a feladatot vállalta, hogy másoknak még a szívéből is kitörölje a fertőzés szeplőit: mert szükséges, hogy tiszta legyen az a kéz, amely szennyet akar lemosni, nehogy az érintett tárgyat még jobban bemocskolja, amidőn tisztogatván sarat tart. Ezért mondja a próféta is: *Tisztuljatok meg, kik az Úr edényeit hordozzátok* (Iz 52,11). Az Úr edényeit ugyanis azok hordozzák, akik felebarátaik lelkének elvezetését az örök szentélyekbe, azok jóváalakíthatóságának hitével, vállalják. Jól fontolják meg tehát magukban ezek, mennyire meg kell tisztulniok nekik, akik saját ígéretük által élő edényeket visznek az örökkévalóság temploma felé. Ezért parancsolja isteni rendelés, hogy Áron mellén viselje zsinórokkal megerősítve az ítélet tudakolóját; azaz, hogy a papi szívet ne ejtsék hatalmukba sikamlós gondolatok, hanem az ész józansága kormányozza; se ne gondoljon valami helytelen vagy haszontalant az, akinek-mások példájául odaállítva – élete komolyságával mindenkor meg kell mutatnia, mennyi összeszedettség lakozik bensejében (Kiv 28,15). Helyes a tudakolóra vonatkozó ama parancs is, hogy írassék rá a tizenkét pátriárka neve is. Az atyáknak a nevét a szívre írva viselni ugyanis jelenti a folytonos elmélkedést az ősök életéről. Mert a pap akkor él feddhetetlenül, ha folyton szeme előtt tartja a régi atyák példáit s elnyomja a tiltott gondolatokat, nehogy cselekvése lépteit meg nem engedett útra irányítsa. Jól mondatik továbbá az ítélet tudakolójának; mert a lelkipásztornak állandóan érzékeny vizsgálódással kell a jót a rossztól megkülönböztetnie és gondosan megfontolnia, mit, mikor és hogyan kell megfelelően tennie; soha nem a magáét keresnie, hanem a maga hasznát felebarátai javában tekintenie. Ezért íratott ugyanott: *Az ítélet tudakolójába pedig tedd bele a Tudományt és az Igazságot, hogy Áron mellén legyenek, amikor bemegy az Úr elé: így viselje Izrael fiainak ítéletét a mellén az Úr színe előtt mindenkoron* (Kiv 28,30). A papnak Izrael fiainak ítéletét a mellén, az Úr színe előtt viselni és az alattvalók ügyét-baját a pártatlan bíró szándékával megítélni annyi, hogy semmi emberi szempontot ne vegyítsen abba, amit Isten helyett állítva gyakorol, nehogy az igazságszolgáltatás művét egyéni fájdalomérzet keserűvé tegye. S midőn mások bűneivel szemben ügybuzgónak mutatkozik, a magáéi fölött elhalad; nehogy az ítélet nyugodtságát vagy titkos irigység beszennyezze, vagy hirtelen harag megzavarja. Hanem midőn annak fenyegetését szemléli, aki mindenek fölött uralkodik, ti. a belülről látó Síróét, akkor a legnagyobb félelemmel kell, hogy kormányozza alattvalóit. Míg ugyanis ez a félelem a lelkipásztor lelkét alázatossá teszi, egyúttal tisztít is, nehogy azt vagy a vakmerőség szele felfújja, vagy testi élvvágy beszennyezze, vagy a mulandók kívánása miatt a földies gondolkodás terhe folytán elhomályosuljon: amik, ha érintetlenül nem is hagyhatják a lelkipásztor lelkét, de iparkodnia kell, hogy azokat legyőzze; nehogy az a hiba, amely belülről kísérti, a gyönyörködés elpuhultságán keresztül leigázza, s midőn későn úzi el azt lelkéből, a beleegyezés töre leterítse.

3. Példaadás

A lelkipásztor cselekedeteiben legyen mindig példaadó

A lelkipásztor cselekedeteiben legyen mindig példás, hogy az élet útját a maga életével mutassa meg alattvalóinak és a pásztor szavát és tetteit követő nyáj inkább példái, mint szavai nyomán jusson előre, Akinek ugyanis már őrhelye miatt kötelessége a legjobbakat mondani, ugyanúgy kötelessége a legszebb példát is mutatni. Sokkal jobban hatol ugyanis az a szó a hallgatóság lelkébe, amelyet a szónoknak az élete érzékeltet: mert amit szóval parancsol, annak végrehajtását példamutatással segíti is. Ezért mondja a próféta: *Eredj fel magas hegyre, te, ki Sionnak jó hírt viszel* (Iz 40,9). Hogy ti., aki égi dolgokat hirdet, az alantas földi dolgokat elhagyván, a dolgok fölött lássék állani, s annyival könnyebben indítsa alattvalóit a jóra, amennyire életének érdeme szól hangosan az örökkévalókról. Azért az isteni törvény szerint a pap a jobb és különválasztott lapockát kapja áldozatul (Kiv 29,22), hogy működése ne csak hasznos, hanem egyedülálló is legyen: s ne csak a rosszak között tegye azt, ami jó, hanem még a jót művelő alattvalóit is úgy mülja felül cselekedeteinek értékével, mint ahogyan hivatalának méltóságával is fölöttük áll. – Ételül pedig a papnak a szeggy adatik a lapockával: hogy amit neki az áldozatból parancs szerint el kell vennie, ugyanazt ne feledje önmagából feláldozni a Teremtőnek. És ne csak szívében gondolja a jót, hanem cselekedettel is ösztönözze az őt figyelőket jóra, a jelen élet semmi javát ne kívánja, a megpróbáltatásoktól ne ítéljen, a világ csábításait belső undorral vegye semmibe, fenyegetéseit pedig a benső megnyugvás kellemeire gondolva vesse meg. Továbbá ugyancsak isteni parancsra a papnak mindkét válla vállkendővel fedetik be (Kiv 29,5), hogy mind a jó és balsorsban az erény díszével erősíttessék: és szent Pál szavai szerint (2Kor 6,7) jobb és bal felől az igazság fegyverzetében járva csak a belülvalókra törekedjék és semmiféle alacsonyrendű gyönyörködtetés félrelépésre ne indítsa. Ne tegyék büszkévé a sikerek, ne zavarják meg a szerencsétlenségek, kedvező adottságok élvezetre ne puhítsák, nehéz helyzet csüggedtségbe ne taszítsa: hagy miközben lelkének elhatározását semmiféle szenvedély nem alacsonyítja le, ezáltal mutassa meg, hogy mindkét vállát szép vállkendő fedi. Helyes az a rendelkezés is, hogy a vállkendő aranyból, kék-, bíbor-, kétszer festett karmazsin-színű fonalból és sodrott bisszusból legyen (Kiv 28,8), hogy ez mutassa: a papnak az erények sokféleségével kell tündökölnie.

A pap öltönyén mindenekelőtt az arany fénylik, hogy benne főként az értelem bölcsessége ragyogjon. Ehhez járul az ég színét tükröző jácint, hogy az értelmével felfogott dolgok által ne alacsony érzésekre, hanem az égiek szeretetére ébredjen, nehogy míg az öndicséret az óvatlant rabul ejti, az igazság megértésétől megfosztassék. Az aranyhoz és kékhez bíbor vegyítetik; hogy ti. az örökkévalókat hirdető és remélő papi szív a bűnök belső kísértéseit elnyomja, azoknak mintegy királyi fölényel ellentmondjon, mindig a belső megújulás nemes értékét tekintse és égi királyságának öltönyét erkölcsével védje meg a maga számára. Ti. erről a lelki nemességről mondja Szent Péter: *Ti pedig választott nemzetség, királyi papság* (1Pt 2,9). Hibát leküzdő hatalmunkról ilyen szavakkal biztosít bennünket szent János: *Mindazoknak pedig, akik befogadók, hatalmat ada, hogy Isten gyermekeivé legyenek* (Jn 1,12). A lelkierősségnek ezt a méltóságát szemléli a zsolttáros mondván: *Mily tiszteletreméltók előttem, Isten, a te barátaid,¹² mily hatalmas az uralmuk!*¹³ (Zsolt 138,17). A szentek elméje ugyanis leginkább akkor magasztaltatik fel, amikor kívülről úgy látszik, hogy a legmegalázóbb dolgokat szenvedik. Az aranyhoz, kékhez és bíborhoz kétszer festett karmazsin selyem is járul, hogy a belülről látó bíró

¹² Az új magyar fordítás szerint: Gondolataid.

¹³ Az új fordításban: számuk.

szemében minden jó erényt a szeretet díszítsen, s mindenek, amelyek az emberek előtt fényben ragyognak, a titkos ítélőbíró szemében belső szeretetnek tüzetől égjenek. Amely szeretet aztán, mivel egyszerre szereti Istent és a felebarátot, mintegy kettős színben tündököl. Mert, aki úgy áhítja Teremtőjének szemléletét, hogy felebarátai gondozását elhanyagolja, vagy úgy viseli gondját felebarátainak, hogy ellankad benne Isten szeretete, annak vállra való díszéből hiányzik a kétszerfestett karmazsinselyem. De míg a lélek a szeretet parancsára törekszik, kétségtelenül hátra van még, hogy a test önmegtágadás által sanyargattassék. Ezért adatik a kétszer festett karmazsinhoz sodrott bisszus. A földből veszi ugyanis a bisszus csillogó színét. S mi más jelent a bisszus, mint a test szűzies tisztaságának ékességét? A sodrott bisszus a vállkendő szépségéhez hozzászámíttatik, mert a szüzesség akkor nyeri el a tisztaság tökéletes fényét, amidőn önmegtágadás által a test megtörik. És midőn a többi erények között a sanyargatott testnek az érdeme is növekszik, a vállra való sodrott bisszusa különböző színekben fénylik.

4. Bölcsesség a hallgatásban, beszédben

Legyen a lelkipásztor a hallgatásban okos, a beszédben hasznos

A lelkipásztor a hallgatásban okos, a beszédben pedig hasznos legyen, nehogy az elhallgatandókat elmondja, az elmondandókat pedig elhallgassa. Mert amint a vigyázatlan beszéd tévedésbe ejti, ugyanúgy a helyén nem való hallgatás meghagyja a tévedésben azokat, akik felvilágosíthatók lettek volna. Mert a vigyázatlan pásztorok gyakran az emberi kegy elvesztésétől félvén, nem merik szabadon megmondani az igazat s az Igazság szavai szerint a nyáj őrizetét már nem a pásztorok odaadásával, hanem béresek módjára végzik, mert a farkas jöttére elfutnak és csendben elrejtőzködnek (Jn 10,12). *Ezért feddi meg őket az Úr a próféta által mondván: Ugatni nem tudó néma kutya* (Iz 56,10). *Ezért panaszkodik ismét mondván: Nem keltetek fel ellenállásra,¹⁴ sem falat nem emeltetek Izrael háza számára, hogy – helytálljatok a harcban az Úr napján* (Ez 13,5). Ellenállásra felkelni ti. annyi, mint nyílt szóval szembeszállni a nyáj védelmére a világ hatalmasságaival. És az Úr napján helytállania harcban annyi, mint a gonoszak törekvéseinek az igazság szeretetéből ellenállni. Az igazat megmondani féltő lelkipásztor, mi egyebet tesz, minthogy hallgatás formájában megfutamodik. És ellenben a nyáj védelmére kel, falat vet közbe az ellenségnek Izrael házáért. Azért szól az Írás újra a vétkező népnek: Amit a te prófétáid neked jósoltak, csalárdság volt és balgaság; nem tárták fel gonoszságodat, hogy bűnbánatra indítsanak téged (Siral 2,14). A Szentírásban ugyanis prófétáknak neveztetnek néha a tanítók, akik míg a jelenvalók mulandóságát hirdetik, kinyilvánítják, mi a jövő. Akiket az isteni szó hamisságok látásáról fedd meg; mert midőn félnek megrónia bűnöket, oktanul a biztonság ígézetével kecsegtetik a vétkezőket; egyáltalán nem nyilatkoztatják ki a vétkezők hamisságait, mert félnek a támadó szótól. A megnyitó kulcs ti. a feddő szó, mert a megrovással felfedi a bűnt, amelyet gyakran az sem vesz észre, aki elkövette. Ezért mondja Szent Pál: *Az egészséges tanítás alapján képes legyen inteni, s azokat, kik ellenmondanak, megcáfolni* (Tit 1,9). Ezért szól Malachiás: *A pap ajka tudást őriz, és tanítást keresnek szájából, mert ő a seregek Urának követe* (Mal 2,7). Ezért int az Úr Izaiás által, mondván: *Kiálts, abba ne hagyd, emeld fel hangodat, mint a harsona* (Iz. 58, 1). A kikiáltó tisztét vállalja ugyanis magára minden pap, hogy kiáltozván előtte haladjon a majd félelmetesen megjelenő Bírónak. Az igehirdetéshez nem értő pap, a néma hírnök miféle hangos figyelmeztetést tud majd adni? Ezért van az, hogy a Szentlélek az első lelkipásztorokra nyelvek alakjában szállott le (ApCsel 2,3): mert akiket betöltött, azonnal maguktól beszélőkké lettek. Ezért parancsolja meg Mózes, hogy a szentélybe lépő pap csengettyűs köntöst öltösn magára (Kiv 28,33), hogy ti. hangoztassa a hirdetés szavait, nehogy hallgatásával kiváltsa az égből alátekintőnek ítéletét. Meg van ugyanis írva: *hogy hallatszék a csengés, amikor bemegy a szentélybe az Úr színe elé, meg amikor kijön, hogy halállal ne lakoljon* (Kiv 28, 35). A pap ugyanis bemenvén vagy kijövén meghal, ha tőle szó nem hallatszik: mert a titkot is látó Bíró haragját magára vonja, ha a prédikálás csengése nélkül jár-kelel. Helyes az a leírás, hogy a csengettyűk a köntösre voltak illesztve. Mert mit is jelenthetne mást a pap öltöne, mint annak helyes cselekedeteit? Így tanúskodik erről a próféta: *Papjaid öltözzenek igazságba* (Zsolt 131,9). A köntösre vannak tehát erősítve a csengettyűk, hogy az életnek az útját a pap nyelvével kívül annak tettei is hangosan hirdessék. Amikor pedig a lelkipásztor a beszédre készül, vigyázzon, hogy nagy körültekintéssel beszéljen, nehogy a beszéd hevétől hebehurgyán elragadtatva, a tévedés métegyével sebezze meg a hallgatóság lelkét, és míg bölcsnek szeretne látszani, az egység kötelékét oktanul szétszaggassa. Ezért mondja az Igazság: *Legyen só*

¹⁴ A héber szöveg szerint az új magyar fordításban: Nem léptetek a résbe.

bennetek és legyen béke közöttetek (Mk 9,49). A só ugyanis a szólás okosságát jelenti. Aki tehát okosan akar szólani, nagyon óvakodjék, nehogy beszédével megzavarja a hallgatók egységét. Ezért mondja Szent Pál: *Senki se gondoljon magáról kelleténél többet; hanem józanul gondolkodjék* (Róm 12,3). Innen van; hogy isteni akaratra a ruha csengettyűk mellé gránátalmák helyeztetnek (Kiv 28,34). Mit jelent ugyanis a gránátalma, mint hit egységét? Mert ahogyan a gránátalmában egy külső héj alatt belül több mag rejlik, úgy köti össze az Anyaszentegyháznak hitegysége magán belül a különböző érdemekkel bíró számtalan népeket. Amit már előbb is mondtunk, hogy a lelkipásztor vigyázatlanul nekirohanva ne szónokoljon, azt maga az Igazság is hangosan hirdette tanítványainak: *Legyen só bennetek és legyen béke közöttetek* (Mk 9,49). Mintha a papi ruha jelképe által azt mondaná: A csengettyűk mellé illesszetek gránátalmákat, hogy minden beszédetek által a hitegységet gondos óvatossággal fenntartsátok. A lelkipásztoroknak gondos ráfigyeléssel nemcsak arra kell vigyázniok, hogy semmi igaztalant ne mondjanak, hanem még arra is, hogy az igazat sem kiélezve és helytelenül adják elő: mert igen gyakran elvész a beszéd hatásossága, amidőn az a hallgatóság lelkében a vigyázatlan és okatlan fecsegés által súlytalaná válik; s magát a szónokot is rossz színben tünteti fel az olyan bőbeszédűség, amely nem érti a módját: hasznára lenni hallgatóságának. Jól mondja ezért Mózes: *Az olyan férfiú, aki magfolyásban szenved, tisztátalan legyen* (Lev 15,2). A hallgatóság lelkében ugyanis a keletkező gondolatnak a magja a hallott beszédnek a minősége, mert miközben a fül a beszédet felfogja, az észben gondolat születik. Ezért is neveztetett e világ bölcseitől a kiváló igehirdető szószaporítónak. Tisztátalan tehát a neve a magfolyásban szenvedőnek, mert mint a sokbeszédűség rabja azáltal fertőzteti meg önmagát, hogy míg rendezett beszéddel a hallgatóság lelkében a helyes gondolatot ébreszthetne: de vigyázatlanul bőbeszédűségbe esvén nem életfakasztásra, hanem tisztátalanságra önti ki magját. Azért mondja Szent Pál is, midőn tanítványát az igehirdetésben való készségre inti: *Kérve kérlek az Isten előtt s Jézus Krisztus előtt, ki ítélni fog eleveneket s holtakat, az ő eljövetelére és az ő országára: hirdesd az igét, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlant* (2Tim 4,1): előbb említi az alkalmast, mint az alkalmatlant; mert a hallgatóság lelkében a maga hitványságával önmagát rontja le, ha nem tud alkalmasan szólni alkalmatlan viszonyok közt.

5. Együttérzés és elmélyülés

A lelkipásztor legyen a szenvedésben mindenkivel együttérző s elmélyülésben álljon mások fölött

Legyen a lelkipásztor a szenvedésben mindenkivel együttérző s az elmélyülésben mindenkit felülmúló, hogy mind bensőséges kegyessége által mások gyarlóságát magára vegye, mind pedig az elmélkedés mélysége által a természetfölöttiek után vágyakozva önmagát is felülmúlja; nehogy vagy magasra törvén felebarátai gyarlóságait megvesse, vagy felebarátai gyarlóságaihoz hasonulván elmulassza a felülvalók után vágyódni. Ezért van, hogy Szent Pál a paradicsomba ragadtatik és a harmadik ég titkait vizsgálja (2Kor 12,3), s mégis a láthatatlanok szemléletére emelkedve, eszét a test börtönére irányítja s arra nézve ad tanítást, titkos dolgaiban ki-ki hogy viselje magát, mondván: *A paráznság miatt azonban minden férfiúnak legyen meg a maga felesége, és minden asszonynak legyen meg a maga férje* (1Kor 7,2). Majd kevéssel utána: *Ne tartózkodjatok egymástól, legfeljebb közös akaratból egy időre, hogy az imádságnak él jelek; azután ismét keljete össze, hogy a sátán meg ne kísértsen titeket* (1Kor 7,5). Íme, már égi titkokba avattatik be és mégis a leereszkedés érzése által beletekint a testi emberek lakába s míg elragadtatva a láthatatlanokra emeli föl tekintetét, szánakozásában a gyarlók titkaira fordítja lelki szemét. Elmélkedésével az égbe hatol, gondossága még sem hagyja el a földi emberek lakát: mert a szeretet kötelékével a legmagasztosabbakat és legegyszerűbbeket egybefűzve, egyrészt a benne lévő lélek erejével lendületesen emelkedik a magasba, másrészt kegyessége által mások bajaival nagylelkűen együtt szenved. Ezért is mondja: *Ki szenved, hogy én ne szenvednék? Ki botránkozik meg, hogy én ne égnék* (2Kor 11,29)? Majd ismét: *A zsidóknak mintegy zsidóvá lettem* (1Kor 9,20). Amivé nem a hit elvesztése, hanem kegyessége kiterjesztése által lett, hogy a hitetlenek személyét mintegy fölve, önmagán tanulja meg, miként kell másokon könyörölnie, hogy azt cselekedje ezekkel, amit hasonló esetben a maga osztályrészeül igazán akart volna. Ezért mondja ismét: *Mert ha esztelenek vagyunk, Istenért van az; ha eszesek vagyunk, értetek van az* (2Kor 5,13); mert tudott mind elmélkedéssel magasra emelkedni, mind leereszkedéssel hallgatóit megnyihíteni. Jákob is lent kenvén meg a követ, az Urat felülről támaszkodni s az angyalokat fel és alá szállni látta (Ter 28,12): mert az igazi igehirdetők nemcsak fönt, az Egyház fejét, ti. az Urat kívánják elmélkedésükben, hanem könyörületességgel le is szállnak annak tagjaihoz. Mózes is gyakran lép a szent sátorba s jó ki onnan, hogy aki bent szemlélődésre emelkedik, kint a gyarlók ügyeiben szorgoskodjék. Bent Isten titkait látja, kint a testi emberek terheit viseli. Kétes ügyeiben mindig a szent sátorhoz siet, a frigyszekrény előtt kér tanácsot az Úrtól, kétségtelen példát nyújtván ezzel a lelkipásztoroknak, hogy amidőn kint kételkednek, mit is tegyenek, magukba szállván mintegy a sátorba térjenek, s kételyeikben bensőleg a Szentírás lapjait forgatván, mintegy a frigyszekrény előtt kérjenek tanácsot az Úrtól. Így az embervoltunk felvételével magát nekünk mutató Igazság is a hegyen imába merül, a csodákat a városokban műveli (Lk 6,12), a példaadás útját készítvén ezzel a jó pásztoroknak, hogy bár elmélkedésükben a mennyieket áhítják, a gyöngéledők szükségleteivel együtt szenvedvén, vegyüljenek közéjük: mert csak akkor emelkedik a szeretet csodálatos magasságokba, amikor irgalmasan az embertestvérek bajaihoz odahajlik; és minél jóságosabban ereszkedik le az egyszerű dolgukig, annál izmosabban jut el a magasságokig. Olyannak mutassák mindig magukat az előljárók, hogy titkos dolgaikat se szégyelljék előttük felfedni az alattvalók; hogy midőn e kisdetek a kísértések hullámain szenvedik, a lelkipásztor megértéséhez, mint az anyai ölbe meneküljenek és azt; ami a kísértő bűn szennyéből rátapadt belátása szerint, buzdításának vigasztalásával és imádságos könnyekkel mossa le. Ugyanezért a templom ajtaja előtt a belépők kezeinek megtisztítására érc-tengert, azaz medencét tartott tizenkét tulok, amelyek előlről ugyan látszottak, de hátulról el voltak rejtve. És kit jelképez a

tizenkét tulok, ha nem a lelkipásztorok egész rendiét. Ezekről mondja Szent Pál magyarázata szerint a törvény: *Ne kösd be száját a nyomtató ökörnek* (1Kor9, 9 MTörv 25,4). Ezeknek ugyan nyílt tetteit látjuk, de hogy vallon a szigorú ítélőbírónál azokból később a titkos visszafizetésnél mi marad, nem tudjuk. Kik midőn felebarátaik bevallott bűneit leereszkedő türelemmel tisztogatják, mintegy medencét tartanak a templom bejárata előtt, hogy aki az örökkévalóság ajtaján át belépni iparkodik, kísértéseit lelkipásztora előtt megmutassa és így mintegy megmossák gondolkodásuk és cselekedeteik kezeit a tulkok által tartott medencében. Gyakran megtörténik, hogy míg a lelkipásztor mások kísértéseit részvétellel hallgatja meg, az elmondott kísértések őt magát kezdik zaklatni: mert kétségtelenül szennyes lesz annak a medencének a vize is, amelyben a népsokaság mosogatja magát. Mert midőn a mosakodók szennyét fölveszi, öntisztaságának szépségét mintegy elveszti. De ettől ne féljen a lelkipásztor, mert a mindent pontosan mérlegre tevő Isten annál könnyebben ragadja ki saját kísértéséből, minél könnyözületesebben fáradozik a másé körül.

6. A jónak társa, a vétkesnek bírása

Legyen a lelkipásztor a jónak alázatos társa, a vétkezők bűneinek igazságos buzgalmás bírása

Legyen a lelkipásztor a jó úton járóknak alázatos társa, a bűnösök vétkeinek pedig az igazságos buzgóságtól irányított bírása. hogy a jók között ne helyezze magát mások fölé, de midőn a rosszak bűne megkívánja, azonnal emlékezzék előljárói hatalmára: s így, mind a tisztességkívánást háttérbe szorítván, egyformának tekintse magát a jámborul élőkkel, mind pedig a romlottakkal szemben ne féljen jogos hatalmával élni. Mert mint az Erkölstanban mondtam (lib. 21. n. 22), bizonyos, hogy a természettől minden ember egyenlővé alkottatott, de az érdemeknek a különbözősége szerint a bűn az egyiket a másik alá veti. Magát ezt a különbözőséget pedig, amely a bűnből származik, isteni ítélet méri fel, hogy mivel nem tud minden ember egyformán megállni, egyik a másiktól irányíttassék. Ezért az összes előljárók ne helyzetük hatalmát, hanem állapotuk egyenlőségét vegyék fontolóra s az embereken ne uralkodni, hanem nekik használni akarjanak. Az emlékek szerint ugyanis ősapáink nem emberek királyai, hanem barmok pásztoraik voltak. És amidőn az Úr Noénak és fiainak mondá: *Szaporodjatok, sokasodjatok és töltsétek be a földet*, – mindjárt hozzáfűzte: *Féljen és rettegjen titeket a föld minden állata* (Ter 9,1-2). Mivel tehát csak az állatok fölé kiterjedő félelemre és rettegésre van parancs, nyilván tilos az az emberekkal szemben. Az ember ugyanis a természet rendje szerint csak az oktan állatok, nem pedig a többi emberek fölé helyeztetett, ezért mondja az Írás, hogy csak az állatok és nem az emberek féljenek tőle, mert az a természet elleni gőgösség volna egyenrangútól akarni félelmet. És mégis szükséges, hogy az előljáróktól féljenek az alattvalók, amidőn észreveszik ezeken az Istenfélelem hiányát, hogy legalább emberi félelemből tartsanak a büntőtől, ha az isteni ítélettől nem rettegnek. Az előljárók ugyanis az így kiváltott félelem miatt egyáltalán nem kevélykednek, mert nem saját dicsőségüket, hanem az alattvalók megigazulását keresik. Mikor ugyanis a gonoszul élők fölé félelmet követelnek, mintha állatok és nem emberek fölött uralkodnának, mert ti. amely szempontból állatává váltak az alattvalók, aszerint félemlítendőek meg.

Gyakran azonban a lelkipásztor a többiek fölé való helyezése által felfuvalkodott gondolatokba esik, és míg minden rendelkezésére áll, óhaját parancsként gyorsan teljesítik, míg összes alattvalói helyes tetteit dicsérik, helytelen tettei ellen pedig eréllyel nem lépnek föl, sőt legtöbbször dicsérik akkor is, amikor feddésben kellene részesíteni, az alattvalóitól jövő dicséretektől félrevezetve, rögzös lelkületűvé válik és míg kívülről roppant kedvezéssel veszik körül, belülről érték híján lesz és önmaga ellenőrzését elhanyagolva idegen nyilatkozatok leple alá húzódik s olyannak hiszi magát, ahogyan ezt kívülről másoktól hallja, nem pedig ahogyan önmagát lelkében megítélni kellene. Az alattvalókat lenézi s nem ismeri el őket magával egyenlőnek a természet rendje szerint, és akiket a hatalom birtoklása szerint meghalad, élete érdemeivel is azok fölé emelkedőnek képzelet magát. Bölcsőbbnek tartja magát mindazoknál, akikkel szemben több a hatalma. Bizonyos élre helyezi önmagát és aki a természet rendje szerint egyenlő a többiekkel, méltatlannak gondolja, hogy ez egyenlőség alapján tekintszen másokra és így egészen ahhoz válik hasonlóvá, akiről ez íratott: *Szembenéz minden nagysággal: ő a király minden kevély állat fölött* (Jób 41,25). Ki egyedüli hatalmat óhajtván s az angyalok társas életét lenézővén mondja: Északra helyezem székhelyemet és a

Magasságbelihez leszek hasonló (Iz 14,13).¹⁵ Így míg külsőleg a hatalom csúcsára emelkedik, belsőleg isteni ítélettel a kárhozat vermébe jut. A lázadó angyalhoz lesz hasonló, miközben nem akar emberekhez hasonló ember lenni. Saul is alázatosságának érdeme után a hatalom csúcsán gögös felfuvalkodottságba esett: az alázatosság emelte őt fel, a gög vetette le trónjára az Úr tanúsága szerint, mondván: *Nemde, noha kicsiny is voltál magad szemében, Izrael törzseinek fejévé lettél* (1Kir 15,17)? Előbb ugyanis önszemében kicsinynek látta magát, de földi hatalommal felruházva, már nem tartotta magát jelentéktelennek. A többiekkel ugyanis összehasonlítván magát, minthogy azoknál többet tehetett, mindegyiknél nagyobbak képzelte magát. Pedig csodálatos módon midőn önmaga előtt kicsiny, Isten előtt nagy; amikor pedig önmaga előtt nagy, Isten előtt kicsiny volt. Igen gyakran tehát mikor az alattvalók fölötti hatalom folytán a lélek felfuvalkodik, a hatalom nagyságának csábításától a kevélység bűnébe esvén romlásba dől. A hatalommal helyesen él az, aki tudja azt mind kézben tartani, mind fékezni. Jól gazdálkodik vele az, aki tud általa mind a bűnök fölé emelkedni, mind pedig birtokában is a többiekkel egyenlőnek lenni. Az emberi ész gyakran ugyanis még akkor is elbizakodik, ha semmi hatalma sincs; mennyivel inkább kevélyé válik tehát, ha hatalomhoz is jut? Ezt a hatalmat az kezeli jól, aki gondosan tudja belőle felhasználni azt, ami jóra segít és fékentartani, ami kísért; magát a többiekkel egyformának tekinteni és mégis a jóvátétel buzgalomával a bűnösök ellen fellépni.

Jobban megismerjük ezt a különbségtevést, ha az első pásztor példáját szemügyre vesszük. Péter ugyanis Isten rendeléséből az Anyaszentegyház kormányzását átvéven a helyes utat járó, és az előtte alázatosan leboruló Kornéliusnak túlzott tiszteletét visszautasította s magát hozzá hasonlóknak ismerte el, mondván: *Kelj fel, magam is ember vagyok* (ApCsel 10,26). De midőn rájött Ananiás és Saphira bűnére, egyszerre megmutatta, mennyi hatalma van mindnyájok fölött (ApCsel 5,5). Látnoki lélekkel ugyanis megfeddvén őket, szavára életüket vesztek; és a vétkesekkel szemben az Egyház fejének mutatta magát, míg a jóéletű testvérek között a neki nagy mértékben nyújtott tiszteletéről nem akart tudni. Amott az egyenlőségnek a közösségét érdemelte ki az életmód szentsége, itt a jóvátétel buzgalma igénybe vette a hatalmi jogot. Pál sem akar tudnia maga hatalmáról a jámbor életű testvérek között, midőn így szól: *Mert nem uralkodunk hiteteken, hanem örömtők segítői vagyunk. És azonnal hozzáfűzi: Mert a hitben erősen álltok* (2Kor 1,23). Mintha szavait értelmezné, mondván: Azért nem uralkodunk hiteteken, mert erősen álltok; egyenlők vagyunk ugyanis veletek abban, amiben ismerjük, hogy erősen álltok. Ugyancsak nem tartotta magát testvérei előljárójának, amikor ezt mondá: *Úgy voltunk köztetek, mint kicsinyek* (1Tesz 2,3). És ismét: *Mi pedig a ti szolgálítok Krisztus által* (2Kor 4,5). Mihelyst azonban feddésre szoruló büntetést talált, azonnal tanítónak érezte magát mondván: *Mit akartok? Vesszővel Jöjjetek hozzátok?* (1Kor 4, 21)

Akkor kormányoz tehát jól a főhatalom, midőn az előljáró inkább a bűnökkel, mint a személyekkel szemben érezteti hatalmát. Az előljárók a vétkes alattvalók büntetésekor azonban gondosan ügyeljenek arra, hogy jogszerű hatalommal fenýítsék meg ugyan a fegyelem áthágását, de az alázatosság megőrzése által magukat a büntetendő testvérekkel egyenlőknek tartsák: habár néha még az is méltányos, hogy az általunk megfenýítetteket hallgatag megfontolással magunk elé helyezzük. Azoknak vétkeit ugyanis mi a fegyelem szigorával büntetjük, azokért pedig, amiket mi követünk el, még csak dorgáló szóval sem sértetünk. Annál inkább vannak bűneink kötve az Úr előtt, minél inkább büntetlenül vétkezünk az emberek előtt. A mi fegyelmezésünk pedig az alattvalókat Isten ítélőszéke előtt annál szabadabbá fogja tenni, minél kevésbé marad itt vétük fenýítés nélkül. A szívben tehát az alázatosság, a cselekedetben pedig a fegyelem őriztessék meg. Megfontolt figyelemmel kell arra lenni, nehogy míg

¹⁵ A Nagy szent Gergelytől idézett latin szöveg szó szerinti fordítása. Az új magyar fordítás szerint: az Iz 14,13 fordítása: Te azt gondoltad magadban: az égbe megyek fel én, az Isten csillagai fölé állítom trónomat, megtelepszem a találkozás hegyén, a távol északon.

módfeletti az alázatosság erényének őrzése, a kormányzás jogai veszendőbe menjenek, s míg az előljáró a kelletténél jobban megalázza magát, nem tudja az alattvalók életét a fegyelem korlátai közé szorítani. Külsőleg tehát tartsák meg a lelkipásztorok azt, ami mások hasznára szolgál, belülről pedig őrizték meg, ami miatt őket – véleményük szerint – félik. Mindazáltal kellően alkalmazott jelekből az alattvalók is vegyék észre, hogy bensejükben alázatosak; hogy találjanak tekintélyökben olyant, ami miatt félnek tőlük, és alázatosságukban olyant, amit utánzandónak ismernek meg. Szünet nélkül törekedjenek tehát az előljárók arra, hogy minél nagyobb a hatalmuk külső látszatra, annál kisebbé tegyék azt belülről önmagukban, nehogy megkösse elméjüket, öntetszelgésre ragadja lelküket, nehogy már ne tudjon úrrá lenni afölött az értelem, aminek uralomvágyból rabjává lett. Hogy az előljáró lelkülete az önhatalom gyönyörködésében kevélyégre ne ragadtassék, helyesen mondja a bölcs: *Vezérré tetted téged, ne gögösködj, hanem olyan légy közöttük, mint egy közülük.* (Préd 32,1).¹⁶ Ezért mondja Szent Péter is: *Nem mint uralkodók a választottak fölött, hanem szívből, mint a nyájnak példaképei* (1Pt 5,3). Ezért mondja maga az Igazság is, az erények mélyebb értékére mutatván rá: *Tudjátok, hogy a népek fejedelmei uralkodnak rajtuk, és nagyjaik hatalmat gyakorolnak felettük. Nem úgy leszen tiköztetek; hanem aki közületek nagyobb akar lenni, legyen a ti cselédek, és aki első akar lenni köztetek, az lesz a ti szolgátok; miként az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon* (Mt 20,25-28). A hatalmat nyert, de felfuvalkodott szolga büntetéséről pedig ilyeneket mond: *Ha pedig a gonosz szolga azt mondja szívében: Késik az uram, és verni kezdi szolgatársait, és a részegesekkel eszik és iszik: megjön majd annak a szolgának ura, amely napon nem várja és amely órában nem tudja; és elszakítja őt, és részét a képmutatókkal adja ki* (Mt 24,48-51).

Mert méltán a képmutatók közé számítják, aki a fegyelem külszíne alatt a kormányzás szolgálatát uralkodással cseréli fel; és mégis néha súlyosabb az a véték, ha a gonoszok között inkább az egyenlőség, mint a fegyelem őriztetik meg. Így a hamis kegyességtől megejtett Heli is vétkes fiait büntetni nem akarván, fiaival együtt a szigorú bíró által súlyos büntetéssel sújtatott (1Kir 4,17). Isteni ítélet szól ugyanis így hozzá: *Jobban tiszteltesd fiaidat, mint engem* (1Kir 2,29). Hasonlóképpen feddi meg a pásztorokat a próféta által: *A sebesültet nem kötözgettétek be, az eltévedtet nem hoztátok vissza* (Ez 34,4). Az eltévedtet ugyanis nem viszik vissza akkor, amidőn valaki bűnbe esve, a lelkipásztori gondoskodás nem állítja benne vissza a megigazultság állapotát. A törött tagot pedig akkor kötözik be, amidőn a bűnt megfenyítik, nehogy a seb pusztulást okozzon, ha annak gondos kötözés elejét nem veszi.

De gyakran a törés még veszélyesebbé válik, amidőn a tört tagot vigyázatlanul kötözik be, úgyhogy sokkal jobban érzi a hasogatást, ha szerfölötti kötözéssel összeszorítják. Azért szükséges, hogy midőn a javítandó bűn sebé az alattvalókban bekötözik, az gondos mérséklettel történjék s az előljáró úgy gyakorolja a vétkesekkel szemben a fegyelmezés jogát, hogy az irgalmasság érzületéről se feledkezzék meg. Legyen gondja rá a lelkipásztornak, hogy alattvalóinak kegyessége által anyja, fegyelmezése által pedig atya legyen. És pedig – figyelmes körültekintéssel – úgy, hogy sem az ítékezés szigorú, sem a kegyesség elpuhult ne legyen. Mert mint már az Erkölcstanban (lib. 20. n. 4) is mondtak, sokat rombol a büntetés vagy könyörületesség, ha egyiket a másik nélkül gyakorolják. A lelkipásztornak alattvalói iránt mind igazságos tanácsot osztó könyörülettel, mind pedig kegyesen szigorú fegyelmelemmel kell bírnia. Ezért tanítja az Igazság is (Lk 10,34), hogy a félholtat a samaritánus gondviselése az istállóba viszi s ott ő annak sebébe bort és olajat önt, hogy ti. a bor a sebeket marja, az olaj pedig enyhítse. Szükséges ugyanis, hogy akiknek hivatása a sebek gyógyítása, a borból a fájdalom marását nyújtsák, az olajban pedig az irgalom gyöngédségét, s így a bor által a

¹⁶ Az új fordításban: A lakoma fejévé tetted? El ne bízd magadat! Légy olyan társaságukban, mint aki közölök való!

szennyet megtisztítsák, az olaj által pedig a gyógyítandót gondozzák. Párosuljon tehát a gyöngédség a szigorúsággal, a kettőből szülessen valami helyes középút, hogy az alattvalók sem a túlságos szigor miatt el ne keseredjenek, sem a túlságos enyheség miatt szabadjukra ne eresztessenek. Amit Szent Pál szava szerint jól jelképez a szövetségsátornak a szekrénye, amelyben a táblákkal együtt vessző és manna volt (Zsid 9,4): hogy a Szentírás tanítása szerint, ha a jó pásztor szívében ott van a szigorúság vesszeje, legyen ott a manna édessége is. Ezért mondja Dávid: *A te vessződ és a te botod megvigasztaltak engem* (Zsolt 22,4). A vesszővel ugyanis fenyítenek bennünket, a botra pedig támaszkodunk. Ha tehát megvan a vessző büntető szigora, legyen meg a botnak támogató vigasztalása is. Legyen tehát szeretet, de nem elpuhult; legyen szigorúság, de ne megkeményedett; legyen buzgóság, de ne oktalanul tomboló; legyen kegyesség, de a kelleténél ne engedékenyebb, hogy midőn a hatalom gyakorlásában igazságosság és irgalom összevegyül, az előljáró még fenyegetve is vonzza alattvalói szívét, viszont még a magához édesgetés közben is a fenyíték tiszteletére szorítsa azt.

7. Mindenre kiterjedő gondoskodás

A lelkipásztor a belsőkről való gondoskodást ne csökkentse a külsőkkel való foglalkozás miatt; a külsőknek a gondozását se hagyja el a belső dolgok miatt

A lelkipásztor ne csökkentse a belsőknél a gondozását külső elfoglaltsága miatt, a külső dolgok gondját se vesse el a belsőkről való gondoskodásában, nehogy vagy a külsőknek adván át magát, a belsőknél kárt szenvedjen, vagy csak a belsőknél foglalkozván, felebarátai külső szükségéit ne lássa el. Mert gyakran egyesek elfeledvén, hogy testvéreik lelkiügyeiért lettek előljárókká, szívük minden törekvésével a világi gondokkal foglalkoznak: örülnek, mikor ilyenekben tevékenykedhetnek, ha pedig hiányzanak, gondolkozásukban megzavarodva éjjel-nappal utánuk sóhajtoznak. S mikor talán alkalom hiányában megnyugosznak tőlük, ez a nyugalom még inkább fárasztja őket. Gyönyörűséget éreznek, ha a sok tennivaló körülveszi őket és szenvedésnek számít, ha földi dolgokban nem foglalkozhatnak. Ennek eredménye lesz, hogy míg örülnek, ha világi gondok terhelik őket, a belsővelőkkel, amikre másokat oktatni kellene, nem törődnek. Ezért az alattvalók élete is kétségtelenül tespedésbe merül; mert bár a lelkieknél előrehaladni óhajt, előljárója példájában mely útjának mintegy akadály, megbotlik. A fej elbágyadása esetén ugyanis hiábavaló a tagok életereje s az ellenség üldözésében hiábavaló a gyors előrenyomulás. ha a vezér eltéveszti az utat. Az alattvalók telkét Semmi buzdítás nem villanyozza fel, bűneiket feddés nem tisztogatja, mert midőn a lelkek előljárója földi ügyekkel hatódik. a nyáj őrizetét elhanyagolja a pásztor: s az alattvalóknak nem áll módjukban az igazság világosságát megismerni, mert míg a pásztor érdeklődését földi törekvések kötik le, a kísértés szelétől felvert por elvakítja az Egyház szemét. S azért midőn a gyomor falánkságától ijesztett bennünket az emberi nem megváltója, mondván: *Vigyázzatok hát magatokra, hogy el ne nehezedjenek szíveitek tobzódásban és részegségben;* – azonnal hozzáfűzte: *Vagy az élet gondjai között* (Lk 21,34). Ahol kifejezetten mindjárt a fenyegetést is hozzáadja: *Ne hogy véletlenül – úgymond – hirtelen meglepjen az a nap* (Lk 21,34.). Ennek az eljövételnek a milyenségét is kinyilvánítja, mondván: *Mert tőr gyanánt fog az lecsapni mindazokra, akik az egész föld színén laknak* (Lk 21,35). Majd ismét mondja: *Senki sem szolgálhat két úrnak* (Lk 16,13). Ezért tiltja Szent Pál az Isten szolgáinak a világi dolgokkal való foglalkozást felhívólag, sőt parancsolva, mondván: *Aki Istenért harcol, nem bocsátkozik világi dolgokba, hogy annak tessen, akihez szegődött* (2Tim 2,4). Ezért parancsolja az Egyház vezetőinek is, hogy tartózkodjanak a világi törekvésektől és a védőeszközöket is megmutatja, mondván: *Azért ha világi dolgokban pereskedtek, azokat rendeljétek bírának, akik a legalábbvalóbbak az egyházban* (1Kor 6,4): hogy ti. azok bajlódjanak földi igazságszolgáltatásokkal, akiket lelki adományok nem ékesítenek. Mintha kifejezetten ezt mondaná: Akik a belsőknél mélyére hatolni nem bírnak, legalább a külsőleg szükségeseikkel foglalkozkodjanak. Ezért dorgálja meg az Istennel társalgó Mózes az idegenszármazású Jetró, hogy oktalan odaadással szolgálja a nép földi ügyeit s mindjárt tanácsot is ad neki, hogy a viszályok eldöntésére maga helyett másokat állítson s maga szabadabban foglalkozzék a titokzatos lelkiekkel a nép tanítására (Kiv 18,17 sk.).

Az alacsonyabbrendű dolgokat tehát végezzék az alattvalók, az előljáróknak a fontosabbakra legyen gondjuk, nehogy a mások lépteire ügyelő szemeket a pornak a gondja elhomályosítsa. Az előljáró ugyanis feje az alattvalóknak, és hogy a lábak a helyes úton tudjanak haladni, kétségkívül magasról kell ügyelni a fejnek, nehogy a lábak az előrehaladásban akadályoztassanak, midőn a fej a föld felé hajolva, a test elveszti egyenességét. S milyen címen kíván az előljáró a többiek között lelkipásztori tiszteletet, ha maga is olyan földi dolgokkal bajlódik, amiket másokban meg kellene feddeni? Azért fenyeget az Úr a próféta által az igazságos visszafizetés haragjával, mondván: *Ám úgy jár a pap is, mint a nép* (Oz 4,9).

A pap ti. akkor olyan, mint a nép, amidőn ő, a lelkihivatal viselője is olyanokat tesz, aminőkön a földies törekvésűeknek jár az esze. Ezt siratja meg a szeretetnek nagy fájdmával Jeremiás próféta a templom lerombolásának a jelképében, mondván: *Miként homályosult el az arany, miként változott el a pompás színarany! Szétszórtan hevernek a szentély kövei minden utca szegletén!* (Siral 4,1). Mert mit jelent az összes fémek közül kiemelkedő arany, ha nem az életszentség kiváló voltát? Mit az igen szép szín, mint az Istent szolgálók rendje iránt való magasztos tiszteletet? Mit a szentély kövei, ha nem a szent rendek tagjait? S mit jelképez a tereknek a neve, mint a jelen élet terjedelmét? Mivel ugyanis a görög nyelvben a szélesség vagy terjedelem annyi mint *πλάτος*, kétségtelenül szélességükről neveztettek így el az utcák. Maga az Igazság mondja: *Széles és tág az út, amely a veszedelemre visz* (Mt 7,18). Az arany tehát halvány lesz, amikor a szent életet földi cselekedetek beszennyezik. A szép szín megváltozik, amikor csökken korábbi értékelésünk az iránt, akiről gondoltuk, hogy vallásosan él. Mert aki szerit öltönye ellenére világi dolgokba elegyedik, az emberek előtt színét mintegy megváltoztatja és annak leértékelt tisztelete elhalványodik. A szentély kövei az utcákon szétszórtan hevernek, amidőn a világi ügyletek széles utaira térnek azok, akiknek az Egyház díszére a szentély belső, áhítatos titkaival kellene foglalkozniok. A szentély ékkövei ugyanis arra a célra készültek, hogy a Szentek Szentjében a főpap ruháját díszítsék. Midőn pedig a vallás szolgálói alattvalóikból a Megváltó tiszteletét a maguk életének érdemével nem váltják ki, a szentély ékkövei nincsenek fönt a főpap díszruháján. A szentély kövei az utcákon szétszórtan hevernek, amidőn az egyházi személyek a gyönyörök sokaságának átadván magukat, földi dolgokkal foglalkoznak. S megjegyzendő, hogy azt mondja: nem az utcákon, hanem az utcák kezdetein vannak szétszórva a kövek: mert bár evilágiakkal foglalkoznak is, a legfőbbek kívánnak lenni, hogy mind a gyönyörölvezetek széles utain legyenek, mind pedig az út kezdetén szent tisztelettel öveztessenek.

De annak sincs akadály, hogy a szentély kövei alatt azokat a köveket értsük, amelyekből a szentély fölépült: ezek aztán szétszórtan hevernek az utcák kezdetén, amidőn a szent rendek férfiai belső vágyódással foglalkoznak a földi dolgokkal, pedig előbb a szentség hírében látszottak hivatalukban helytállani. A világi ügyeket tehát néha könnyörületből el kellett ugyan viselni, de soha kedvteléssel nem szabad keresni, nehogy míg az azokat kedvelőnek lelkét terhelik, súlyukkal az égiek közül a legalacsonyabbak közé rántsák le a lelket. Fordítva, némelyek vállalják ugyan a nyájnak gondviselését, de annyira csak a lelkieket áhítják a maguk számára, hogy külső dolgokkal egyáltalán nem foglalkoznak. Akik a földi dolgok gondját viselni teljesen elhanyagolják, legkevésbé sem sietnek alattvalóik Szükségleteinek segítségére. Ezeknek igehirdetését legtöbbször kevésbe veszik: mert míg a bűnösök tetteit megfeddik, de őket a jelen élet elengedhetetlen dolgaiban nem segítik, emiatt egyáltalán nem hallgatják őket szívesen. A szűkölködőnek az eszébe ugyanis nem hatol bele az elméleti beszéd, ha a szónokot egyúttal tettbeli irgalmassága is nem ajánlja. Mert a szóval elhintett mag akkor sarjad ki könnyen, ha azt a hallgató lelkében megöntözi az igehirdetőnek a kegyessége. Szükséges tehát, hogy a lelkipásztor a belső dolgok ismertetése mellett tudjon tiszta szándékkal a külsőkre is gondot viselni. Úgy égjének tehát a lelkipásztorok alattvalóik belső igényeik kielégítésére, hogy velük szemben a külső életre vonatkozó gondoskodást se hanyagolják el. Mert mint mondtuk, joggal törik meg a nyáj lelkén a tanítás felfogása, ha a lelkipásztor a külsőkre nem terjeszti ki gondoskodását. Azért int aggódva az első pásztor is, mondván: *A presbitereket, kik köztetek vannak, kérem mint elöljárótársuk és Krisztus szenvedésének tanúja és az ő dicsőségének is részese, mely a jövőben ki fog nyilvánítani, legeltessétek Isten nyáját* (1Pt 5,1-2). Vajon ezen a helyen a lélek vagy a test legeltetését ajánlja-e, maga felfedi, amidőn mindjárt hozzát teszi: Gondját viselvén nem kényszerűségből, hanem szabad akaratból Isten szerint; sem nem rút nyereszkeskedésből, hanem buzgóságból (uo.). E szavak a lelkipásztorokat kegyesen figyelmeztetik, nehogy míg alattvalóik szükségét kielégítik, magukat a nagyravágyás törével megöljék; s nehogy míg felebarátaiknak testi szükségükben enyhülést szereznek, maguk az

igazság kenyerét éhezzék. Ilyen szorgoskodásra buzdítja Szent Pál a lelkipásztorokat, mondván: Aki pedig övéinek, főképpen háznépének gondját nem viseli, – megtagadta a hitet s rosszabb a hitetlennél (1Tim 5,8.) Féljen tehát és gondosan ügyeljen a lelkipásztor, nehogy míg külső gond lefoglalja, belső jószándéka elenyésszen. Mert mint mondtuk, a lelkipásztornak a lelke, ha vigyázatlanul átadja magát a földi gondnak, a belsők szeretetétől elhidegül; s a külsőkbe merülve nem félnek elfelejteni, hogy ők a lelkek kormányzására vállalkoztak. Az alattvalók külső dolgaira fordítandó gondoskodásban tehát bizonyos mértéket kell tartani. Ezért jól mondja az Úr Ezekielnek: *A papok fejüket le ne borotválják, sem hosszú hajat ne növelessenek, hanem nyírják meg rendszeren fejüket* (Ez 44,20). Joggal mondják ezt a papoknak, akik hogy szent hivatalukat ellássák, a hívek előljárói. A fej hajzata az értelemnek a külsőre vonatkozó gondolatait jelenti, a haj észrevétlenül nő a koponyán; ez a jelen élet gondjait jelenti, minthogy ezek a mi hanyagságunk miatt néha alkalmatlanul, mintegy általunk észre nem véve gyűlnek össze. Mivel tehát az előljáróknak kell ugyan a külsőkre is gondot viselniök, de nem túlzottan belemerülniök azokba, helyes a tilalom, hogy a papok a fejüket ne borotválják, a hajukat ne növelessék, vagyis hogy alattvalóik életére vonatkozó külső gondokat gyökerestől ki ne vágják, se túlságosan nagyra nőni ne hagyják. Ezért helyes ez is: *A nyírók nyírják fejeiket* (Ez 44,20), hogy ti. a földi élet gondjai, amennyire szükségesek, meglegyenek és mégis csakhamar eltüntessenek, nehogy szerfölött megnőhessenek. Míg tehát okos külső gondoskodás védi a földi életet és azt nem akadályozza a szívnek mértéktartó szándéka: megmarad ugyan a haja papnak a fején, hogy a fejbőrt fedje; de rövidre van nyírva, hogy a szemeket el ne takarja.

8. Emberi tekintet

A lelkipásztor ne áhítsa az emberek tetszését; de amiben mégis tetszenie kell, arra törekedjék.

Többek között szükséges a lelkipásztor gondos ügyelése, nehogy őt az embereknek való tetszés vágya ingerelje s nehogy míg a lelkiekbe alaposan behatol, míg gondosan kezeli a külső dolgokat, inkább alattvalói szeretetét, mint az igazságot keresse; s nehogy míg a világtól távollevőnek tetszik, önszeretete folytán Teremtőjétől legyen távol. A Megváltónak az ellensége ugyanis az, aki őhelyette önmagának kívánja az Egyház szeretetét végzett jócselekedeteiért: mint ahogy házasságtörő gondolattal vétkezik a jegyes által ajándékokkal küldött apród is, ha az arának tetszeni vágyik. Ez a lelkipásztort hatalmába kerítő önszeretet ugyanis egyszer rendetlen engedékenységekre, máskor meg keménységre ragadja szívét. Önszeretetből engedékenységre hallik a lelkipásztor szíve akkor, amikor vétkezni látja alattvalóit, de főként megfeddni nem meri, nehogy iránta való szeretetük lohadjon. máskor pedig alattvalóinak dorgálást érdemlő eltévelyedéseit hízelgéseivel simogatja. Ezért jól mondja a próféta: *Jaj azoknak, akik szalagot varrnak minden kéz könyökére és leplet készítenek mindenféle korúak fejére, hogy megejtsék a lelkeket* (Ez 13,18.). Szalagokat rakni ugyanis minden kéz könyöke alá annyit jelent, mint az igazság egyenes útjáról letérő és a világi gyönyörökbe visszaeső lelkeket szelíd hízelgéssel ápolgatni. Mintegy szalagot tesznek ugyan a könyökre és vánkost helyeznek a fekvőnek nyaka alá, midőn mellőzik a feddés keménységét a vétkezővel szemben s lágy kedvezésben részesül a bűnös, hogy kényelmesen heverjen bűnében az, akit az ellenkezés egy kemény szava sem érint. De az önmagukat szerető lelkipásztorok így csak azokkal szemben járnak el, akiktől földi dicsőségük ártalmát féltik. Mert akikről látják, hogy ellenök semmit sem tehetnek, azokat folytonos kemény és szigorú üldözéssel zaklatják, soha kegyesen nem intik, hanem a lelkipásztori szelídségről megfedkezvén, hatalmaskodásukkal ijesztgetik. Helyesen feddi meg ezeket az isteni tanítás a próféta által: *Ti pedig keménységgel és erőszakkal uralkodtatok rajtuk* (Ez 34, 4). Alkotójuknál ugyanis jobban szeretvén önmagukat, gőgösen emelkednek alattvalóik fölé s nem arra figyelnek, amit tenniük kell, hanem amit tenni bírnak: semmit sem tartván az eljövendő ítélettől, arcátlanul dicsekszenek mulandó hatalmukkal, tetszik nekik, hogy szabadon tehetnek meg nem engedett dolgokat is s hogy alattvalóik közül senki sem mond ellen. Aki tehát rosszat akar cselekedni s azt akarja, hogy mások erről hallgassanak, arról tesz tanúságot, hogy inkább maga, mint az igazság szeretetét kívánja, amelyet (az igazságot) magával szemben megvédeni nem enged. Senki sincs ugyanis, aki úgy élne, hogy valamiképp ne vétkeznék. – Önmaga helyett inkább akarja az igazság szeretetét az, aki az igazsággal szemben nem magát akarja megkíméltetni. Ezért fogadta Péter szívesen Pálnak szemrehányását (Gal 2,11): ezért hallgatta Dávid alázatosan az alattvaló feddését (2Kir 12,7): mert mint jó pásztorok a különlegesen kedvező szeretetet nem óhajtván, az igazságnak alattvalójuk részéről történő szabad megmondását az alázatosság szolgálatának tartják. De közben a kormányzás gondját oly ügyes művészettel kell mérsékelni, hogy midőn az alattvalók ítélete bizonyos dolgot helyesen tud megérezni, úgy szóljon közbe szabadon, hogy ez a szabadság részéről elbizakodottsággá ne fajuljon, nehogy míg nyelvüknek a kelleténél több szabadságot engednek, alázatosságukat elveszítsék. Tudni kell még azt is, hogy szabad a jó lelkipásztornak kívánni az emberek tetszését, de csak azért, hogy önmaguk megbecsülésén keresztül embertársaikat az igazság szeretetére indítsák; nehogy magukat megszerettetni óhajtsák, hanem hogy a maguk szeretete mintegy út legyen, amely a hallgatók lelkét a Teremtő szeretetére vezet. Nehéz dolog ugyanis, hogy szívesen meghallgassák a lelkipásztort, bármily igazat hirdessen is, ha őt nem szeretik. Törekedjék tehát az előljáró magát megszerettetni, hogy szívesen hallgassák, de nem szabad e szeretetet

önmagáért keresnie, nehogy gondolkodásának titkos zsarnokságával ellenszegüljön annak, akinek hivatala szerint szolgálni látszik. Jól sejteti ezt Szent Pál, mikor saját titkos törekvéseit ekként nyilvánítja: *Mint ahogyan én mindenekben mindenkinek tetszem* (1Kor 10,33). Aki másutt mégis ezt mondja: *Ha még az embereknek igyekezném tetszeni, Krisztus szolgája nem volnék* (Gal 1,10). Tetszik is tehát Szent Pál, meg nem is: mert amikor tetszeni kíván, nem önmagát, hanem önmaga által az emberekben az igazság tetszését keresi.

9. Éberség

Jól kell tudnia a lelkipásztornak, hogy a bűnök igen sokszor az erények látszatát öltik magukra

Tudni kell a lelkipásztornak azt is, hogy a bűnök sokszor erényeknek hazudják magukat. A takarékoság neve alatt gyakran fősვნénység kendőződik, viszont a pazarlás a bőkezűség színébe rejtőzködik. A módfeletti engedékenység gyakran kegyességnek hiteti el magát, s a féktelen harag a lelki buzgóság erényévé fűjja fel magát. A megfontolatlan cselekvést gyakran a gyorsaság eredményének, a lassú cselekvést a megfontoltság szűlöttjének gondolják. Szükséges ezért, hogy a lelkipásztor éber gonddal különböztesse meg az erényt a hibától, nehogy vagy a zsugoriság tartsa szívét hatalmában és adományozásaiban a maga takarékosága fölött örvendezzen. vagy pazar vesztegetésében irgalmasan bőkezűnek higgye magát; vagy megbocsátván, amit büntetnie kellett volna, alattvalóit az örök kárhozatra taszítsa, vagy a bűnt túlzottan büntetvén maga még súlyosabban vétkezzék; vagy amit jól és megfontoltan tehetett volna, éretlen gyorsasággal elhamarkodja; vagy a jótett végzését elhalasztván azt rosszra változtassa.

10. Szigor és szelídség

A lelkipásztor helyesen alkalmazza a dorgálást és elnézést, a szigort és szelídséget

Tudni kell továbbá, hogy néha az alattvalók hibáiról okosan kell hallgatni, de éppen, mert hallgatnak róluk, figyelmüket fel kell hívni rájuk; néha nyilvános bűneik iránt is nagy türelemmel kell lenni, máskor pedig a jól elrejtetteket is gondosan kivizsgálni; néha szelíden kell őket figyelmeztetni, máskor meg hevesen dorgálni. Némely bűnt tehát, mint mondtuk, okosan el kell hallgatni, de ezt az elhallgatást nekik meg kell mutatni, hogy így a bűnös látván, hogy bűnét tudja és elnézik, ne merje tovább is halmozni vétkeit, melyeket oly hallgatagon tűrnek el benne s bíróként büntesse önmagát, miközben pásztorának béketűrése kegyesen kimenti őt. Ilyen elhallgatással helyesen inti meg az Úr Júdeát mondván: ... *Hazudtál, és nem emlékeztél meg rólam, és nem gondoltál reám szívedben, mivel hallgattam, mintha nem láttam volna* (Iz 57,11). El is hallgatta tehát, de ki is nyilvánította a vétkeket; mert hallgatott a vétkezővel szemben, de ezt a hallgatását tudtára is adta. Némely még nyilvánosan ismert bűnök iránt is nagy béketűréssel kell lenni, akkor ti., amikor a dolgok adottságai alkalmatlanná teszik azok nyílt megfeddését. Mert a túl korán felvágott sebek még jobban nekivetemednek, s az is tudott dolog, hogy a nem kellő időben alkalmazott orvosságok gyógyhatásukat elvesztik. Amíg persze az előljáró az alattvaló feddésére alkalmas időre várakozik, az ő türelmét is próbára teszi a bűnök terhe. Jól mondja ezért a zsoltáros: *Hátamon ácsoltak a bűnösök* (Zsolt 128,3). A terheket ugyanis a hátunkon viseljük. S mikor a bűnösöknek a hátan való ácsolása a panasz tárgya, mintha nyíltan ezt mondaná az Írás: *Akiket megfeddni nem áll módomban, azoknak a terhét mintegy magamra véve hordozom.*

Némely, bár titkos bűnt gondosan ki kell vizsgálnia a lelkipásztornak, hogy néhány mutatkozó jeltől megtalálja az alattvaló lelkében meghúzódó, rejtett vonásokat, s beállván a feddés időpontja, apró dolgokból megismerje a nagyobbakat. Miért is helyesen mondja Ezekkel: *Emberfia, törd át a falat* (Ez 8,8). Majd ugyanaz a próféta hozzáfűzi: *És amint áttörtem a falat, ajtó tűnt elő. Erre azt mondotta nekem: menj be, és lásd a gonosz utálatosságokat, melyeket ők itt cselekszenek. Én bementem és íme mindenféle csúszó-mászó és egyéb állatok ábrázolását láttam; köröskörül az egész falon undokságok voltak lefestve, Izrael házának valamennyi bálványá* (Ez 8,8-10). Ezekiel az előljárók személyét, a fal az alattvalók keménységét jelenti. S mi egyebet jelent áttörni a falat, mint szorgos vizsgálódásokkal kinyitni a kemény szívet? Melyet midőn áttört, ajtó nyílt: mert midőn a kemény szív akár kitartó fáradozással, akár pedig jól alkalmazott dorgálással feltárul, mintegy ajtó jelentkezik, amelyen át annak, aki a feddésben részesül, még a legbelsőbb gondolatai is szembeszökőkké válnak. Azért a folytatás is megfelelő: *Lépj be és látsz ott igen nagy utálatosságokat, amelyeket ezek művelnek.* Az lép be az utálatosságok látására, aki néhány külsőleg észrevehető jeltől úgy belát az alattvalók szívébe, hogy minden meg nem engedett gondolat feltárul előtte. Aztán hozzát teszi: *És belépván íme láttam mindenféle csúszó-mászó és egyéb állatok utálatosságát.* A csúszó-mászók az egészen földies, a többi állatok pedig már a valamivel a föld fölé emelkedő, de még mindig földi jutalmat kereső gondolatokat jelképezik. A csúszó-mászók ugyanis egész testükkel a földhöz tapadnak, egyéb állatok pedig testük nagyobb részével a föld fölé emelkednek, étvágyuk azonban mindig a föld felé hajlítja őket. A csúszó-mászók a falak között vannak, amidőn olyan gondolatok forognak az elmében, amelyek a testi vágyaktól sohasem szakadnak el. Egyéb állatok is vannak a falak között, midőn már igaz és tisztességes gondolatok támadnak, de földi nyereség és tisztességvágy céljait szolgálják s bár önmagukban már a föld fölé emelkednek, becsvágyuk által az alacsonyrendű dolgok közé ereszkednek. Miért is helyes a hozzáadás: *Izrael házának valamennyi bálványá le volt festve a falon.* Meg van írva ugyanis: *A kapzsiság, amely nem más, mint bálványimádás* (Kol 3,5). Megfelelő az is,

hogy az állatok után a bálványok következnek, mert bár tisztos cselekedetekkel egyesek a földről fölemelkednek, gonosz nagyravágyás által újra a földre ereszkednek. Jól mondja ezt is, hogy *Festve voltak*: mert midőn a külső dolgok ismeretképe lelkünkhöz tapad, szívünkben mintegy lefestésre kerül mindaz, amire hamis képzelődéssel behatóan gondolunk.

Megjegyzendő tehát, hogy először az ütést látjuk a falon, aztán az ajtót s csak végül mutatkozik meg az utálatosság: így minden bűnnek előbb a külső jelei, majd a feltárt gonoszságnak ajtaja mutatkozik s csak azután lesz nyilvánvalóvá a belül rejtőzködő mindenféle rossz.

Némely bűnt szelíden kell megfeddeni: mert amidőn nem gonoszságból, hanem csak tudatlanságból vagy gyöngeségből ered a bűn, valóban nagyon helyénvaló, hogy a bűn feddése nagy mérséklettel enyhíttessék. Hiszen valamennyien, míg csak e halandó testben vagyunk, romlott természetünk gyarlóságai alatt nyögünk. Magától kell tehát mindenkinek következtetnie, hogy mennyi irgalommal kell lenni más gyöngesége iránt, nehogy míg felebarát, a gyöngeségével szemben heves feddő szavakra ragadtatik, a magáéról megfélemedezni lássék. Helyesen int azért szent Pál mondván: *Ha az ember valamely bűnre ragadtatik is, ti, kik lelkiek vagytok, az ilyent oktassatok a szelídség szellemében; de: ügyelj magadra, hogy te is kísértésbe ne juss* (Gal 6,1). Mintha azt akarná mondani: Ha visszatetszik az a gyarlóság, ami; másban látsz, tekintsd magadra; hogy a feddés buzgalmában mérsékelt légy, midőn magadban is tartanod kell attól, amit másban megfeddesz.

Némely bűnt keményen kell megdorgálni, hogy midőn a bűnös vétkének súlyosságát önmagától nem veszi észre, a feddi szavaiból érezze azt meg. S midőn valaki könnyen veszi az elkövetett rosszat, az érte kapott szigorú feddés miatt rettenjen el attól. Kötelessége ugyanis a lelkipásztornak az igehirdetés útján a mennyi haza dicsőségét megmutatni s azt is felfedni, hogy az ősi ellenségnek mennyi csábítása leselkedik ennek az életnek az útján; s Kötelessége a alattvalók bűneit, amelyeket könnyen elnézni nem lehet, a buzgóság szigorával megfeddeni, nehogy míg a bűnök nem izgatják: azoknak részesévé legyen. Ezért jól mondja az Úr. Ezekielnek: *Végy magadnak egy téglát, tedd magad elé, és rajzold reá Jeruzsálem városát* (Ez 4,1). Mindjárt ez következik: *Rendezz ellene megszállást, épít. sáncokat, emelj töltést, üss ellene tábornak és helyezz el köröskörül faltörő kosokat* (Ez 4,2). S a maga felvértezésére azonnal hozzáteszi: *Aztán fogj egy vasserpenyőt és tedd: vasfalként magad és a város közé* (Ez 4,3). Kinek a jelképét viseli Ezekiel, ha nem a tanítókét? Kinek szól ez: *Végy magadnak egy téglát, tedd magad elé, és rajzold reá Jeruzsálem városát.*

A szent tanítók ugyanis téglát vesznek, amidőn hallgatóiknak földies szívét tanításra kézbe veszik. A téglát maguk elé helyezik: mert a szívet teljes odaadással örlik. Parancs szerint arra Jeruzsálem városát kell rárajzolni, mert igehirdetésüknek legfőbb célja, megmutatni a földies szíveknek a túlvilág béke országát. De mivel hiába ismeri meg az égi hazának dicsőségét, ha egyúttal nem szerez tudomást az itt leselkedő ravasz ellenségnek sok kísértéséről, – helyes ez a hozzáadás: *Rendezz ellene megszállást, építs sáncokat.* A szent tanítók ti. a Jeruzsálem képét magánviselő téglá ellen megszállást rendeznek, amidőn a még földi, de már a mennyi hazát kereső elmének megmutatták, a gyarlóságoknak mennyi sokasága támadja majd őt a földi élet folyamán. Midőn ugyanis az igehirdető megmutatja, hogy egy-egy bűninger miként szokott az előrehaladóknak cselt vetni, ezáltal mintegy megszállást rendez Jeruzsálem városa körül. Mivel azonban nem elég csak a bűnök támadásmódját megismerni, hanem azt is, hogyan erősítenek meg a gyakorolt erények, helyes ez a hozzáadás: *Építs sáncokat.* Sáncokat épít az isteni igehirdető, midőn a vétkeknek ellenálló erényeket bemutatja. S mivel az ellenállás erősödésével gyarapszik a kísértés támadása is, helyesen adatik még hozzá: *És emelj töltést, üss ellene tábornak és helyezz el körös-körül faltörő kosokat.* Töltést emel a tanító, amidőn jelzi a kísértés növekedését. És tábornak út Jeruzsálem ellenében, amidőn előre megmondja hallgatóinak, hogy a ravasz ellenség milyen körmönfont s szinte észrevehetetlen cselvetéseket állít szembe az ő jámbor szándékukkal. Végül faltörő kosokat helyez el köröskörül, amidőn megismerteti a kísértéseknek ez életben minket körülvevő és az erények védfalán réstűtő fullánkjaikat.

De bármily gondosan végzi is el a lelkipásztor mindezeket, ha buzgó lelkesedéssel egyesek bűnei ellen ki nem kel, nem remélhet magának bocsánatot mindörökké. Ezért helyénvaló még ez a hozzáadás: *Aztán fogj egy vasserpenyőt és tedd vasfalként a magad és a város közé.* A serpenyő ugyanis a lélek tüzeségét, a vas pedig a dorgálás keménységét jelenti. S mi tüzesíti és gyötri inkább a tanító lelkét, mint Isten iránti buzgalom? Szent Pált is e serpenyő tüzesége égette, amidőn mondá: *Ki szenved, hogy én ne szenvednék? Ki botránkozik meg, hogy én ne égnék?* (2Kor11,29). És mivel minden Isten iránti buzgóságtól égő, örökre erős őrizettel van megvédve, hogy hanyagság miatt kárhozatra ne jusson, alkalmas számára e szó: *Tedd azt vasfalként magad és a város közé.* A vasserpenyő vasfalként áll a próféta és a város közé: mert midőn az égő buzgósággal bíró tanító ezt a buzgóságot hallgatóiban is feléleszti, ezzel kemény erődítményt vont maga és azok közé, nehogy majd az Úr büntetésének legyenek kitéve, ha most a feddés túl engedékeny.

Tudni kell azonban még azt is, hogy miközben a tanító erős feddésre fakad, nehéz elkerülni, hogy néha meg nem engedett szavakban ne törjön ki. Sokszor megtörténik, hogy míg a lelkipásztor keményen feddi az alattvaló bűnét, nyelve túlzó szavakra fakad. S míg így a dorgálás túlzottá lesz, a vétkes szívében kétségbeesik. Ilyenkor szükséges, hogy a túl szigorú lelkipásztor, ha észreveszi, hogy alattvalóit a kelleténél jobban megbántotta, bűnbánóan szálljon magába, hogy lelkének siralma által bocsánatot nyerjen az Igazság színe előtt azért a bűnéért, amellyel éppen az iránta való buzgóságból vétkezett. Ezt jelképesen az Úr így parancsolja meg Mózes által: *Ha valaki egyszerűen elmegy barátjával az erdőre fát vágni s a favágásnál kiszalad a fejsze a kezéből s a nyeléről leesett vas felebarátját találja és megöli: az ilyen meneküljön a fentemlített városok egyikébe, hogy életben maradjon: nehogy véletlenül annak a hozzátartozója, akinek a vérét kiontotta, a fájdalomtól ingerülten űzőbe vegye, megfogja és agyonüsse azt* (MTörv 19, 5-6). Baráttal erdőre megyünk, valahányszor az alattvalók bűnét szemléljük. Egyszerűen kivágjuk a fát, midőn a vétkes bűneit jószándékkal kiirtjuk. Kiszalad a kézből a fejsze, midőn a feddés a kelleténél szigorúbbá lesz. Leszalad a vas a nyeléről, amidőn a feddés éles szóváltássá fajul. A vas megüti s megöli a barátot, mert az elmondott gyalázkodás megöli a hallgatóban a szeretet lelkét. A megdorgált lelkivilága ugyanis hirtelen gyűlöletre gerjed, ha őt a túlzott feddés a kelleténél jobban támadja. A vigyázatlanul fát vágónak és társát megölőnek három városba kell futnia, hogy azok egyikében életét megóvja: mert, ha a bánat könnyeihez fordulva ezen egy szentség által a remény és szeretet leple alá rejtőzködik, elkövetett emberölése megbocsátást nyer. S a megöltnek hozzátartozója, ha találkozik is vele, nem öli meg őt, mert ha majd a mi természetünk fölvétele által társunkká lett igaz Bíró eljön: nem fogja számonkérni annak bűnét, akit a hit, remény és szeretet az ő megbocsátásának fátyla alá rejtett.

11. A lelkipásztor és a Szentírás

Mennyire kell elmélkednie a lelkipásztornak a Szentírásról

Mindezt akkor fogja helyesen gyakorolni a lelkipásztor, ha az isteni félelem és szeretet lelkületétől áthatva, naponként szorgalmasan elmélkedik a Szentírás tanításán, hogy az isteni intelmek szavai megújítsák a munkálkodásban, a másvilági életért kifejtett szorgos gondoskodásban és az emberekkel való érintkezésben állandóan csökkenő erejét. S ha az emberekkel való együttléte földies életre csábítja, a töredelem szelleme folytonosan a mennyei haza szeretetére hevítse. Az emberi érintkezés ui. nagyon elszórakoztatja a szívet: és miután a külső foglalatosságok. forgatagában magára hagyva menthetetlenül elesik, folytonosan azon kell lennie, hogy az önképzés gyakorlása által felkeljen. Ezért inti szent Pál a nyáj élére állított tanítványt, mondván: *Míg odamegyek, fordíts gondot az olvasásra* (1Tim. 4,13). Ezért mondja Dávid: *Mennyire szeretem, Uram, törvényedet! Egész nap róla elmélkedem.* (Zsolt 118,97) Ezért ad parancsot az Úr Mózesnek a frigyszekrény szállításáról mondván: *Önts továbbá négy arany karikát s illeszd a láda négy szegletére: két karika legyen az egyik oldalon és kettő a másikon. Csináld aztán szetim-fából rudakat s vond be őket arannyal s dugd be őket a láda oldalain levő karikákba, hogy hordozni lehessen rajtuk a ládát; ezek mindig benn legyenek a karikákban, sohase húzzák ki őket onnét.* (Kiv 25,12) A szövetség szekrénye a szent Egyházat jelenti. E szekrénynek négy szegletére négy aranykarikát parancsol tételni az Úr: mert az Egyháznak a négy világ felé terjeszkedő törekvése a szent evangélium négy könyvével történik. A szekrény hordozására ugyanazon karikákba fűzött szetim-fából készült rudak szolgálnak: mert a rothadatlan fák mintájára erős és állhatatos tanítók kerestetnek, akik állandóan a szent könyvek tanulmányozásával foglalatoskodva az Egyház egységét hirdessék s mintegy a karikákba bocsátva hordozzák a szekrényt. Rudakkal a frigyszekrényt hordozni annyi, mint a jó tanítóknak a hitben járatlanok lelkéhez közel vinni az Egyházat igehirdetéssel. Az a parancs, hogy arannyal vonják be; hogy míg másokat szóval tanítanak, életük világosságával maguk is ragyogjanak. Helyesen szól az Írás róluk: *Ezek mindig legyenek bent a karikákban sohase húzzák ki őket onnét.* Szükséges ugyanis, hogy az isteni ige hirdetése hivatalát vállalók, soha se hagyják abba a Szentírás tanulmányozását. E célból kell a rudaknak mindig a karikákban lenniök, hogy amikor a szekrényt vinni kell, a rudak betevésével a hordozás ne késlekedjék: így, amikor lelki tanácsot kér az alattvaló pásztorától, nagyon gyalázatos dolog lenne, ha akkor kezdene tanulni, amikor már a kérdésre felelni kellene. Azért legyenek tehát a rudak mindig a karikákban, hogy a tanítók szívükben folyton a Szentírásról elmélkedvén, a frigyszekrényt késelem nélkül fölemeljék: azaz a szükséges felvilágosítást azonnal adják meg. Jól inti azért az Egyház első főpásztora a többi pásztorokat, mondván: *Mindenkor készek levén megfelelni mindenkinek, aki okát kérdi tőletek azon reménységnek, mely bennetek van.* (1Pt 3,15) Mintha ezt akarná kifejezni: Hogy a szekrény hordozását semmi késelem ne akadályozza, a rudak a karikákból sohase hiányozzanak.

Harmadik rész. A lelkipásztor a hívek tanítója és intője

Előszó

Megmutattuk, hogy milyennek kell lennie a lelkipásztornak; most lássuk: miképpen kell tanítania. Ahogyan azt a tiszteletreméltó emlékü Nazianzi Gergely már jóval előttünk hirdette, nem való mindenkinek ugyanaz a tanítás, mivelhogy az erkölcsi tulajdonságok sem mindenkinél egyformák. Gyakran ugyanis egyeseknek árt az, ami másoknak használ; aminthogy amely füvek az egyik állatot táplálják, a másikat megölik; a gyengéd püsszegés a lovakat csendesíti, a kutyakölykeket ingerli. És az az orvosság, amely az egyik betegséget kigyógyítja, a másikat elmérgesíti; s a nagyokat erősítő kenyér, a kisdedeknek árt. A hallgatóság minősége szerint kell tehát a tanítónak beszédét alakítania, hogy az mindenegyésre ráillő legyen s mégis a közös épülődés módjától se távolodjék el. Mi egyéb ugyanis a ránk figyelő hallgatóknak elméje, mint – hogy úgy mondjam – valamely hárfának kifeszített húrjai, amelyeket a lantos, hogy összhangtalan éneket ne idézzon elő, különféleképen penget. S éppen azért adnak összhangzó változatokat a húrok, mert egy ugyanazon eszköz, de nem egyforma ütés pengeti őket. Így a tanító is, hogy mindenkit a szeretetnek ugyanazon erényében neveljen, bár tudománya egy, még sem szólhat egy és ugyanazon tanítással hallgatói szívéhez.

1. A feddés különböző módjai

Milyen különbségnek kell lenni az igehirdetés módjában?

Másképpen figyelmeztetendők ugyanis a férfiak és másképpen a nők. Másképpen az ifjak, másképpen az öregek. Másképpen a szegények, másképpen a gazdagok. Másképpen a vidámak, másképpen a szomorúak. Másképpen az alattvalók. másképpen az előljárók. Másképpen a szolgák, másképpen az urak. Máskén e világ bölcsei, másképpen az együgyűek. Másképpen a szemtelenek, másképpen a szemérmesek. Másképpen a vakmerők, másképpen a gyermekdedek. Másképpen a türelmetlenek, másképpen a türelmesek. Másképpen a jószívűek, másképpen az irigykedők. Másképpen az egyszerűek, másképpen a tisztátalanok, Másképpen az egészségesek, másképpen a betegek. Másképpen azok, akik a csapásoktól félnek és azért istenesen élnek; másképpen azok, akik annyira megrögzödtek gonoszságukban, hogy még a csapások alatt sem javulnak meg. Másképpen a hallgatagok, mint a bőbeszédűek. Másképpen a lusták, mint a hirtelenkedők. Másképpen a szelídek, mint a haragvók. Másképpen az alázatosak, mint a fennhéjázók. Másképpen a makacsok, mint az állhatatlanok. Másképpen a torkosak, mint az önmegtartóztatók. Másképpen az irgalmasan bőkezűek, mint az idegen tulajdont is elragadni akarók. Másképpen azok, akik sem a másét nem ragadják el, sem a magukéból nem adományoznak; másképpen azok, akik a sajátjukat kiosztják ugyan, emellett azonban nem szűnnek meg a másokéra sem törni. Másképpen a veszekedők, mint a higgadtak, Másképpen a vizályokat támasztók, mint a békeszeretők. Másképpen a Szentírás szavait helyesen nem értők, mint azok, akik ugyan helyesen megértik, de kellő alázatosság nélkül értelmezik. Másképpen azok, akik bár jól értenének az igehirdetéshez, attól túlságos alázatosságukban húzódoznak; másképpen azok, akiket alkalmatlan voltak vagy koruk tiltana az igehirdetéstől, de vakbuzgóságuk hajtja őket. Másképpen azok, akik a kívánt földi javak elérésében szerencsések; másképpen azok, akik a világ javai után bár sóhajtoznak, mégis viszontagságok terhe alatt nyögnek. Másképpen a házasságban élők, mint a nemházasok. Másképpen a testi bűnbe esettek, mint az azt nem ismerők. Másképpen akik cselekedeti, mint akik csak gondolati bűnöket siratnak. Másképpen a bűnöket ugyan megsiratók, de az azokat még sem elhagyók; másképpen, akik elhagyják, de meg nem siratják. Másképpen azok, akik elkövetett bűneiket még dicsérik is; másképpen, akik kárhoztatják a rosszat, de azt mégsem kerülik. Másképpen azok, akiket hirtelen testi gerjedelem győz le, másképpen azok, akik megfontoltan maradnak a bűnben.

Másképpen azok, akik igen kicsiny, de mégis gyakori bűnöket követnek el; másképpen, akik a kicsiny hibáktól megőrzik magukat, de néha súlyosakba merülnek. Másképpen a jót el sem kezdők, és ismét másként a jót ugyan elkezdők, de az azt be nem végzők. Másképpen azok, akik titokban rosszat, a nyilvánosság előtt pedig jót művelnek; másképpen azok, akik a jót, amit művelnek, elrejtik, azt azonban elviselik, hogy némely tettükről a nyilvánosság elítélőleg vélekedjék. – Mit használ azonban, hogy mindezeket előszámlálva csak úgy átfutunk rajtuk, hacsak a tanításnak az egyes esetekre vonatkozó mikéntjét – ha röviden is – ki nem fejtjük? Másképpen intendők tehát a férfiak, mint az asszonyok: azokra súlyosabb, ezekre könnyebb teher rakandó, hogy amazokat a nagy dolgok megedzzék, emezeket pedig a kellemesen ható könnyebbek megtérítsék. Másképpen intendők az ifjak, mint az öregek: azokat ugyanis legtöbbször a szigorú intés viszi előre; ezeket pedig a szelíd kérlelés indítja a jó gyakorlására. Írva van ugyanis: *Az öregembert ne korhold, hanem intsd, mint atyádat.* (1Tim 5,1)

2. fejezet. Szegények és gazdagok

Hogyan kell inteni a szegényeket, és hogyan a gazdagokat?

Másként kell inteni a szegényeket, mint a gazdagokat: azoknak ugyanis szorongattatásuk ellenében vigasztaló enyhületet kell nyújtani, ezekben pedig elbizakodottságuk ellen üdvös félelmet ébreszteni. A szegénynek mondja ugyanis az Úr a próféta által: *Ne félj, mert te meg nem szégyenülsz.* (Iz 54,4) Majd nem sokkal alább édesdeden mondja: *Te szegényke, kit a vihar megtépett.* (Iz 54,11) S ugyanazt vigasztalja, mondván: *Kiválasztottalak¹⁷ téged a nyomorúság kemencéjében.* (Iz 48,10) Ellenben szent Pál azt mondja tanítványának a gazdagokról: *E világ gazdagainak hagyd meg, hogy ne legyenek fennhéjázók, ne bizakodjanak a bizonytalan gazdagságban.* (1Tim 6,17) Hol jól megjegyzendő, hogy az alázatosság tanítója a gazdagokról emlékeztetve nem azt mondja: Kérd őket, hanem: Hagyd meg (parancsold) nekik: mert bár elnézéssel kell lenni a gyöngeség iránt, mégsem jár ki tisztelet az elbizakodottságnak. Ezeknek tehát a fenti igazság annál inkább szól, minél inkább felfuvalkodnak lelkükben a mulandó javak miatt. Ezekről mondja az Úr az evangéliumban: *Jaj nektek gazdagok! mert megkaptátok vigasztalástokat.* (Lk 6,24) Nem ismervén ugyanis az örökkévaló örömeiket, a jelen élet bőségével vigasztalódnak. Vigasztalást kell tehát nyújtani azoknak, akiket a szegénység kemencéje sütöget; s félelmet kell ébreszteni azokban, akiket a jelen élet öröme felfúj; hogy amazok tudomást szerezzenek arról a gazdagságról, amelyet nem látnak, de bírnak, ezek pedig tudják meg, hogy amelyeket itt a magukénak látnak, majd nem tarthatják meg. De e sorrendet gyakran megváltoztatja a személyek erkölcsi magatartása, úgy hogy a gazdag az alázatos és a szegény a gögös. Azért az igehirdető szava a hallgatók életéhez igazodjék s a szegénynek kevélységét annál inkább rója meg, mivelhogy még a szegénység súlya alatt sem hajlik meg; s annál inkább dicsérje a gazdagok alázatosságát, mivelhogy ezeket még az anyagi búség sem fújja fel.

Néha azonban még a kevély gazdagot is édesgető biztatással kell megengesztelni, mert a kemény sebet is a legtöbbször a lágy borogatás puhítja meg s a tébolyodott dühe az orvos nyájasságára lecsendesedik és amidőn szép szóval leereszkednek hozzájuk, lelki betegségük szelídül. Nem hagyandó figyelmen kívül, hogy midőn Saul a gonosz lélek hatalmába kerítette, Dávid citerapengetéssel csillapította eszelősségét. Mi mást jelent Saul, mint a hatalmasok kevélységét, s mit jelképez Dávid, mint a szentek alázatos életét? Mikor tehát Saul a rossz lélek elragadja, Dávid az elmezavart énekével enyhíti: mert midőn a gög a hatalmasok szívét dühöngésre indítja, méltó, hogy ép eszűkhöz a mi higgadt beszédünknek nyugtató hárfaszava visszavezesse. Néha pedig, midőn e világ hatalmasait kell meginteni; előbb példázatok által, mintegy más ügyében kérdeztessenek meg, s midőn kimondták másra az igazságos ítéletet, alkalmazott módon saját bűnükért kell őket megfenyíteni: hogy a mulandó hatalmában felfuvalkodott lélek ne támadjon megfeddője ellen, hiszen önitélete szerint lépett a nyakára a maga büszkeségének, s ne mentegesse magát, minthogy önszójának ítélete kárhoztatja. Így tett Nátán próféta is, midőn a királyt jött megfeddeni: Mintha valami szegénynek ügyében kérne ítéletet a gazdag ellenében, hogy így a király. előbb mondja ki az ítéletet, s aztán hallja meg saját gonoszságát, hogy a maga által hozott igazságtévésnek ne szegülhessen ellen. A szent férfiú tehát mind a bűnöst, mind a királyt szem előtt tartván, csodás okossággal előbb önvallomása által iparkodott lekötni a vakmerő bűnöst, csak aztán akart metsző késsel hozzányúlni. Rejtegette kissé, hogy kit keres, de tüstént lecsapott rá, midőn kezébe esett. Mert tán ernyedtebb lett volna az ütés, ha mindjárt beszéde elején nyíltan akarta volna megtámadnia

¹⁷ A Vulgata szerint. A héber szerinti új magyar fordításban pedig: Megpróbáltalak.

bűnt: az előrebocsátott hasonlatosság után azonban az imént még rejtegetett feddést annál jobban kiélezhette. Mint orvos jött a beteghez; felmetszendőnek látta a sebet, de kétsége támadt a beteg türelme felől. Öltönye alá rejté tehát orvosi kését, majd kivonván, hirtelen a sebhez illesztette, hogy mielőtt még észrevenné, már is érezze annak hatását a beteg, nehogy előbb észrevevén, húzódozzék a fájdalomtól.

3. fejezet. Vidámak és szomorúak

Hogyan kell inteni a vidámakat és a szomorúakat

Másképpen kell meginteni a vígakat, és másképpen a szomorúkat. A vígadozóknak a bekövetkező végkárhozat szomorúságait, a szomorúaknak pedig a megígért mennyország örömeit kell megmutatni: Tudják meg a vígak a fenyegetés keménységéből, hogy félniök kell; hallják a szomorúak, a jutalmak ama örömeit, amelyeket remélhetnek. Azoknak szól ugyanis az Úr: *Jaj nektek, kik most nevettek, mert sírni fogtok* (Lk 6,25); ezek pedig ugyanazon oktató Mestertől hallják: *Ismét meglátlak titeket és örülni fog szívetek és örömeteket senki el nem veszi tőletek* (Jn 16,22). Némelyek pedig véralkatuknál fogva, és nem külső okok miatt, vígak vagy szomorúak. Ezeknek nagyon is tudtukra kell adni, hogy némely bűnnek a véralkattal van kapcsolata. A vígakhoz a bujaság, a szomorúakhoz a harag áll közelebb. Azért szükséges, hogy ne csak arra vigyázzon mindenki, aminek véralkatánál fogva alá van vetve, hanem. gondoljon a veszélyre is, mely őt közélről fenyegeti: nehogy midőn az ellen sem küzd, amitől szenved, azt a bűnt is elkövesse, amelytől magát szabadnak véli.

4. fejezet. Alattvalók és előljárók

Miképpen intsük az alattvalókat és az előljárókat

Másképpen kell inteni az alattvalókat és az előljárókat. Amazokat úgy, hogy őket az alárendeltség ne sújtsa le; emezeket úgy, hogy a parancsolatból még a legkisebbet se hagyják teljesítetlenül; emezeket, hogy az igazságosnál több teendőt ne parancsoljanak. Amazokat úgy, hogy alázatosan meghódoljanak; emezeket, hogy méltányosan igazgassanak. Mert amint jelképesen is vehetjük, azoknak is szól ez: *Gyermekek! fogadjatok szót mindenben szüleiteknek; viszont ezekre ez a parancs áll: Atyák! ne keltsétek fel a haragot gyermekeitekben* (Kol,3,20-21). Amazok tanulják meg, miképp tartsák rendben benső dolgaikat a titkos ítélőbíró színe előtt, emezek hogy miként adjanak külsőleg is jó életpéldát a reájuk bízottaknak.

Tudniok kell ugyanis az előljáróknak, hogy midőn gonosz cselekszenek, ezáltal annyszor megérdemlik a halált, ahány rossz példát adtak alattvalóiknak. Ezért annál aggályosabban őrizkedjenek a büntől, mivel, hogy gonosz cselekedeteik által nemcsak ők maguk halnak meg, hanem azok lelkéért is felelősek, akiket gonosz példájuk által megrontottak. Azokat azért kell inteni, nehogy még önmagukat sem bírván mentesíteni a rossztól, emiatt keményebb büntetés érje őket; emezeket pedig, hogyha mindjárt önmaguk felől biztonságban vannak is, alattvalóik hibáiért ne érje őket az ítélet. Amazokat figyelmeztetni kell, hogy annál több gondoljuk legyen önmagukra, minél kevésbé terheli őket a mások sorsa; emezeket pedig, hogy úgy gondoskodjanak másokról, hogy magukról se feledkezzenek el, s úgy szorgoskodjanak saját ügyeikben, hogy a másokét se hanyagolják el. Az önügyeiben fáradozóhoz szól ugyanis ez: *Eredj a hangyához te lusta; nézd az útjait és okulj!* (Péld 6,6) Emez pedig ily félelmetes intést kap: *Fiam, ha társadért jót álltál, ha kezdet adtad idegenért, ha önnön szájad szavad téged törbe ejtett, és meg vagy fogva saját beszédeiddel* (Péld 6,1) Jótállni a barátért annyi, mint másnak gondját a maga sorsának veszélyeztetésével magára vállalni. Kezet ad idegenért: mert olyasmikről kell gondoskodnia, amik előbb nem terheltek. Adott szavával kötelezte magát, és tulajdon beszéde ejtette meg: mert midőn alárendeltjeinek szépeket kell hirdetnie, a mondanivalót előbb önmagának kell megtartania. Saját szája ígérete kötelezi tehát, midőn az okosság megkívánja, hogy élete ne mondjon mást, mint amit szája hirdet. Azért ama szigorú Bíró előtt annyi cselekedetről kell majd számolnia, amennyit másoknak szóval parancsolt. Miért is helyes ez a hozzáadott tanítás: *Ahogy mondom, úgy tégy fiam, hogy kilábolj, – hiszen társad kezére kerültél: Eredj! sietve nógasd a társadat! ne engedj alvást szemednek, és szendergést szempilláidnak* (Péld 6,3-4). Aki ugyanis életpéldaként mások előljárójává tétetik, annak nemcsak magának kell ébernek lennie, hanem barátját is költögetnie kell. Mert ennek nem elég éberen, helyesen élnie, de alárendeltjét is meg kell szabadítani a vétek tunyaságából. Rája áll ez: *Ne engedj alvást szemednek és szendergést szempilláidnak.* Alvást engedni a szemnek tudniillik annyi, mint abbahagyva az örökésséget, az alattvalóknak minden gondját elhanyagolni. A szempillák akkor szunnyadoznak, midőn alattvalóinkban észrevéve a megfeddeni valót, arról, a tunyaságtól elnyomva, hallgatunk. Teljes álomba merülni pedig annyi, mint a véghezvitt cselekedeteket se nem ismerni, se meg nem feddeni. Nem aludni, hanem szunnyadozni ismét annyi, mint a feddésre méltókat megismerni, de a tunyaság miatt azokat méltóképp meg nem javítani. A szunnyadozás által pedig tökéletes álomra csukódik a szem: mert ha az előljáró a tudtára jutott rosszat nem javítja meg, utoljára a hanyagság azt eredményezi, hogy nem tudja meg, mikor követnek el bünt alattvalói.

Inteni kell tehát az előljárókat, hogy állandó körültekintéssel mindenfelé éber szemekkel bírjanak, s iparkodjanak olyanokká lenni, mint az égi állatok. Egy látomás úgy írja le a megjelent égi állatokat, hogy kívül is, belül is van szemük. (Ez 1,18) Mert igenis méltó, hogy az előljárók befelé is, és köröskörül néző szemekkel is bírjanak; hogy mind önmaguk ama

befelé látó Bírónak tetszését megnyerni iparkodjanak, mind külsőleg, jó példát adván, a másokban feddésre méltót észrevegység.

Figyelmeztetendők az alattvalók, hogyha talán előljáróikat valamiben vétetni látják, ezek életét vakmerően meg ne ítélik; nehogy éppen akkor, midőn a rosszat megfeddik, a kevélység bűne által még mélyebbre süllyedjenek. Inteni kell őket, hogy midőn az előljárók bűneit látják, velük azért szembe ne helyezkedjenek, hanem ha súlyosabb rosszat követtek volna el, úgy ítélik meg magukban, hogy az isteni félelemtől áthatva, irántuk tiszteletet tanúsítani ne vonakodjanak. Amit jobban megmutatunk, ha Dávid cselekedetét szemügyre vesszük. Az üldöző Saul ugyanis szükségének elvégzésére ugyanazon barlangba ment, melyben Dávid, ki már régóta túrta az üldözés viszontagságait, embereivel együtt lappangott. S midőn ezek az emberek őt Saul megölésére ösztönözték, lecsendesítette őket szavaival, s nem merte kezét az Úr felkentjére vetni. Csak titokban felkelvén, elmentszé mentéjének szélét (1Kir 24,4 skk.). Ki mászt jelent Saul, mint a rossz előljárókat, s kit Dávid, mint a jó alattvalókat? Midőn tehát Saul szükségét végzi, az annyi, mint mikor az előljáró, a szívükben fogamzott gonoszságot undok cselekedeteikkel nyilvánítják, s ami gonoszság gondoltak magukban, azt külső tények által is kinyilvánítják. Dávid mindazonáltal félt őt megölni; mert a lelkiismeretes alattvalók az ócsárlás minden ragályától óvakodván, előljárók életét soha nyelvükkel nem illetik, még akkor sem, midőn ezek őket vétességükért megfeddik. Akik gyarló létükre olykor alig bírják magukat megtartóztatni, hogy előljárók némely szélsőségig vitt nyilvános rossz cselekedetét meg ne ráják; azt mégis alázatosan teszik, csak mintegy a mente szélét metszik el titkon, mert midőn ártalom nélkül és titokban szólnak valamit a felsőbbség ellen, ez által minthogy elcsúfítják a föléjük rendelt fejedelem köntösét; de még ekkor is magukba szállnak, s a legkisebb megszólást is mélyen megbánják szívükben. Azért jól van ugyanott megírva: *Utána azonban furdalá Dávidot lelkiismerete, hogy levágta Saul köntösének csücskét* (1Kir 24,6). Az előljárók tetteit ti. még akkor sem szabad a nyelv élességével megsebezni, midőn méltónak találtnak a feddésre. Ha pedig néha megesik, hogy habár legkisebbet is vétene valaki ellene nyelvvel, bűnbánatot kell gerjesztenie szívében: térjen magába és a felsőbb hatalom ellen vétvén, annak ítéletétől rettegjen, aki azt fölébe helyezte. Mert midőn előljáróink ellen vétkezünk, az őket fölénk emelő rendezésének szegülünk ellen. Azért Mózes is, midőn maga s Áron ellen hallotta zúgolódni a népet, így szólt: *Mik is vagyunk mi? Nem mi ellenünk irányult zúgolódástok, hanem az Úr ellen* (Kiv 16,8).

5. fejezet. Szolgák és urak

Miképpen kell inteni a szolgákat és az urakat

Másképpen kell meginteni a szolgákat mint az urakat. A szolgákat ti., hogy mindig megemlékezzenek egyszerű helyzetükről, az urakat, hogy soha ne feledkezzenek meg a szolgálkkal való természet szerinti egyenlőségükről. A szolgákat inteni kell, hogy uraikat ne vessék meg, s Istent ne bántsák meg azzal, hogy az Ő rendelésének gögösen ellenszegülnek; az urak pedig figyelmeztetendők, hogyha azokat, akiket állapot szerint alattvalókul bírnak, természeti rendeltetésük szerint önmagukkal egyenlőknek el nem ismerik, Isten adományaiban kevélykednek s ő ellene kelnek fel. Azokat inteni kell, hogy uraik szolgáinak ismerjék magukat; ezeket pedig, hogy szolgálk szolgatársainak tartsák magukat. Azoknak szól ugyanis ez: *Szolgák! Engedelmeskedjete mindenben test szerinti uraitoknak* (Kol 3,22). És ismét: *Akik járom alatt vannak, a rabszolgák, tartsák urukat minden tiszteletre méltónak* (1Tim 6,1). Ezeknek pedig: *És ti gazdák! ugyanezt tegyéte velük, hagyjátok a fenyegetőzést, hiszen tudjátok, hogy nekik is, nektek is Uratok van az égben* (Ef 6,9).

6. fejezet. Bölcsék és tudatlanok

Miképpen intessenek a bölcsék és a tudatlanok

Másképpen kell meginteni a világ bölcsseit és másképpen a tudatlanokat. A bölcsüket ti., hogy feledjék, amit tudnak; a tudatlanokat pedig, hogy igyekezzenek megtanulni, amit nem tudnak. Amazokból még előbb ki kell verni azt, hogy bölcseknek véljék magukat; emezekben pedig napfényre kell hozni ami a mennyei bölcsességből bennük fellelhető: mert épp azáltal, hogy egyáltalán van nem kevélykednek, már előkészítették ;szívüket a mennyei ékesség befogadására. Amazoknál arra kell törekedni, hogy bölcsen tudatlanokká legyenek, hagyják el az oktan bölcsességet, és tanulják meg az Isten bölcs tudatlanságát; emezeknek pedig azt kell hirdetni, hogy a vélt tudatlanságból a valódihoz közelebb jussanak. Azoknak ugyanis szól: *Aki közületek azt hiszi, hogy bölcs ezen a világon legyen oktalanná, hogy bölcs lehessen.* (1Kor 3,18.) Ezeknek pedig: *Nem sokan vannak a bölcsék test szerint.* (1Kor 1,26) És ismét: *Ami a világ szerint oktan, választotta ki az Isten, hogy megszegyenítse a bölcsüket* (1Kor 1,23) Amazokat többnyire csak az okoskodás érvei, emezeket néha inkább a példák térítik meg. Azoknak ti. az használ, ha ellenoktótól meggyőzötve alul maradnak; ezeknek néha az is elég, ha mások dicséretes tetteit megismerik. Azért a bölcseknek és tudatlanoknak egyaránt lekötelezett kiváló tanító is, midőn a zsidók némely bölcsőbbjeit és késedelmes szívűjeit intette, az ószövetségi Írásoknak beteljesedéséről szólva nekik, bölcsességüket ezzel a felhozott érvel rontotta le mondván: *Ami pedig elavul és előregszik, közel jár az enyészethez.* (Zsid 8,13) Látván pedig, hogy némelyek példák által is jóra vezethetők, ugyanazon levélben így szól: *Mások meg gúnyt és megvesszőzést szenvedtek, ezenfelül még bilincseket és börtönt, megkövezettek, szétfűrészeltettek, megkísértettek, kardélre hányva megölettek.* (Zsid 11,36-37) És ismét: *Emlékezzetek meg elől járóitoktól, kik nektek az Isten igéjét hirdették, kiknek élete végét szemlélvén, kövessétek hitüket* (Zsid 13,7), hogy ekként amazokat döntő észokokkal törje meg, ezeket pedig nagyobbakra buzdítsa az utánzásra felhozott vonzó példák által.

7. fejezet. Szemtelenek és szemérmesek

Miképpen intendók a szemtelenek és a szemérmesek

Máskép kell inteni a szemteleneket, mint a szemérmeseket. Amazokat ugyanis csak a kemény dorgálás ijeszti el szemtelenségük vétkétől, emezeket pedig rendszerint az egyszerű oktatás is jóra vezeti. Azok csak akkor ismerik el, hogy vétkeznek, ha őket többen is megfeddik; ezeknek legtöbbször az is elég a javulásra, ha tanítójuk szelíden figyelmezteti őket vétkükre. Amazoknál eredményesebb javítás a heves rátámadás; emezek közt pedig nagyobb a siker, ha a bennük nehezményezett dolgot mintegy mellesleg érintik. Az arcátlan zsidó népet nyíltan dorgálván az Úr, ekképpen szól: *Homlokod olyan lett, mint a parázna asszonyé, nem akartál pirulni.* (Jer 3,3) Majd midőn szemérmesen viselte magát, kedvesen mondá: *Elfelejtet, ifjúkorod szégyenét, és nem emlékezel meg többé özvegységed gyalázatáról. Mert Urad lesz a te Alkotód.* (Iz 54,4-5) A szemtelenül vétkező galatákat nyíltan dorgálja Szent Pál, mondván: *Ó, esztelen galaták! Ki igézett meg titeket* (Gal 3,1). És ismét: *Oly balgák vagytok-e, hogy amit lélekkel kezdtetek, most testtel végzitek?* (Gal 3,3) A szemérmesek hibáit pedig résztvevőn rója meg, mondván: *Fölötte megörültem az Úrban, hogy végre valahára újból annyira erőre kaptatok, hogy rólam gondoskodhattatok, amint az igyekezetetek meg is volt, de nem volt rá módotok* (Fil 4,10); hogy így amazok bűnét a kemény dorgálás felfedezze, emezek hanyagságát pedig a gyöngédebb beszéd elfedje.

8. fejezet. Vakmerők és gyermekdedek

Miképpen intessenek a vakmerők és a gyermekdedek

Másképpen kell meginteni a vakmerőket, mint a gyermekdedeket. Azok ugyanis, minthogy igen nagyra tartják magukat, másokat gyalázkodva néznek le; ezek pedig felette érezvén gyarlóságukat, többnyire kétségbeesésbe esnek. Azok sajátosan sokra becsülik mindazt, amit végeznek; ezek szörnyen csekélynek tartják, amit tesznek, s így kétségbeesésükben megtörnek. Óvatosan vizsgálja meg tehát a feddő a vakmerők cselekedeteit, megmutatván nekik, hogy amiben maguknak tetszenek, abban az Istenek visszatetszenek.

Könnyebben javítjuk meg ugyanis a vakmerőket, ha felfedjük nekik, hogy az, amit tettek, nem jó, miként ők hiszik, – hanem rossz: hogy midőn dicséret elnyeréséről álmodoznak, üdvös szégyent valljanak. Néha pedig, mikor vakmerőségük bűnét egyáltalán el nem ismerik, hamarabb jó útra téríttetnek, ha mellesleg más nyilvánosabb bűn által megszegyenülnek: hogy így abból, amiben éppen nem menthetik magukat, megismerjék, hogy abban is vétkesek, amiben mentegetődznek. Azért, midőn Szent Pál a korintusiakat egymás ellenében vakmerően felfuvalkodni látta, hogy egyik Pálénak, a másik Apollóénak, a harmadik Péterének, a negyedik Krisztusénak mondotta magát, a köztük történt és fenyítetlen maradt vérfertőzés bűnével állt elő, mondván: *Általában hallatszik, hogy paráznaság van köztetek és pedig olyan paráznaság, amilyen még a pogányok közt sincsen, hogy valaki saját atyjának feleségével éljen. És ti fel vagytok fuvalkodva, ahelyett, hogy inkább szomorkodnátok, kivétvén magatok közül azt, aki ezt a dolgot cselekedte.* (1Kor 5,1-2). Mintha kifejezetten azt mondaná; Mint mondjátok oly vakmerően, hogy ezé vagy azé vagytok, holott erkölcsstelen hanyagságtok arra mutat, hogy senkié sem vagytok?

Ellenben a gyermekdedeket úgy vezetjük könnyebben vissza a jó útra, ha egy-két jó cselekedetüket mellesleg napfényre hozzuk, s midőn néhányat rosszállva megfeddünk bennük, a többieket jóváhagyólag megdicsérezzük; hogy így érzékenységüket, melyet a bűn megrovása megfenyít, a hallott dicséret megerősítse. Rendszerint több eredményt érünk el velük, ha jótetteiket is felemlítjük: Ha pedig valamit helytelenül tettek, azt nem mint már elkövetett rosszat fenyítjük meg, hanem még csak mintegy tiltjuk annak elkövetését: hogy így amiket jóváhagyunk, a dicséret által még inkább öregbedjenek, amiket pedig megdorgálunk, azokra nézve annál hathatósabb legyen a rejtett oktatás. Azért Szent Pál, midőn a kapott tanításban állhatatos tesszalónikaiakról megtudta, hogy a világ végének állítólagos közelsége miatt gyermekes elgondolás zavarta meg őket, először megdicséri bennük a dicsérendőt, s aztán csak óvatos intéssel javítja gyengeségeiket. Így szól ugyanis: *Mindig hálaadással tartozunk az Istennek értetek, testvérek, és pedig méltán, mert a hitetek erősen növekedik, és az egymáshoz való szeretet gyarapszik mindnyájatokban, annyira, hogy dicsekszünk is veletek egyházainkban béketűréstekkel és hitetekkel.* (2Tesz 1,3-4)

Így midőn előrebocsátotta viselkedésük nyájas dicséretét, kevéssel alább így szól: *Urunknak Jézus Krisztusnak eljövetele és a hozzá való egybegyülekezésük dolgában kérünk titeket, testvérek, ne tántorodjatok el egyhamar a józan felfogásotoktól és ne riasszon meg titeket sem valami lélek, sem beszéd, sem állítólag tőlünk küldött levél, mintha az Úr napja már közel volna* (2Tesz 2,1-2).

Arra törekedett ez az okos tanító, hogy előbb hallják dicséretüket a jóban való előmenetelért, s csak aztán az intést, melyet követniök kellett, hogy így az előrebocsátott dicséret megszilárdítsa s a következő intés le ne sújtsa őket, s ámbár tudta, hogy a közeli világvégnak gyanúja megrendítette szívüket, nem fedde meg őket, hanem mintha nem is tudná a történeteket, csak intést ad, hogy meg ne háborodjanak; s ekként azt hívén, hogy az ő

könnyelmű megindulásuk felől semmit sem tud tanítójuk, annál inkább tartsanak dorgálásától, minél inkább félnek annak fülébe jutásától is.

9. fejezet. Türelmetlenek és türelmesek

Hogyan intendók a türelmetlenek és a türelmesek

Másképpen kell meginteni a türelmetleneket és másképpen a türelmeseket. A türelmetleneket ugyanis arra kell figyelmeztetni, hogy elhanyagolván indulataik megzabolázását, több oly bűnbe is belesodródhatnak, mit nem akartak elkövetni, mert amire nem vonzza őket a kívánság, belekergeti abba a dühösség, s indulatukban olyat tesznek mintegy öntudatlanul, amit aztán magukba szállván, megbánnak. Azt is meg kell mondani a türelmetleneknek, hogyha elragadtatásukban, mintegy magukon kívül valamit elkövetnek, a rossz elkövetése után alig vállalják azt, amit tettek. S ha teljességgel útját nem állják felháborodottságuknak, még azt is összekeverik, ami jót nyugodt állapotukban cselekedtek; meggondolatlan indulatosságuk által lerontják azt, amit sok gondos munkával építettek. Mert a türelmetlenség által még magát az erények anyját és örét, a szeretetet is elveszítjük. Írva van ugyanis: *A szeretet türelmes.* (1Kor 13,4) Ami tehát már nem tűró, az nem is szeretet. A türelmetlenség bűne az erények ápolóját, a tudományt is tönkre teszi. Írva van ugyanis: *Az ember okosságát türelmén lehet megismerni.* (Péld 19,11) Annál kevésbé tudós tehát valaki, minél türelmetlenebbül viselkedik. Mert nem is lehet annak igazán jóra tanítania másokat, aki gyakorlatilag nem tud egykedvűen elviselni másoktól semmi rosszat.

A türelmetlenség bűne igen sokszor a dölyfösség vétkével szegezi át a lelket: mert midőn valaki nem tudja elviselni, hogy lenézzék, az csak önmaga előtt ismert jótulajdonságait köztudomásra hozni igyekszik, s így a türelmetlenség által kevélységbe esik, s a megvettétést nem szívlelhetvén, kérkedve dicsekszik felfedett erényeivel. Azért mondja az Írás: *Jobb a türelmes a kevélynél.* (Préd 7,9) Mert a türelmes később bármely rosszat eltűrni, mint a kérdés bűne által saját titkos jótulajdonait másokkal megismertetni. Ellenben a dölyfös később megengedni, hogyha hamisan is, jót híreszteljenek felőle, minthogy a legparányibb rosszat is el kelljen tűrnie. Mivel tehát a türelem elhagyásával a már véghezvitt jó cselekedeteket is elrontjuk, Ezekiel méltán kapja a parancsot, hogy az Úr oltáránál árkot készítsen, melyben az áldozati húsnak helye legyen. (Ez 43,13.) Mert ha az oltáron árok nem volna, a felkerekedő szél minden rajta talált áldozatot szétszórna. Mit értsünk pedig az Úr oltárán, ha nem az igaznak lelkét, ki ahányszor jót cselekszik, annyiszor mutat be istennek önmaga felett áldozatot; Mi pedig az oltár árka, mint a jók béketűrése, mely midőn a viszontagságok elviselésére alázza a lelket, annak mintegy rejtett mélyén mutatja be az áldozatot? Árok készíttessék tehát az oltáron, nehogy a szél a ráhelyezett áldozatot szétszórja, azaz a választottak lelke vigyázzon a béketűrésre, nehogy a türelmetlenség szele által indítva, még a véghezvitt jót is elveszítsék. Ez az árok az Írás szerint egy könyöknyi: Mert ha a béketűrést el nem hagyjuk, az egység mértékét megtartjuk. Amint Szent Pál is mondja: *Hordozzátok egymásnak terhét, s így teljesíteni fogjátok Krisztus törvényét.* (Gal 6,2) Krisztus törvénye az egységesítő szeretet, melyet csak azok gyakorolnak, kik a megbántáskor sem ragad el haragjuk. Hallják meg a türelmetlenek az Írás szavait: *Többet ér a türelmes a hősnél, s aki uralkodik önmagán, különb annál, ki városokat hódít.* (Péld 16,32) Azért kicsiny, mert hiszen külsőséges dolog egy város meghódítása: jóval nagyobb az, ha valaki türelem által győzedelmeskedik, mert a lélek önmagát győzi le, magát gyűri le, midőn a béketűrésre fékezi magát. Hallják meg a türelmetlenek, mit mond maga az Igazság az ő választottainak: *Allhatatossággal fogjátok megnyerni lelkeiteket.* (Lk 21,19) Olyan csodálatos a mi alkatunk, hogy a lelket az ész, a testet pedig a lélek bírja hatalmában. A lélek pedig azonnal elveszti a test felett hatalmát, mihelyt a lélek az ész alól kivonja magát.

Midőn tehát azt mondá az Úr, hogy a béketűrésben bírjuk önmagunkat, ezáltal a béketűrést, mint önuralmunk örét tüntette fel előttünk. Láthatjuk tehát, mily nagy bűn a türelmetlenség,

hiszen általa még az önmagunk feletti uralmat is elveszítjük. Hallják a türelmetlenek, mit mond még Salamon is: *A balga rögtön kiadja egész lelkét, a bölcs pedig elhalasztja és későbbre tartogatja.* (Péld 29,11) A türelmetlenség idézi elő azt, hogy valaki olyan hirtelen egész indulatát kiönti; a fölháborodottság kitörése azért oly hamari, mert belülről a bölcsesség védőfala nem övezi. A bölcs vár és őrzi lelkét. Megsértetvén ugyanis, jelenben magát megbosszulni nem akarja, hanem türelmesen bocsánatot kíván számára, de mindazonáltal azt is jól tudja, hogy majd az utolsó napon elveszi méltó büntetését.

A béketűrők pedig arra intendők, hogy amit külsőleg elviselnek, azt belsőleg se fájlalják, nehogy e szép erény áldozatát, melyet külsőleg sértetlenül mutatnak be az úrnak, a gonoszság pestisével belsőleg megrontsák; s annál súlyosabb bűn az emberektől észre nem vett, de Istentől látott belső ellenszegülésük, minél inkább tűrőknek látszanak az emberek előtt.

Felvilágosítandók tehát a béketűrők, hogy akiket tűrniök kell, azokat szeretni is iparkodjanak: nehogy különben szeretet nélkül lévén a béketűrés, a látszólagos erény a gyűlölet bűnévé fajuljon. Azért midőn Szent Pál azt mondá: A szeretet türelmes, tüstént hozzáadá: kegyes, megmutatva ti. ez által, hogy akik iránt béketűréssel viseltetik, azokat kegyes érzéssel szeretni sem szűnik: Azért midőn ugyanaz a kitűnő tanító a béketűrést ajánlja tanítványainak mondván: *Minden keserűség és harag, dühösködés, szóváltás és szitkozódás, minden gonoszsággal együtt legyen távol tőletek* (Ef 4, 1); így a külsőket rendbehozva, a belsőkre tér át, és mondja: *Minden gonoszsággal együtt;* mert hiába a bosszankodás, szóváltás és káromlás külső kizárása, ha a vétkek anyja, a gonoszság bensőnkben fészkel: hasztalan a gonoszság külső ágainak lemetszése, ha belül a gyökér megmarad s még bújában nő ki. Azért maga az Igazság is így szólt: *Szeressétek ellenségeiteket; Jót tegyetek azokkal, akik titeket gyűlölnék, e imádkozzatok üldözőitekért és rágalmazóitokért.* (Mt 5,44) Erény tehát az emberek előtt elleneink békés eltűrése, de az Isten előtt ez csak a szeretettel együtt erény; mert csak azon áldozat kedves az Istennek, melyet az Ő szemei előtt a jótett oltárán a szeretet lángja gyújt meg. S innét van, hogy azoknak, akik tűrnek, de nem szeretnek, ezt mondja: *Mit látod meg a szálkát atyádfia szemében, a gerendát pedig, mely tenszemedben vagy, nem veszed észre?* (Lk 6,41) A türelmetlen felháborodás ugyanis szálka; a szívnek a gonoszsága pedig gerenda a szemben. Amazt ugyanis a kísértet szele hozza mozgásba, ezt pedig a megrögzött gonoszság okozza. Helyes azért e hozzáadás: *Képmutató! vedd ki előbb a gerendát magad szeméből, és aztán nézz utána, hogy kivedd a szálkát atyádfia szeméből.* (Lk 6,42) Mintha a béketűrés által magát külsőleg szentnek mutató, belsőleg pedig fájdalmat érző gonosz embernek mondatnék: előbb vedd el magadtól a gonoszság nehéz terhét, s aztán fedd meg másokat könnyelmű türelmetlenségükért; nehogy míg nem igyekszel a képmutatáson túladni, béketűrésed által nagyobb kárt okozz magadnak.

Az is sokszor megtörténik a béketűrőkkel, hogy a viszontagság vagy gyaláztatás elszenvedése idején fájdalmat nem éreznek, s úgy tűrnek külsőleg, hogy szívükben is türelmesek: később azonban eszükbe idézik, amit előbb szenvedtek, s a fájdalom heve lángra lobbantja őket, alkalmat keresnek a bosszúállásra, s korábbi béketűrő szelídségüket visszavonva, azt gonoszsággá változtatják. Ezeken úgy segíthet legkönnyebben a lelkitanító, ha a kedélyváltozás okát tudtukra adja. A csalárd ellenség ugyanis kettő ellen indít hadat: az egyiket arra tüzezi, hogy szidalmakkal illesse a másikat; ezt meg arra ingerli, hogy torolja meg a vett bántalmakat. Legtöbbször azonban csak afölött győz, akit sikerült rávenni, hogy bántalommal illesse embertársát: a bántalmakat béketűrően elviselő azonban győzedelmeskedik a csábító fölött. Csak a társa ellen felingereltet győzvén le tehát, egész erejével a másik ellen fordul; fáj neki, hogy az oly szilárdul ellenáll és győzelmet arat; de mivel a szidalmak nyilvának kibocsátásakor őt megindítani nem sikerült, véget vet kissé a nyílt csatározásnak, s titkos gondolatok besúgása által keresi a rászedésre alkalmas pillanatot. Miután ugyanis a nyílt csatát elvesztette, titkos cselhez folyamodik. Beállván tehát a nyugalom ideje, visszatér a győztes lelkébe, s vagy a szenvedett károkat, vagy a méltatlanság súlyos voltát hozza eszébe, s túlozva

mindazt, mit szenvednie kellett, azokat tűrhetetlennek tünteti fel előtte: ezzel oly mértékben megzavarja lelkét, hogy az előbb nagylelkűen béketűrő személy most a kivívott diadal után fogollyá szégyenül, bánja, hogy meg nem torolta a szenvedett bántalmakat, s keresi a búsás visszafizetés alkalmát. Ki másokhoz hasonlítanak ezek, mint azokhoz, akik a csatatéren vitézségük által diadalt aratnak, később azonban hanyagságuk miatt a város falai között foglyul ejtetnek. Kikhez hasonlítanak, ha nem azokhoz, akiket a súlyos kór rohama életben hagy, de az alig észrevehetőleg jövő váltóláz megöli. Inteni kell tehát a béketűrőket, hogy a győzelem után erősítsék meg szívüket; s vigyázzanak, mert a nyílt csatában legyőzött ellenség most lelkük védfalai előtt leselkedik; féljenek az újra jelentkező betegségtől, nehogy annál nagyobb öröme legyen a ravasz ellenségnek, ha végül álnokságában a vele sokáig harcolónak kemény nyakára hág.

10. fejezet. Jóakarátúak és irigyek

Miképpen intendők a jóakarátúak és az irigyek.

Másképp kell inteni a jóakarátúakat, mint az irigyeket. A jóakarátúak intendők: Úgy örüljenek mások javain, hogy maguk is hasonlókat bírni áhítsanak, Akként dicsérik szeretettel mások tetteit, hogy azokat utánzással kövessék; nehogy a jelen élet küzdőporondján mások harcainak bár jámbor jóakarói, de csak munkátlan szemlélői legyenek, s a küzdést elmulasztván, az idő lejártával jutalom nélkül maradjanak, s akkor szomorúan nézzék azok pálmáját, kiknek fáradságos munkája mellett tétlenül állnak. Igaz ugyan, hogy nagyon vétkezünk, ha mások jótettei iránt szeretettel nem viseltetünk. De semmi hasznunk belőle, ha amit szeretünk; tehetségünk szerint nem utánozzuk. Figyelmeztetni kell tehát a jóakarátúakat, hogy ha azt, amit dicsérettel helyeselnek, utánozni nem akarják, akkor csak úgy tetszik nekik az erény szentsége, mint a balga nézőknek a bohózatok hiúsága. Ezek ugyanis dicséretekkel halmozzák a kocsisok és bohócok tetteit, de azért mégsem akarnak olyanok lenni, mint akiket dicsérnek. Megcsodálják a kivívott köztetszést, de azért mégsem akarnak hasonló tetszésben részesülni. Meg kell mondani a jóakarátúaknak, hogy mások tetteit szemlélvén szálljanak magukba és mások cselekedeteiben ne bizakodjanak; ne dicsérik azt a jót, amit nem akarnak. Súlyos büntetésben fognak ugyanis részesülni, akik nem akarták utánozni azt, amit tetszéssel fogadtak.

Az irigyeket pedig inteni kell, fontolják meg: mily vakságban vannak, midőn mások előmenetele közben ők fogyatkoznak, s mások öröme miatt szomorkodnak. Mily szerencsétlenek, akik mások jobbulása folytán rosszabbakká lesznek; s midőn mások szerencsését növekedni látják, ők aggodalmasan gyötörvén magukat, szívük romlása által elvesznek. Vannak-e ezeknél szerencsétlenebbek, kik felebarátjuk sikerein bosszankodva, büntetésül még gonoszabbak lesznek? Pedig ha másokban szeretnék azokat a jótetteket, amelyekkel ők nem bírnak, ezáltal azokat sajátjukká tennék. Úgy vannak ugyanis egymás között a hívek, mint sok tag egy testben; ezek feladatuk szerint különböznek ugyan egymástól, de kölcsönhatásuk által egyé lesznek. Így történik, hogy a láb a szemek által lát, a szemek a lábak által járnak; a száznak a fül, a fülnek a száj jó segítségére; a has a kezeknek, a kezek a hasnak szolgálnak. Tehát már maga a test elrendezése is figyelmeztet, hogy miképp viseljük magunkat. Azért szerfelett helytelen nem aszerint cselekedni, ami vagyunk. Amit ugyanis mi másokban szeretünk, azt bár nem utánozhatjuk, a mienk; amit pedig mások szeretnek bennünk, az övék. Vegyük tehát fontolóra az irigyek, mily hatalmas a szeretet, mely minden személyes fáradságunk nélkül sajátunkká teszi mások fáradságának gyümölcsét. Figyelmeztetendők az irigyek, hogy midőn nem uralkodnak e szenvedélyükön, ama ravasz ellenség ősi bűnébe esnek. Erről mondja az Írás: *A halál pedig a sátán irigységéből jött a világba.* (Bölcs 2,24) Ez ugyanis elvesztvén az eget, irigyelte azt a teremtés által alkotott embertől, s még másokat is kárhozatba taszítván, fokozta önbüntetését. Inteni kell az irigyeket, ne feledjék, mily sok veszélynek vannak kitéve: mert ha szívükből ki nem űzik az irigységet, nyílt büntetésekre vetemednek. Káin is, ha irigy szemmel nem nézi testvérenek kedvesen fogadott áldozatát, semmiesetre sem gyilkolta volna meg őt. S ezért írva is van: *És tekintte az Úr Ábelre és ajándékaira, de Káinra s ajándékaira nem tekintte. Nagy haragra gerjede erre Káin és beesék az arca.* (Ter 4,4-5) Az áldozat miatti irigység volt tehát a testvérgyilkosságnak maghintője. Mert midőn fájlalta, hogy testvére jobb, mint ő, csak hogy ne lehessen az, megölte őt. Tudják meg az irigyek, hogy midőn ezen betegség dühöng belsejünkben, elvesztik azt a jót is, amit bírni látszanak. Amint írva van:

Nyugodt kedély a testnek is épség; a csontok rothadása az irigység. (Péld 14,30)¹⁸ Mi egyebet jelent ugyanis a test, mint némely gyarló és egyszerű, s viszont mit a csontok, mint a nagyszerű tetteket? Sokszor megtörténik, hogy egyesek, mindamellet, hogy szívükben ártatlanok, egyik vagy másik cselekedetükben gyarlóknak tűnnek fel; mások pedig az emberek szeme előtt nagyszerű tetteket mutatnak fel, de belül mégis a mások elleni irigység rothadása emészti őket. Erre áll ez a szó: A testnek élete a szív egészsége, – mert ha szívünkben ártatlanok maradunk, bár külsőleg gyarlóknak is látszunk, gyakran megszilárdulunk. És ez is: A csontok rothadása az irigység, – mert az irigység miatt az Isten szemében az is semmivé válik, ami az emberek szemében nagyszerűnek látszik. A csontoknak a rothadása az irigység által ugyanis azt jelenti, hogy egyes nagyszerű cselekedetek is elenyésznek.

¹⁸ Az új szentírásfordítás alapján: a szenvedély azonban csontszú.

11. fejezet. Őszinték és ravaszok

Hogyan kell inteni az őszintéket és a ravaszokat

Másképpen kell meginteni az őszintéket, mint a ravaszokat. Meg kell dicsérni az őszintéket, amiért mindig igazat mondani iparkodnak, de figyelmeztetendők: ne feledjék, hogy az igazat néha el is kell hallgatniok. Mert amint mindig árt az igaztalannak az ő hazugsága, úgy néha ennek a hallott igazságok vannak kárára. Azért midőn az Úr némely dolgokat elhallgatott a tanítványok előtt, így szólott: *Még sok mondanivalóm volna nektek, de most nem vagytok hozzá elég erősek.* (Jn 16,12) Inteni kell tehát az őszintéket, hogy amint a hazugságot mindig haszonnal mellőzik, úgy az igazságot is mindig haszonnal nyilvánítsák. Inteni kell őket, hogy az őszinteséget okossággal párosítsák, s úgy bírják a biztonságot nyújtó őszinteséget, hogy a körültekintő okosságot se veszítsék el. Azért mondja a nemzetek apostola: *Akarom, hogy bölcssek legyetek a jóra és együgyűek a rosszra.* (Róm 16,19) Azért az Igazság is inti választottait mondván: *Legyetek okosak, mint a kígyók és szelídek, mint a galambok.* (Mt 10,16.) Mert a választottak lelkében a galambegyszerűséget is kígyószerű okosságnak kell finomítani, s a kígyószerű okosságot is galambegyűgyűséggel mérsékelni: hogy az okosság segítségével se félre ne vezetessenek, sem pedig az egyszerűség címén az értelem kiművelésétől ne húzódozzanak.

Viszont az álnokokat figyelmeztetni kell, hogy gondolják meg, mily súlyos következménnyel jár kétszínűségük bűne. Minthogy ugyanis tartanak a rajtakapástól, mindig hamis okokkal mentegetik magukat, s mindig félelemteljes gyanakodások között élnek. Pedig az őszinteségnél semmivel sem védelmezhetjük biztosabban magunkat, és semmit könnyebben ki nem mondhatunk, mint az igazságot. Mert kemény munkát ad a szívnek a hamisság kényszerű oltalmazása. Mint írva is van: *Önnön ajkuk gonoszsága borítsa le őket!* (Zsolt 139,10) Mert amivel most foglalatostkodik, az fogja egykor elborítani; ami most lelkét kellemesen felemeli, egykor a kemény büntetés által szorongatja. Azért mondja Jeremiás: *Mert nyelvüket hazug beszédre tanítják, azon fáradoznak, hogy gonoszságot cselekedjenek.* (Jer 9,5) Mintha azt mondaná: Kik minden fáradság nélkül az igazság barátai lehettek volna, azon vannak, hogy vétkezzenek: s midőn őszintén élni vonakodnak, fáradságos munkával pusztulásukat keresik. Mikor ugyanis tetten érik őket, de leleplezésüket nem akarják, az álnokság takarója alá rejtőzködnek, s elkövetett bűnüket, melyeket már nyilvánosan is tudnak, mentegetni törekszenek: úgynnyira, hogy aki őket megfeddeni akarja, hamis ámtító kódosítás után, gyakran majdnem azt is kénytelen megmásítani, amit már bizonyosnak tartott felőlük. Azért jól mondja a próféta a vétkező és magát mentegető lélekről Júdea képében: *Ott lesz verme a sündisznónak.* (Iz. 34,15) A sündisznó az álnok és magát hamisan védelmező embernek kétszínűségét jelenti; mert ha a sündisznóra valahol rátalálnak, feje, lába, egész teste látható; de alighogy megfogják, tüstént gömbbé húzózkodik össze, lábait berántja, fejét elrejt, s a kézben egyszerre eltűnik az, ami előbb látható volt. Éppen ilyenek a kétszínűek is, ha rajtakapják őket bűneiken. A sündisznó feje látható: mert azt is látjuk, miként indult a bűnös vétke elkövetésére. A sündisznónak lábai is láthatók, mert a gonoszság elkövetésének nyoma is ismeretes; s mégis midőn hirtelen mentegetni kezdi magát a kétszínű, lábait berántja: s így gonoszságának minden nyomát hirtelen eltakarja. Fejét behúzza: mert bámulatos önvédelmezésében azt is bebizonyítja, hogy el sem kezdte a rosszat. S végül csak mintegy gömb marad a kézben, mert a dorgáló elvesztvén egyszerre, amit már tudott, a bűnös zárt lelkiismerettel áll előtte; s bár a gonoszság rajtakapásakor mindent tudott, most az álnok mentegetés félrevezetésétől rászedve, semmit sem tud az egészről. A sündisznónak verme van a gonoszokban: mert az álnok lélek kétszínűségében összehúzván magát az önvédelem sötétségében rejt el magát.

Hallják az álnokok, mit mond az Írás: *Ki egyenesen jár, bizton jár.* (Péld 10,9) A cselekvés őszintesége ugyanis nagy biztonság. Hallják, mit mond a Bölcs: *A fegyelem szent lelke menekül a hamisságtól.* (Bölcs 1,5) Hallják, mit mond újra az Írás: *Az egyszerűekkel van az ő társalgása.* (Péld 3,32)¹⁹ Isten akkor beszélget, midőn jelenlétével megvilágosítja az ember elméjét, titkokat nyilatkoztat ki előtte. Hogy Ő az egyszerűekkel beszélget, azt jelenti, hogy csak azokat látogatja meg világosságával a mennyei titkok megértésére, akiket a kétszínűség árja el nem homályosított. Különös rossz még a kétszínűekben, hogy gonosz és kétszínű eljárásukkal másokat megcsalván, még dicsekszenek, mintha ők eszesebbek volnának a többinél; a szigorú számadásra nem gondolván, önkáruk felett örvendeznek a szerencsétlenek. De hallják csak, miként fenyíti őket Szofonias próféta isteni erős figyelmeztetéssel, mondván: *Közel van az Úr nagy napja ... harag napja lesz az a nap ... Sötétség és homály napja, felhő és vihar napja, trombita és harsona napja a megerősített városok ellen és a magas ormok ellen!* (Szof 1,14-16) Mi egyebet jelentenek ugyanis az erős városok, mint a gyanús elméket és a magukat mindig ravasz mentegetéssel körülsáncolókat, kik bármikor is megdorgáltatnak, mindig útját állják az igazság nyilainak? S mi egyebet a magas ormok (minthogy ti. a szegletormokon kettős fal található), mint a kétszínűeket? Kik kerülvén az igazság egyszerűségét, önmagukhoz kettős gonosszággal hajlanak vissza; s ami még rosszabb, a többinél okosabbaknak tartván magukat, kétszínűségük miatt kevélykednek. Az Úrnak napja, a bosszúállás és fenyítés napja száll tehát az erős városokra és magas ormokra, mert az utolsó ítélet haragja a mentegetőzések által magukat az igazság elől elzáró szíveket összetöri, s kétszínűségük burkát kettészakítja. Akkor az erős városok meghódnak: mert az Istennel dacoló lelkek elkárhoznak. Akkor a magas ormok ledőlnek; mert az álnok kétszínűség eszességében felfuvalkodott szíveket az igazságszolgáltatás ítélete leteríti.

¹⁹ Az új szentírásfordítás szerint: De az igazakat barátságára méltatja.

12. fejezet. Egészségesek és betegek

Hogyan kell inteni az egészségeseket és a betegeket

Másként kell inteni az egészségeseket, mint a betegeket. Az egészségeseket arra kell inteni, hogy testi épségüket lelki üdvükre fordítsák; nehogy egészségüket rosszra használván, az adományok által rosszabbakká legyenek, s annál súlyosabb büntetést érdemeljenek később, minél kevésbé félnek most az Isten bő adományaival visszaélni. Inteni kell az egészségeseket, hogy az örök üdvösség kiérdemlésének alkalmát el ne szalasszák. Írva van ugyanis: *Nekem tetsző időben meghallgatlak téged, és az üdvösség napján megsegítlek téged.* (2Kor 6,2) Inteni kell őket, nehogy ha most, midőn lehet, nem akarják Isten tetszését megnyerni, majd midőn már akarnák, késő legyen. Mert akiket sokáig hasztalanul hívott a Bölcsesség, végül is elhagyja őket, mondván: *Mivelhogy szóltam és vonakodtatok, mert kinyújtottam kezemet és nem volt, ki odanézzon, és semmibe sem vettétek minden tanácsomat, és nem törődtetek feddésemmel: Én is nevetek majd romlásatokon, s gúnyolódom, ha reátok jó, amitől féltek.* (Péld 1,24-26) És ismét: *Akkor hívnak majd engem, de nem hallom, keresnek hajnalban, de meg nem lelnek.* (Péld 1,28) Akkor látjuk majd, mily nagy adomány a testi egészség, melyet jóra használni elmulasztunk, midőn már nélküle vagyunk. S hasztalan keressük azt, amit alkalmas időben hasznunkra nem fordítottunk. Azért helyesen mondja újra Salamon: *Hogy életedet* (a Vulgata szerint: tisztességedet) *másoknak ne kelljen odaadnod, és éveidet könyörtelen valakinek; hogy idegenek ne töltekezzenek vagyonoddal, és keresményed más házába ne jusson, hogy végezetül ne sopánkodjál, mikor lefogyott a húsod és a fested.* (Péld 5,9-11) Kik ugyanis a számunkra idegenek, mint a mennyei hazából kizárt gonosz szellemek? Miben áll pedig a mi tisztességünk, minthogy agyagból ugyan, de mégis Teremtőnknek képére és hasonlatosságára vagyunk alkotva. Vagy ki volna más a kegyetlen, mint az a lázadó angyal, ki kevélysége által magának is halált szerzett, s elkárhozván, halált hozni még az emberi nemnek sem kegyelmezett? Idegeneknek adja tehát megtiszteltetését, ki Isten képére és hasonlatosságára teremtetvén, a gonosz szellemek gyönyöreinek élvezésében tölti életének napjait. Esztendeit a kegyetlennek adja, ki a gonosz ellenféluralkodónak akarata szerint tölti el életének idejét. Azt is jól teszi hozzá az Írás: *Hogy idegenek ne töltekezzenek vagyonoddal, és keresményed más házába ne jusson.* Aki ugyanis testi épségét és lelke bölcsességét nem a jóban való előmenetelre, hanem gonoszságra használja, az vagyonával nem a maga lakát, hanem idegenek házait, azaz a tisztátalan lelkek cselekedeteit gyarapítja, bujasága vagy kevélysége által előidézvén, hogy övele is szaporodjék a kárhozottak száma. Helyes ez a hozzáadás; *Hogy végezetül ne sopánkodjál, mikor lefogyott a húsod és tested.* Mert a testi épség a bűnök által a legtöbbször veszendőbe megy; midőn azonban egyszerre elvész, s a testet különféle bajok gyötrik, a lélek már-már kiköltözni kénytelen, a beteg a sokáig rosszul használt egészséget mintegy a jó élet megkezdésére most visszakéri. Akkor sóhajtoznak az emberek, hogy miért is nem szolgáltak Istennek, midőn hanyagságuk kártevéseit szolgálatukkal már nem tudják jóvátenni. Azért mondja a Zsoltáros: *Ha öldökölte őket, hozzáfordultak.* (Zsolt 77,34)

A betegek meg arra intendők, hogy éppen azért tartsák magukat Isten fiainak, mivel a fenyítés ostorcsapásaival tisztogatja őket. Azért mondja az Úr az angyal által Jánosnak: *Én akiket szeretek, azokat megkorholom és megfenyítem.* (Jel 3,19) És ismét: *Ne vesd meg, fiam, az Úr fenyítéseit, És meg ne und dorgálását, Mert az Úr azt feddi, akit szeret, S azt a fiát sújtja, akit kedvel.* (Péld 3,11-12) Azért szól a Zsoltáros is: *Bár az igazakat is sok szenvedés ért, Őket az Úr mindenikből kimentti.* (Zsolt 33,20) Szent Jób is felkiált fájdalomainak közepette: *Ha igaz vagyok, akkor sem járhatok emelt füvel, Mert telve vagyok csapással és nyomorúsággal.* (Jób 10,15) Tudtul adandó a betegeknek, hogy a mennyei hazát tartván sajátjuknak, itt mint idegenben, szükségképen szenvedéseket kell elviselniök. Azért történt, hogy az Úr

templomának építésénél künn faragták a köveket, hogy minden zörej nélkül tétessenek helyükre: mi is künn ostoroztatunk, hogy aztán fenyítés nélkül helyezzünk az Úr templomába; s ami csak fölösleges bennünk, az ütések leválasztják, hogy egykor ama épületben csak a szeretet egysége kössön egybe minket. Figyelmeztetni kell a betegeket, fontolják meg, mily kemény fegyelmezéseket viselnek el a test szerinti fiak a földi örökség elnyeréséért. Mely isteni fenyítésnek büntetése súlyos, midőn általa egyrészt örökké tartó örökséget nyerünk, másrészt pedig az örök kárhozattól is megmenekszünk. Azért mondja Szent Pál: *Már testi atyáink fenyítőink voltak és féltünk tőlük; vajon nem kell-e még sokkal inkább engedelmeskednünk a lelkek Atyjának, hogy éljünk Mert azok kevés napon át, tetszésük szerint fenyítették meg minket; ez pedig azért, a mi hasznunkra van, hogy megszentelését megnyerjük.* (Zsid 12,9-10)

Inteni kell a betegeket, gondolják meg: Amily nagy hasznára van a léleknek a test betegsége, amely. önismeretre vezérel; s amit többnyire feled az egészséges, gyarlóságát is eszébe juttatja: hogy ezzel a kevélyé fuvalkodott lelket a bajjal küzdő test emlékeztesse állapotára. Jól jelenti ezt (ha akarta volna engedelmesen követni Istennek szavát) az útjában késleltetett Bálaam. Bálaam ugyanis siet kitűzött célja felé, de akadályozza szándékában az állat, amelyen ül. A tiltó szóra leálló számár ti. meglátja az angyalt, akit az ember nem lát: mert a szenvedésekben elmarasztalt test többnyire az, amely a lélek elé állítja az Istent, kit a lélek, noha a testnél emelkedettebb, nem látott, s ekként az evilágon nagy gonddal előbbre haladni akaró léleknek akadályt gördít útjába, amíg a vele szemközt jövő láthatatlant meg nem ismeri. S azért jól mondja Szent Péter: *Meg is fenyítettett az balgaságáért: a teherhordó néma állat emberi hangon megszólalva, ellenemre a próféta esztelenségét.* (2Pt 2,16) A balga embert tudniillik akkor feddi meg teherviselő barma, midőn a felfuvalkodó lelket a sújtott test emlékezteti alázatosságra. A feddés azonban Bálaamnak nem használt, mert a sereg megátkozására menván, szavát igen, de szándékát nem változtatta meg. Figyelmeztetni kell a betegeket, vegyék fontolóra: mily hasznosak a testi megpróbáltatások, melyek az elkövetett bűnt eltörlik, s az elkövetendőknél elejét veszik: s melyek a külső csapások által megtört lelket a bűnbánat sebeivel tetézik. Amint írva van: Az ütés kék foltja megtisztítja a gonoszokat, És a verés a test belső részeit. (Péld 20,30)²⁰ A seb kék foltja ugyanis eltörli a bűnöket, mert a csapások okozta fájdalom mind a gondolattal, mind a cselekedettel elkövetett gonoszságokat eltörli. Hasznak pedig azért szokás nevezni az ember lelkét, mert valamint a has megemésztí az ételeket, úgy a lélek is a gondolkodás által eloszlatja a gondokat. S hogy a lélek csakugyan hasznak mondatik, ez a szentírási hely is bizonyítja: *Az ember lelke az Úr szövétneke, Mely a benső minden rejtekét kifürkészi.* (Péld 20,27)²¹ Mintha mondaná: Az isteni sugallat fénye, midőn az ember lelkébe száll, azt megvilágosítván neki magát megmutatja; bár a Szentlélek eljövetele előtt csak gonosz gondolatokat hordozott, még azokat sem bírta vizsgálat alá venni. A sebnél kék foltja tehát és a has belső sérülései eltörlik a gonoszt; mert midőn külsőleg ostoroztatunk, a nyomorúságban lassankint eszünkbe jutnak bűneink, és ami rosszat csak cselekedtünk, az mind szemünk elé került; így bár külsőleg szenvedünk, mégis inkább belsőleg fájjaljuk azt, amit cselekedtünk. Minek az a következménye, hogy a test nyílt sebeinél inkább eltörli bűneinket a hasnak belső betegsége; mert a fájdalomnak titkos sebe a rossz cselekedetek gonoszságaiból gyógyít ki bennünket.

Emlékeztetni kell a betegeket, hogy a béketúrést magukban ápolni akarják, szüntelen szemük előtt legyen, amit Megváltónk az ő teremtményeitől szenvedett: sok gyalázatos rágalmat eltűrt; a régi ellenség kezéből naponkint kiragadván foglyulesett lelkeket, a gúnyolódóktól arcütéseket kapott; az üdvösség vizével mosván meg bennünket, arcát az

²⁰ Más szövegezéssel: ütések kék foltja éri a gonoszt, És csapások a gyomor kamráiban.

²¹ Más szövegezéssel: Az Úr az ember lélegzését is figyeli, S a gyomor kamráit is kifürkészi. Nagy szent Gergely ez utóbbi szövegezéshez fűzi magyarázatát.

istentelenek köpdősése elől nem rejtette el; mint szószólónk az örök kárhozattól szabadítván meg bennünket, az ostorcsapásokat hallgatva tűrte; az angyalok karai közt örök dicsőséget szerezve nekünk, ökölcsepásokat szenvedett; a bűnök gyötrő kínjaitól megmentvén minket, nem vonakodott fejét töviskoronázásra odanyújtani; mennyei édességgel telítvén bennünket, önnön szomját keserű epével enyhítette; ki bár istenségére nézve egy az Atyával, előtte értünk térdre borul, midőn pedig csúfolva térdet hajtottak előtte, hallgatott; életet szerezvén a holtaknak. Ő, bár maga volt az Élet, meghalt érettünk. Miért tartaná tehát bárki is oly elviselhetetlennek, hogy az ember csapásokat szenvedjen Istentől bűneiért, mikor Isten oly sok rosszat szenvedett az emberektől a maga jótéteményeiért? Vagy józan ésszel lehet-e hálátlannak lenni a csapásokért, ha az sem múlt ki csapások nélkül, aki minden bűn nélkül élt közöttünk?

13. fejezet. Megrögzöttek és istenfélők

Hogyan kell meginteni azokat, akik félik, vagy akik semmibe sem veszik a csapásokat

Másképpen kell meginteni azokat, akik félnek a csapásoktól és ezért jámborul élnek; s másképpen azokat, akik annyira megrögzödtek a gonoszságban, hogy a csapások alatt sem javulnak meg. A csapásoktól félőket fel kell világosítani, hogy a jelen élet javait ne kívánják túlságosan, hiszen látják, hogy azokkal rendelkeznek a gonoszok is; s a jelen élet bajaitól se meneküljenek úgy, mintha tűrhetetlenek volnának, hiszen nem ismeretlen, hogy e földön többnyire a jókat is sújtják azok. Inteni kell őket, hogyha igazán mentek akarnak maradni a rosszaktól, az örök büntetésektől féljenek, s még e félelemnél se állapodjanak meg, hanem hatoljanak fel a szeretet tetőpontjára. Írva van ugyanis: *A tökéletes szeretet kizárja a félelmet.* (1Jn 4,18) Majd ismét: *Nem vettétek ugyanis a szolgaság lelkét, hogy ismét csak féljete, hanem vettétek a gyermekkézfogadás lelkét, amelyben azt kiáltjuk: Abba (Atyánk!).* (Róm 8,15) Ezért tanít így az Apostol: *Ahol az Úr lelke, ott a szabadság.* (2Kor 3,17) Ha tehát valakit csak a rettegett büntetés tart vissza a rossztól, az távol van a léleknek igazi szabadságától. Mert ha a büntetéstől nem félne, vígan tenné a rosszat. Nem ismeri tehát az a lélek a szabadság kegyelmét, akit még béklyójában tart a félelem szolgasága. A jót ugyanis önmagáért kell szeretni, s nemcsak a büntetéstől való félelem miatt azt cselekedni. Mert aki a büntetéstől való félelemből teszi a jót, az azt akarja: bár ne lenne mitől félnie, hogy aztán szabadon tehesse a rosszat. Az pedig a napnál világosabb, hogy az Isten előtt büntelenségét elveszíti az, aki akárcsak titkon is kívánsággal vétkezik.

Ellenben azokat, akiket a csapások büntetései sem fékeznek meg gonoszságaikban, annál keményebben kell megtámadni, minél inkább megrögzöttek a rosszban. Megvetés nélkül kell fölöttük méltatlankodni és kétségbeejtés nélkül felettük pálcát törni: úgy, hogy a mutatott kétségbeesés félelmet, az adott intés pedig reményt ébresszen bennük. Kímélet nélkül hirdessük tehát nekik az ellenük szóló isteni végzéseket, hogy az örök büntetés intése önismeretre vezérelje őket. Hallják meg, miként teljesedett be rajtuk, ami írva van: *Bár törővel zúzod az ostobát mozsárban – akár a darát -, Mégsem hagyja el balgasága.* (Péld 27,22) Ezek ellen panaszkodik a Próféta az Úr előtt, mondván: *Te megverted őket, de nem fájlalják.* (Jer 5,3) Ezért mondja az Úr: *Megölöm és szíjjelszórom népemet, És mégsem térnek vissza utaikról.* (Jer 15,7) Majd ismét: *És a nép nem tért meg Ahhoz, aki őt megverte.* (Iz 9,13) Ezért panaszkodik a Próféta az ostorozók nevében, mondván: *Gyógyítottuk Babilont, de nem gyógyult meg* (Jer 51,9) Gyógyíttatik ugyanis Babilon, de mégsem gyógyul meg, midőn a gonoszságok zűrzavarában tévelygő ember hallja a dorgálás szavait, s érzi a csapások ostorait, de mégis vonakodik az üdvösség biztos útjára visszatérni. Azért a fogságban levő és megtérni nem akaró zsidónépet ilyen szemrehányással illeti az Úr: *Salakká lett előttem Izrael háza; ezek mindnyájan réz és ón, vas és ólom a kemence közepén.* (Ez 22,18) Mintha kifejezetten ezt mondaná: Megtisztítani akartam őket a nyomorúságok tüze által, s ezüstté vagy arannyá kívántam volna tenni, de a kemencében rézzé, ónná, vassá és ólommá változtak: mert a szorongatásban sem jóra, hanem a gonoszra hajlottak. A rezet ugyanis ha megütik, minden fémnél hangosabban szól. Aki tehát a csapások alatt zúgolódó szavakra fakad, az rézzé vált a kemencében. A mesterségesen előállított ón pedig ezüst szírit játszik. Aki tehát képmutató a Csapások között, az ónná lett a kemencében. Vasat az forgat kezében, aki embertársa ellen leselkedik. Az tehát a vasa kemencében, aki a csapások alatt sem veté le a mások ellen törő gonosz szándékát. Az ólom a többi fémnél súlyosabb. Ólommá változott tehát a kemencében, kit annyira lenyomott bűnének súlya, hogy még a csapások alatt sem emelkedik felül földi vágyain. Azért mondja újra az Írás: *Sok munkába és izzadsága került, de felette sok rozsdája nem ment ki belőle még a tűz által sem.* (Ez 24,12) A bűn rozsdájától való megtisztításunkra a

csapások tüze látogat bennünket; mi azonban a tűzben sem veszítjük el a rozsdát akkor, amikor még a szenvedések között sem hagyjuk el a bűnt. Azért mondja újra a Próféta: *De hiába olvasztott az olvasztó, Gonoszságaink el nem vesznek.* (Jer 6,29)

Tudnunk kell pedig, hogy akik a csapások alatt is javulatlanok maradnak, azokat néha kedveskedő rábeszéléssel kell meghódítani. Sokszor ugyanis, akit a kínok meg nem javítanak, a jószágos intés véget vet gonoszságának: valamint sok betegnél is megtörtént, hogy akit az erős gyógyszerek használata meggyógyítani nem bírt, a langyos víz helyrehozott; s vannak sebek, amelyeket felvágással nem lehet begyógyítani, de olajborogatással be szoktak hegedni. A kemény gyémántot is hasztalan csiszoljuk vassal, viszont a bakkecskék lágy vérében puhává válik.

14. fejezet. Hallgatók és bőbeszédűek

Hogyan kell inteni a hallgatókat és a bőbeszédűeket.

Másképpen kell meginteni a túlzottan hallgatókat és másképpen a bőbeszédűeket. A szerfölött hallgatók meggyőződők, hogy midőn egyes bűnöket vigyázatlanul kerülnek, titokban nagyobbakba esnek. Sokszor ugyanis mérték felett megfőkezvén nyelvüket, annál zajosabban szólnak szívükben. Úgy hogy minél keményebb őrizet alatt tartják a magukra kényszerített némaság által gondolataikat, annál inkább dúlnak-fúlnak lelkükben. Ezek rendszerint annál többet engednek meg maguknak, minél nagyobb biztonságban vélik magukat, minthogy kívülről minden megrovás elől biztosítva vannak. Az ilyen lélek néha kevélységre gerjed, és akiket beszélni hall, mint gyarlókat lenézi. S midőn testi száját, zárva tartja, nem is veszi észre, hogy kevélykedvén mennyire feltárja szívét a bűnöknek. Nyelvét ugyanis megfőkezi, lelkét meg szabadjára ereszti: s saját haszontalanságára nem figyelvén, minél inkább titokban, annál inkább mértéktelenül ítélet önmagában másokat. Intendők tehát a módfelett hallgatók, hogy ne csak azt törekedjenek tudni, milyeneknek mutassák magukat külsőleg, hanem inkább azt, milyeneknek kell lenniök belsőleg: hogy inkább féljenek gondolataik miatt a titkos ítélőbírótól, mint beszédeikért embertársaik feddésétől. Írva van ugyanis: *Figyelmezz, fiam, bölcsességemre, Hajtsd füledet okosságomra, Hogy óvatos légy, És ajkad megőrizze a tudást.* (Péld 5,1-2) Mert semmi sem oly tünékeny bennünk, mint a szív, amely annyiszor eltávozik tőlünk, ahányszor gonosz gondolatok árásszák el. Azért mondja a Zsoltáros is: *És bátorságom is elhagyott engem* (Zsolt 39,13). Azért mondja lelki összeszedettségében: *Azért merített szolgáló bátorságot arra, hogy ezzel az imádsággal forduljon hozzád.* (2Kir 3,27) Midőn tehát a gondolatot őrizet alá veszik, megkerül a tünékeny szív.

Midőn a szerfelett hallgatókat valami kis méltatlanság éri, annál hevesebb fájdalmat éreznek szívükben, mivelhogy nem mondják el, amit szenvednek. Mert ha nyíltan elbeszelnék a szenvedett bántalmakat, szívükből száműzetnék a fájdalom. A zárt sebek ugyanis erősebben kínoznak. Mert kieresztetvén a benn erjedő genny, a sebnyitás fájdalom gyógyulást hoz. Tudniok kell tehát a szerfelett hallgatóknak, hogy bajaikban nem nyitván szólásra ajkukat, növesztik fájdalmukat. Éppen azért inteni kell őket, hogyha embertársaikat önmaguk mértékével szeretik, a dorgálást, ha arra ok van, ne hallgassák el. A szó gyógyereje ugyanis mindkettőn segít: azon is, aki a rosszat elköveti és most dorgálást kap; de azon is, aki a rosszat szenved, mert megnyitvatván sebe, a fájdalom csökken. Aki látja embertársának rossz eljárását és hallgat, az mintha megnézné a sebet, de nem ad rá gyógyszert; s ez – bár tehette volna -, nem gyógyítván a sebet, a halál okozója lesz. A nyelvet tehát okosan kell fékezni, de nem feloldhatatlanul lekötöni. Írva van ugyanis: *A bölcs ember hallgat, míg el nem jó ideje* (Sir 20,7): azaz kellő időben félbeszakítva a hallgatást és okosan beszélve, másoknak hasznát előmozdítja. És ismét írva van: *Ideje van a hallgatásnak és ideje a szólásnak.* (Préd 3,7) Okosan kell ugyanis a beszéd és hallgatás váltakozásának időpontját megválasztani, nehogy midőn fékezni kellene nyelvünket, oktalanul szót szaporítsunk, vagy midőn haszonnal beszélhetnénk, restül némák legyünk. Helyes latolgatással mondja a Zsoltáros: *Tégy Uram lakatot szájamra, Reteszt ajkam ajtajára.* (Zsolt 140,3) Nyitható és zárható ajtot kér tehát és nem falat a szájára. Tanuljuk meg mi is jól, hogy az okosan fegyelmezett száját kellő időben nyissuk meg, vagy csukjuk be hallgatásra.

Viszont a bőbeszédűeket inteni kell, hogy vegyék észre, mennyire lekerülnek az igaz útról, midőn sok szóbeszédbe elegyednek. Az ember szíve ugyanis a korlátok közé szorított vízhez hasonlóan, felfelé törekszik, odasiet vissza, ahonnét leszállott; korlát nélkül hagyva pedig, haszontalanul ömlik szét a földön. Aki ui. kiszakítván magát a hallgatás ellenőrzése alól,

felesleges beszédbe ereszkedik, akkor mindmegannyi folyón keresztül szétömleszti magát. Nem is képes tehát önismeretére magába szállani, mert a sok zagyvaság által elszórakozva, az összeszedettségétől megfosztja magát. S mivel nincs tartóerő, ami körül fogná, egészen ki van szolgáltatva a leelkedő ellenségnek. Ezért van írva: *Város, melyen rést ütöttek és már fala sincsen: Ilyen a férfi, aki beszédében nem tud magán uralkodni.* (Péld 25,28) Amely szív-várost ugyanis nem vesz körül a hallgatás fala, tárva van az ellenség előtt; s midőn beszédjével kivetíti önmagát, ezzel megmutatja az ellenfélnek védtelenségét. Az ellenfél annál könnyebben győz felette, mivel szószátyársága által önmaga ellen harcol.

Legtöbbször lépcsőzetesen bukik el egészen a tunya lélek; ha a hiábavalóktól nem óvakodunk, utoljára már vétkes szavakra fakadunk; előbb ugyanis csak mások beszédének elmondásával tetszelgünk, utána rágalmazni kezdjük azokat, akiről beszélünk, végre pedig nyílt szidalmazásban törünk ki. Így vettetnek el a rossz ösztönzések, támadnak a veszekedések, gyújtatnak meg a gyűlölség fáklyái, s kialszik a szívek békessége. Ezért jól mondja Salamon: *Ki a vizet kiereszti, a civódás feje.* (Péld 17,14)²²

A vizet kiengedni ui. annyi, mint a nyelvet bő beszédre megnyitni. Ellenkezőleg jó értelemben is mondatik: *A bölcs férfi szájában a szavak olyanok, mint a mély víz.* (Péld 18,4) A vizet kiengedő tehát kútfeje a civódásoknak, mert aki meg nem zabolázza nyelvét, az szétrombolja az egyetértést. Ellenben pedig írva van: *Aki elhallgattatja a bolondot, haragot enyhít.* (Péld 26,10) Hogy pedig a fecsegő ember nem maradhat az igazság egyenes útján, bizonyítja a Próféta, mondván: *Ne legyen maradása az országban a szájhősnek.* (Zsolt 139,12) Azért mondja Salamon is: *Sok beszéd nem marad hiba nélkül.* (Péld 10,19) Azért mondja Izaiás: *S az igazságosság nyugalmat terem* (Iz 32,13): Ez azt jelenti, hogy elvész a lélek megigazultsága, ha nem óvakodik a sok beszédetől a száj. Azért mondja Szent Jakab: *Ha pedig valaki vallásosnak tartja magát, nem fékeztén nyelvét, hanem megcsalva önszívét, annak hiábavaló a vallásossága.* (Jak 1,26) Azért mondja újra: *Legyen minden ember gyors a hallásra, de késedelmes a szólásra.* (Jak 1,19) És ismét a nyelv erejéről szólóban mondja: *Nyughatatlan rossz az, telve halálos méreggel.* (Jak 3,8) Az Igazság maga is int bennünket, mondván: *Minden hiábavaló szóról, melyet szólnak az emberek, számot fognak adni az ítélet napján.* (Mt 12,36) A hiábavaló szó az, amit igazi szükség, vagy jó szándék nélkül mondanak, ha tehát már a hivalkodó szóról is kötelező a számadás, elgondolhatjuk, mily büntetés vár a már bűnös szavak által is vétkező szószátyárookra.

²² Az új szentírásfordítás szerint: A civódás kezdete gátszakadás.

15. fejezet. Restek és hirtelenkedők

Hogyan kell inteni a resteket és a hirtelenkedőket

Másképpen kell meginteni a resteket és másképpen a hirtelenkedőket, Amazok meggyőzendők: vigyázzanak, nehogy késlekedésükben egészen elhagyják a jót, amit véghezvinni akarnak; ezeket pedig inteni kell, hogy vigyázatlan elhamarkodottságukban a kelletténél előbb cselekedvén a jót, érdemük csökkenésnek legyen kitéve. Adjuk tehát tudtukra a resteknek, hogy sokszor a cselekvésre alkalmas idő elmúltával már nem tehetjük meg, amit szeretnénk. Mert ha a tunyaságot kellő tűz lánggra nem lobbantja, a tunyaság lassankint erőre kapva, még a jó utáni vágy is kihal. Azért nyíltan mondja Salamon: *A tunyaság mély álomba merít.* (Péld 19,15) A rest ugyanis még érzékelvén, mintegy ébren van, semmit sem dolgozván azonban elernyed. Azért mondja pedig az Írás, hogy a restség álmod hoz, mert ahol megszűnik a jóratörekvés, lassankint még a helyes érzés ébersége is elenyészik. Helyes ez a hozzáadás: *És a tunya lélek megéhezik.* (Uo.) Mert aki az odafent valók után nem fáradozik, tunyaságában itt lent keres tápot kívánságainak: s midőn magasztosabb vágyak nem lelkesítik, úgy alacsony kívánságok éhsége gyötri; s mivel a munka fegyelmének kötelmétől húzódozott, éhségében a gyönyörök élvezetének veti oda magát. Azért írja újra Salamon: *Az igaztalan nap-nap után áhít és kíván.* (Péld 21,26)²³

Azért az Igazság is tisztának mondja azt a hajlékot, amelyből egy lélek kiment; de azt, többekkel visszatérve, azért foglalhatja el újra, mert benne tunyálkodás van. (Mt 12,44-45) Sokszor a tunya tennivalóit elmulasztván, nehézségekkel szokott előállni, másrészt baj beálltától fél: s elhitetvén magával, hogy ettől vagy attól méltán retteg, oda lyukad ki, hogy nem ok nélkül tétlenkedik. Jól mondja neki Salamon: *A tunya a hideg miatt elhagyja a szántást; ezért nyáron koldul, de nem adnak neki.* (Péld 20,4) Hideg idő címén nem szánt a rest, midőn tunya munkátlanságban heverve, elmulasztja a köteles jót. Hideg miatt nem szánt a rest, midőn kicsiny bajtól félvén, igen nagy munkát hagy abban. Erre vonatkozik az: Koldul nyáron és nem adatik neki. Mert aki most nem fárad a jóban, az ítélet forró napjának feltűntekor hiába fog a mennybe kíváncozni, s így minden nélkül maradván, nyáron fog koldulni. Jól mondja neki újra Salamon: *Ki folyton a széljárást lesi, sohasem vet; Ki mindig a felhőket nézi, nem jut aratáshoz.* (Préd 11,4) Mi egyebet jelent ti. a szél., mint a gonosz szellemek okozta kísértést S mi egyebet a széltől kergetett fellegek, mint a gonosz emberek ellenkezéseit Szelek kergetik a fellegeket, azaz a tisztátalan lelkek izgatják fel a gonosz embereket. Aki tehát a szelet figyel, nem vet; s aki a felhőket nézi, soha sem arat; mert aki a gonosz szellemek kísértéseitől, vagy a gonosz emberek üldözéseitől fél, az sem most a jó cselekedetek magvát el nem veti, sem a jövőben a visszafizetés kévéit nem aratja.

A hebehurgyák ellenben idő előtt cselekedvén a jót, érdemüket lerontják, és gyakran a jó kellő megkülönböztetése híján rosszat cselekesznek. Ezek nem veszik jól észre, hogy mit, mikor kell tenniük, s többnyire későn látják be, hogy nem kellett volna cselekedniük. Kiknek mintegy hallgatóinak jól mondja Salamon: *Fiam! Semmit se cselekedjél megfontolás nélkül, akkor nem kell a tett után bánkódn.* (Sir 32,24) És ismét: *Szempillád a lábad élé tekintsen!* (Péld 4,25) A szempillák a lépések előtt járnak, midőn cselekedeteinket okos megfontolás előzi meg. Mert aki mellőzi az okos előrelátást, az lépteit szembeecsukva teszi meg, s bár halad az úton, de a megfontolás hiánya miatt célt nem érve kimerül, hiszen a jó látás tanácsadásával nem figyel, hová irányítsa cselekvése lépteit.

²³ Az igaztalan helyett a latin szövegben otiosus = lusta áll.

16. fejezet. Szelídek és haragosak

Hogyan kell inteni a szelídeket és a haragosakat

Másként kell meginteni a szelídeket, mint a haragosakat. Sokszor ui. a szelídek előljárókká tétetvén, tunya aluszékonyságba esnek. S túlzottan engedékeny szelídségükben a szükséges szigor helyett puhákká válnak. A haragosak ellenben, ha vezetéshez jutnak, valahányszor csak a harag felizgatja kedélyüket, alattvalóik békés nyugalma is megkeverik. Indultra ragadtatván, nem is tudják, mit szenvednek tőlük mások. S ami még rosszabb, sokszor azt hiszik, hogy ösztönszerű haragjuk igaz buzgóság. Midőn ekként a bűnt erénynek tartják, félelem nélkül halmoznak bűnt-bűnre. A szelídek tehát gyakran tunya hanyagságban lustálkodnak; a haragosak pedig vélt buzgóságukban tévednek. Amazok erényéhez titkon odatársul a bűn; emezek pedig lángoló erénynek tartják bűnüket. Intendők tehát amazok, hogy óvják magukat attól, ami közel esik hozzájuk, ezek pedig vigyázzanak arra, ami bennük rejtőzködik; amazok tudják jól észrevenni, amijük hiányzik, ezek pedig amijük van. A szelídek legyenek tevékenyebbek, a haragosak kárhoztassák a felháborodást. Intsük meg a szelídeket, hogy helyes buzgóságra törekedjenek; a haragosakat, hogy a buzgóságot, amelynek birtokában hiszik magukat, szelídséggel párosítsák. Azért jelent meg a Szentlélek is galamb és tűz alakjában: mert akiket betölt, azokat galambszelídekké és láng buzgalmúakká változtatja.

Nem teljes tehát a Szentlélekkel, aki vagy szelíd nyugalmaiban elfeledkezik a buzgalom hevéről, vagy pedig lángoló buzgalmában elveszti a szelídség erényét. Amit jobban meg magyarázunk talán, ha Szent Pál tanítását előhozzuk; aki két, és egyformán szent tanítványának különböző módokat ajánl az igehirdetésében. Timoteust intvén ui., így szól: *Ints, kérj, feddj, minden türelemmel és tudománnyal.* (2Tim 4,2) Titust pedig így inti: *Ezt beszéld, erre buzdíts, ekképpen feddj, teljes határozottsággal.* (Tit 2,15) Honnan van az, hogy ily különböző tanítást ad tanítványainak, s egyiknek az erélyt, másiknak a béketúrést ajánlja az igehirdetésben, minthogy Titust szelídebb, Timoteust kissé hevesebb természetűnek ismerte? Azért hevíti amazt lendületre, ennek hevét pedig a béketúrés szelídségével mérsékli. Annál a hiányt pótolja, ennél a túltengésben lévőt elvonja. Azt ösztönzi, ezt fékezi. Az Egyháznak eme nagy munkása ugyanis az egyik szőlővesszőt öntözgeti, hogy nőjön, viszont a másikat, a buján fejlődőt nyesegeti: nehogy vagy elmaradván a fejlődéstől, gyümölcsöt ne hozzanak, vagy kelleténél túl növe, a hozottakat is elveszítsék. De egészen más harag az, mely a buzgóság színe alatt jelentkezik és ismét más, mely a jogszerűség legkisebb érve nélkül kelt zavart. Amaz ui. köteles területén lépi túl a határokat, ez pedig hozzá nem tartozó dolgokon gerjed fel. A türelmetlenek és haragosok között az a különbség, hogy azok a mások által okozott bántalmakat vonakodnak elszenvedni, ezek pedig másokat szoktak bántalmakkal illetni. Mert a haragosok az őket kikerülőket is üldözik, a veszekedésre okot szolgáltatnak, s örülnek a támadt civakodásnak: ezeket legkönnyebben úgy javíthatjuk, ha haragjuk első kitörésében kerüljük őket. Felháborodottságukban ugyanis nem hallgatnak meg, de ha lecsillapodtak, annál szívesebben veszik az intést, minél inkább szégyenlik magukat, hogy nyugodtan túrtük őket. A dühösség mámorában ellenben bármi jót is adnánk elő nekik, azt mind rossznak látják. Azért Abigail is helyesen hallgatta el a részeg Nábál elől, hogy mi rosszat cselekedett, kijózanodása után azonban ugyancsak helyesen monda meg azt neki. (1Kir 25,37) Most már képes volt megismerni a rosszat, amit részegen nem értett volna meg.

Amikor pedig a haragosok úgy támadnak meg másokat, hogy lehetetlen őket kikerülni, akkor nem hangos veszekedéssel, hanem óvakodással vegyes tisztelettel kell velük szembeszállni. Jól megvilágítja ezt Abner példája. Midőn ennek ugyanis Azael okatlan hirtelenkedéssel neki támadt, ez. történt: *Ismét szóla tehát Abner Azaelnek: Térj vissza, ne kergess, hogy ne legyek kénytelen téged a földreszegezni, mert akkor nem emelhetném fel*

arcomat Joáb, fivéred előtt. Ám ő semmibe sem vevé szavát és nem akara letérni. Abner erre dárdája végével úgy lágyékon sújtá, hogy a dárda keresztül hatolt rajta, s ő ott helyben meghalt. (2Kir 2,22-23) Kit jelképezett Azael, ha nem azokat, akiket a heves düh hirtelenkedésre ragad? Kiknek dühös rohamától annál inkább kell óvakodnunk, minél esztelenebbül törnek ki. Azért Ábner, kinek neve a fordításban az „atya világossága”, szintén futott; a tanítók nyelve is, mely az Isten világosságának hirdetője, midőn valakit a haragtól elragadtatva lát, nem támad a haragvóra szavai nyilával, hogy ne ülje meg az esztelent. Ha azonban a haragosok nem akarnak lecsendesedni és Azaelként üldözik, eszeveszetten kergetik embertársukat, a dühösködőket lecsillapítani szándékozónak sem szabad haragra gyulladnia, hanem nyugalmat mutasson; egyet-mást azonban okosan felemlíthet, amivel oldaltámadást intéz a dühöngő ellen. Hiszen Abner is, megállván üldözője előtt, nem előlről, hanem hátradobott dárdával dőfé őt keresztül. Karddal levágni valakit annyi, mint nyilvános dorgálással vele szembeállni. Fordított dárdával átdőfni az üldözőt annyi, mint nyugodtan megérinteni a dühösködőt és kíméletesen legyőzni. Azael tüstént meghal: mert a felháborodott elmék, érezvén a kíméletes bánásmódot és egyben a nyugodtan felhozott érvektől meggyőzetvén, elállnak haragjuktól. Akik tehát gyöngéd intés hatására fordulnak el haragjuktól, azok mintegy kard nélkül halnak meg.

17. fejezet. Alázatosak és kevélyek

Hogyan kell inteni az alázatosakat és a kevélyeket

Másként kell meginteni az alázatosakat és másként a kevélyeket. Azokkal megismertetendő reményük tárgyának igazi értéke, ezekkel pedig a földi dicsőség hiábavalósága, melyet a látszat ellenére sem bírnak igazában. Tudják meg az alázatosak, hogy örökkévaló az, amit óhajtanak, s múltékony az, amit megvetnek; a kevélyek pedig, hogy múlandó az, amit bírni akarnak és örökkévaló az, amit elveszítenek. Hallják az alázatosak magának az Igazságnak tanító szavát: *Mindaz, aki magát felmagasztalja, megaláztatik* (Lk 18,14). Hallják az alázatosak: *A dicsőség előtt alázatosság jár* (Péld 15,33). Hallják a kevélyek: *Romlás előtt kevélység jár, És bukás előtt a lélek fennhéjázása* (Péld 16,18). Hallják az alázatosak: *Kire tekintek tehát Arra aki szegény, Aki megtört lelkű s aki beszédeimet féli* (Iz 66,2). Hallják a kevélyek: *Mit kevélykedik a por és hamu* (Sir 10,9)? Hallják az alázatosak: *Felséges az Úr és rátekin az alázatosakra* (Zsolt 137,6); hallják a kevélyek: *De messziről megismeri a felfuvalkodottakat* (Uo.). Hallják az alázatosak, hogy az *Emberfia nem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy Ő szolgáljon*. (Mt 20,28) Hallják a kevélyek: *Minden bűn kezdete ugyanis a kevélység* (Sir 10,15). Hallják az alázatosak: *Megalázta magát, engedelmes lett a halálig* (Fil 2,8). Hallják a kevélyek, ami vezérükről van megírva: *Ő a király minden kevély állat felett* (Jób 41,25). Bukásunk oka tehát az ördög kevélysége, megváltásunk eszközlője pedig az Isten alázatossága. Ellenségünk ui. bár a teremtmények között alkottatott, minden teremtmény fölé akart eljutni; Megváltónk pedig mindenek felett álló lévén, mindenek között kicsinnyé alázódott.

Mondjuk meg tehát az alázatosaknak, hogy midőn magukat megalázzák, Isten hasonlatosságára emelkednek; a kevélyeknek pedig, hogy midőn felfuvalkodnak, a lázadó angyal követőivé lesznek. Mi hitványabb tehát a felfuvalkodásnál, mely midőn felfelé irányítja szívünket, az igazi nagyság magaslatáról taszít le bennünket? S mi fenségesebb az alázatosságnál, mely bár lefelé nyom, a mindenek Teremtőjéhez emeli lelkünket? Különösen fontolóra veendő: Némelyeket az alázatosság látszata, másokat pedig a kevélység nem ismerése csal meg. Sokszor magukat alázatosnak tartókban oly félelem van, amilyennel emberek iránt viselkedni nem szabad; a kevélyek pedig gyakran szabadszájúak nyilatkozataikban. A megfeddendő bűnöket amazok elhallgatják, mert félnek, s mégis azt hiszik, hogy az alázatosság hallgatásuk oka; emezek pedig kevély türelmetlenségből kifolyólag nyilatkoznak, s mégis azt gondolják, hogy az egyenesség szabad nyíltsága beszél belőlük. Azokat az alázatosság színébe burkolt félelem tartja vissza a gonoszság megfeddésétől; ezeket a nyíltság álarca alatt, féktelen kevélység ragadja olyasmi megdorgálására, amit vagy éppen nem, vagy enyhébben kellene megfeddeniök. Azért is a kevélyeket inteni kell, hogy kelleténél jobban ne legyenek nyíltak a szólásban; az alázatosakat pedig, hogy tartsanak mértéket az emberektől való félelemben: nehogy vagy amazok az igazság védelme helyett kevélységüket gyakorolják, vagy emezek kelletén túl akarván magukat az emberekhez alkalmazni, kénytelenek legyenek vétkeiket is tisztelni.

Szem előtt kell tartani, hogy a kevélyeket legtöbbször sikeresebben feddjük meg, hogyha a feddő szavakat szelíd dicséretekkel enyhítjük. Rámutatandó a bennük található jóra, vagy ennek hiányában annak a lehetőségére: s csak akkor irtandók a bennük visszatetsző hibák, midőn már a hallgatásra készséggé tettük őket, előrebocsátva a jókat, amelyek tetszenek. Mert a szilaj lovakat is előbb szelíden simogatjuk kezünkkel, hogy aztán annál inkább, még korbács által is hatalmukba hajtsuk azokat. S a gyógyszerek keserű serlegébe édes mézt vegyítünk, hogy a kellemetlen, de hasznos keserűség ne azonnal legyen érezhető: midőn pedig az édesség a nyelvet megcsalja, a keserűség a halálos betegségtől megszabadítson. A kevélyek dorgálásakor

tehát a dorgálás elejét dicséretekkel elegyítsük: hogy így midőn szívesen fogadják a jót, amit szeretnek, a feddést is bevegyék, amit gyűlölnék.

Sokszor eredményesebben beszélhetjük rá e kevélyeket a jóra, ha előmenetelüket inkább nekünk, mint a maguk számára mondjuk hasznosnak, s ha inkább érettünk, mint önmagukért kívánjuk, hogy megjavuljanak. Könnyen hajlik ui.: a jóra a kevély, ha azt hallja, hogy engedékenységgel másnak használ. Azért Mózes is, bár Isten volt az, ki őt a pusztában a felhőoszlop által vezette, mégis midőn Hobábot, rokonát a pogányságból megtéríteni, s a Mindenható szolgájául megnyerni akarta, így szólt: *Ím elindulunk arra a helyre, amelyet nekünk fog adni az Isten; jer velünk, s jót teszünk veled, mert jót ígért az Úr Izraelnek. Az felelé neki: Nem megyek veled, hanem visszatérek szülőföldemre. Am ő mondá: Ne hagyj el minket; te ugyanis tudod, hol kell tábort ütnünk a pusztában, légy tehát vezetőnk* (Szám 10, 29-31). Pedig nem az út ismeretlensége aggasztá Mózeset, ki isteni sugallatból még a jövőlátás adományát is megkapta, kit külsőképp az oszlop vezetett, belsőleg pedig elegendőképpen oktatott az Úr, miután oly gyakran társalgott vele. Hanem mint okos ember a kevélytől vigasztalálást kért, hogy azt visszaadhassa; útmutatóul szólította fel, hogy az élet útját megmutassa neki. Azt tette tehát, hogy kevély hallgatója könnyen hódoljon meg jóraintő szavának azért, mert nélkülözhetetlennek véli magát; s midőn azt hinné, hogy ő tanítójának vezére, éppen akkor hajaljon meg az oktató szavak előtt.

18. fejezet. Makacsok és állhatatlanok

Hogyan kell inteni a makacsokat be az állhatatlanokat

Másként kell meginteni a makacsokat és másképpen az állhatatlanokat. Amazok figyelmeztetendők, hogy többet tartanak maguk felől, mint amit valóban érnek, s ezért mások tanácsát el nem fogadják; emezeknek pedig megmondandó, hogy személyük túlzott aláértékelésével nem sokat adnak magukra s így könnyelműségükben rövid időközönként változtatják nézeteiket. Amazokkal közlendő, hogyha mindenki másnál jobbnak nem tartanak magukat, nem helyeznék önértéket mindenki másnak a tanácsa elé: emezekkel pedig, hogyha volna egy kis önbizalmuk, korántsem hányná őket úgy ide-oda a változandóság szele. Amazoknak mondja Szent Pál: *Ne legyetek bölcsek a magatok szemében* (Róm 12,16). Ezek pedig ezt hallhatják: *Ne vessen minket ide-oda a tanítás bármely szélfúvása* (Ef 4,14). Amazokról Salamon így szól: *Bizony enni fognak útjuk gyümölcséből és jóllaknak saját terveiktől* (Péld 1,31). Emezekekről pedig ugyanő ezt mondja: *A balgák szíve azonban nem ilyen!* (Péld 15,3).²⁴

A bölcsek szíve ui. jelenti a következetességet önmagához; mert engedvén a jótanácsnak, állhatatosan megmaradt a jóban. A bolondok szíve pedig következtelen; mert változandóságban különféle alakot öltvén fel, sohasem marad az, ami volt. S amint egyes bűnök másoktól születnek, úgy ők is másokat szülnek; s jó tudnunk, hogy úgy irthatjuk ki azokat legkönnyebben javítómunkánk által, ha forrásukat kezdjük kiszárítani. A makacsság ti. kevélységből, az állhatatlanság pedig könnyelműségből származik.

Inteni kell tehát a makacsokat, hogy ismerjék el kevélységüket és iparkodjanak magukat legyőzni. Nehogy midőn mások okos tanácsának hódolni vonakodnak, belsőleg a kevélység foglyaivá legyenek. Inteni kell őket, hogy jól figyeljenek az Atyával mindig egyakarató Emberfiának szavaira, aki akaratumk megtörésére jó példát adván így szólt: *Nem a magam akaratát keresem, hanem annak akaratát, ki engem küldött.* (Jn 5,30) S hogy méginkább ajánlja ezt az erényt, az utolsó ítélet napján is ehhez való alkalmazkodását ígéri, mondván: *Nem cselekedhetem én magamtól semmit; amint hallok, úgy ítélek.* (Uo.) Micsoda lélekkel szegezheti tehát valaki magát szembe másnak az akaratával, midőn az Isten és Emberfia bizonyítja, hogy Ő még akkor sem fog magától ítélni, midőn hatalma dicsőségének kimutatására jelenik majd meg?

Ellenben az állhatatlanokat inteni kell, hogy megfontoltan szilárdítsák önakaratukat. Akkor fogják ugyanis magukban az állhatatlanság hajtásait kiszárítani, ha előbb kiirtják a könnyelműség gyökereit szívükből: mert szilárd épületet is csak úgy lehet emelni, ha előbb az alapozáshoz szükséges szilárd talajról történik gondoskodás. Ha tehát előbb a könnyelműséget ki nem irtjuk, a felfogás állhatatlansága nem törik meg. Mely könnyelműségtől menynyire ment volt Szent Pál, maga bizonyítja, mondván: *Mivel tehát ezt akartam, könnyelmű voltam-e? Avagy amit tervezek, test szerint tervezem-e, úgyhogy nálam majd Igen van, majd Nem?* (2Kor 1,17) Mintha kifejezetten azt mondaná: Azért nem hajt ide s tova a változandóság szele, mert nem vagyok rabja a könnyelműség bűnének.

²⁴ A Vulgatában: Cor stultorum dissimile erit.

19. fejezet. Mértéktelenek és önmegtartóztatók

Hogyan kell meginteni a mértékteleneket és az önmegtartóztatókat

Másképpen kell meginteni a mértékteleneket és másképpen az önmegtartóztatókat. Amazok vétkét ugyanis a túlzott bőbeszédűség, tetteiben a könnyelműség és a bujaság; emezekét pedig gyakran a türelmetlenség, máskor meg a kevélység kíséri. Ha ugyanis a torkosok túlzott bőbeszédűségbe nem esnének, az a dúsgazdag, akinek az a híre, hogy naponkint fényesen lakmározik, nem érezne nyelvén oly égető fájdalmat, mondván: *Atyám, Ábrahám! könyörülj rajtam és küldd el Lázárt, hogy vízbe mártva ujjá hegyét hűsítse meg nyelvemet; mert kínlódom e lángban.* (Lk 16,4) E szavak eléggé mutatják, hogy naponkint vendégeskedvén, többször vétkezett nyelvével, s bár egész teste tűzben van. főleg nyelvét óhajtotta enyhíteni. Hogy továbbá a torkosságának a cselekedetbeli könnyelműség a társa, bizonyítja a Szentírás, mondván: *Aztán leüle a nép enni és inni, majd nekiállta játszani.* (Kiv 32,6) Ezeket, torkosságuk gyakran bujaságra viszi: mert amikor a zabálás megtölti a gyomrot, egyúttal a bujaság ösztökét is felébreszti. Az alma kívánására az első ember érzékiségét felizgató s a bűn hálójába kerítő ravasz ellenségnek is azért szól így az Isten: *Mellen és hason fogsz kúszni* (Ter 3,14); mintha kifejezetten ez mondatnék neki: A gondolat és falánkság által fogsz az emberi szíveken uralkodni. Hogy a torkosságot bujaság szokta követni, bizonyítja a Próféta, ki nyílt beszédbe titkokat rejt, mondván: *Jeruzsálem falait lerombolta a szakácsok fejedelme.* (Jer 39,9)²⁵ A szakácsok fejedelme ugyanis a gyomor, amelynek nagy gonddal szolgálnak a szakácsok, hogy azt gyönyörthozó ételekkel megtöltsék. Jeruzsálem falai pedig a mennyei béke után áhítózó lélek erényeit jelentik. A szakácsok fejedelme lerontja Jeruzsálem falait; mert midőn a gyomrot zabálása megtölti, a lélek erőit a bujaság leigazza.

Viszont, ha az önmegtartóztatókat türelmetlenség nem tenné oly sokszor nyugtalanokká, Péter midőn azt mondja: *Szolgáljátok hitetekkel az erényt, az erénnyel pedig a tudományt, a tudománnyal pedig a mértékletességet* (2Pt 1,5); bizonyára nem sietne hozzáadni: *A mértékletességgel pedig a béketűrést.* (2Pt 1,6) Előrelátta ugyanis, hogy az önmegtartóztatók béketűrésben fognak szűkölködni, s azért inté őket, hogy azt szerezzék meg. Hasonlóképen, ha az önmegtartóztatók néha kevélységbe nem esnének, nem mondaná Szent Pál: *Aki nem eszik, az evőt ne ítélje meg.* (Róm 14,3) Ugyanő másokhoz szólván, midőn az önmegtartóztatás erényével dicsekvőket megrója, így szólt a dicsekvőről: *A bölcsesség látszatát keltik az önkényes Istentisztelettel, az alázatoskodással, a testsanyargatással, de nincs bennük semmi megbecsülni való, sőt csak az érzéki test kielégítésére szolgálnak.* (Kol 2,13) Itt megjegyzendő, hogy e fejtegetésben az Isten babonás tiszteletével hasonlítja össze az alázatosság látszatát a kiváló tanító, mert míg kelletténél jobban megtöri valaki testét az önmegtartóztatás által, kívül ugyan alázatosnak látszik, de belül éppen ezen alázatossága miatt kevélykedik. S ha nem fordulhatna elő felfuvalkodás az önmegtartóztatás erénye miatt, a kérkedő farizeus nem számítaná azt be oly nagy érdemül magának, mondván: *Kétszer böjtölök hetenként.* (Lk 18,12) Vigyázzanak tehát a mértéktelenek, hogy míg a gyönyöröket keresik az élelemben, a bujaság töre meg ne ejtse őket, s vegyék fontolóra, hogy a habzsolás által mily könnyen oktalan beszédre, s könnyelműségbe eshetnek; s míg elpuhultan szolgálnak gyomruknak, a bűn vészes törébe kerülnek. Annál inkább eltávozzunk ugyanis második szülönktől, minél inkább megújítjuk az elsőnek esését, mértéktelenül nyújtván kezünket az étel után. Az önmegtartóztatókat viszont szüntelen éberségre kell inteni, nehogy a torkosság bűne elkerülésének erényéből még nagyobb bűnök jöjjenek létre, s míg testüket sanyargatják,

²⁵ A Septuaginta szerint. Az ál szentírásfordítás a testőrök kapitányát említi.

lelkükben türelmetlenségre fakadjanak és így a test meghódítása ne lehessen többé erény azért, mert közben a gőg a lelket legyőzi. Néha az önmegtartóztató haragját elnyomván, titkos örömet érez; ebből azonban a bűnöktől nem őrizkedő vigyázatlanság lesz, s így az önmegtágadás értéke elvész. Azért jól mondja a Próféta: *Íme, böjtötök napján is saját akaratotok találtatik.* (Iz 58,3)²⁶ S kissé alább: *Perlekedés és versengésre böjtöltök és ököllel verekedtek.* (4. vers) A vágyóképeség (akarat) ugyanis az örömet, az ököl a haragnak a kifejezője. Hasztalan töri meg tehát az önmegtartóztatás a testet, ha a lélek rendetlen indulatoknak alá vetve, bűnökben fetreng. Inteni kell még a megtartóztatókat, hogy mértékletességüket egyrészt se ne csökkentsék, de másrészt ne is higgyék, hogy az valami rendkívüliség a Láthatatlan Bíró mérlegén: hogy nagy érdemnek számítván azt be maguknak, szívükben felfuvalkodjanak. Azért mondja ugyanis a Próféta: *Vajon az-e a böjt, amelyben én kedvemet lelem? ... Törd meg az éhezőnek kenyeredet, s a szűkölködőket és a bujdosókat vidd be házádba.* (Iz 58,5,7)

Ne feledjük tehát, hogy csekély értékű a megtartóztatás erénye, ha nem jár más erényekkel karöltve. Azért mondja Joel: *Szenteljétek böjtöt* (Joel 2, 15). Böjtöt szentelni ti. annyi, mint más megkívántató erények gyakorlása által a test megtartóztatását Isten előtt kedvessé tenni. Intendők az önmegtartóztatók, ne feledjék, hogy az Isten előtt akkor kedves megtartóztatásuk, ha a szűkölködőknek adják azt, amit maguktól megvonnak. Mert halljuk csak, mit mond az Úr a Próféta által: *Amikor böjtöltetek és sírtatok az ötödik és hetedik hónapban ezalatt az esztendő alatt, vajon nekem böjtöltetek-e? És amikor ettetek és ittatok, vajon nem sajátmagatoknak ettetek-e és sajátmagatoknak ittatok-e?* (Zak 7,5-6) Nem Istennek, hanem önmagának böjtöl, az, aki amit egy időre megvon gyomrától, nem adja a szegényeknek, hanem megőrzi gyomrának a későbbi időre.

Hogy tehát vagy amazoknak lelkivilágát a torkosság meg ne tompítsa, vagy emezeket a sanyargatott test kevélységre ne bírja, azok hallják meg az Igazság e szavait: *Vigyázzatok hát magatokra, hogy el ne nehezedjenek szíveitek a tobzódásban és részegségben és az élet gondjai között.* (Lk 21,34) Itt mindjárt üdvös félelmet is gerjeszt bennünk az Úr, mondván: *És hirtelen meg nem lépjen ama nap. Mert tör gyanánt fog az lecsapni mindazokra, akik az egész föld színén laknak.* (Lk 21,34-35) Hallják ezek: *Nem az szennyezi be az embert, ami szájába be megyen hanem, ami a szájából ki jön, az szennyezi be az embert* (Mt 15,11). Hallják azok: *Az eledel a gyomorért van, s a gyomor az eledelekért; Isten pedig ezt is, tesz minket kedvessé Isten előtt* (1Kor 8), ismét: *Nem tobzódásban és részegeskedésben.* (Róm 13,13) És újra: *Pedig az étel nem tesz minket kedvessé Isten előtt* (1Kor 8,8). Hallják ezek: *A tisztáknak minden tiszta: a beszennyezetteknek, a hitetleneknek semmi sem tiszta.* (Tit 1,15) Hallják azok: *Ezeknek ... Istenük a hasuk, s dicsekvésük az, ami a szégyenük.* (Fil 3,19) Hallják ezek: *Egyesek elszakadnak a hittől.* (1Tim 4,1) S kissé alább: *Akik azt mondják, hogy tilos a házasság, hogy tartózkodni kell egyes eledelektől, holott azokat azért teremtette az . Isten, hogy hálát adva élvezzék őket a hívők, akik megismerték az igazságot.* (1Tit 4,3) Hallják azok: *Jobb, ha nem eszel húst és nem iszol bort, ami miatt testvéred megütözik, megbotránkozik, vagy meginog.* (Róm 14,21) Hallják ezek: *Élj egy kis borral, gyomrod gyakori gyengélkedései miatt.* (1Tim 5,23) Hogy így azok tanulják meg a tartózkodást az ételek utáni rendetlen vágyódástól, ezek pedig az Istennek általuk nem kívánt teremtményeit ne merészeljék ócsárolni.

²⁶ A Vulgata szerint. Az új fordítás szerint: *Íme böjtötök napján is a saját hasznokat keresitek.*

20. fejezet. Irgalmasszívűek és szívtelenek

Hogyan kell meginteni azokat, akik sajátjukat elosztják, és hogyan azokat, akik a másét elragadják

Másként kell meginteni azokat, akik könyörületesen szétosztják a sajátjukat; s másképpen azokat, akik még e másét is el akarják ragadni. Az irgalmas szívvel sajátjukat szétosztók figyelmeztetendők, hogy nagykevélyen többnek ne tartsák magukat azoknál, akiknek adományt nyújtanak; s jobbakkak ne véljék magukat csak azért, mert eltartják a többieket. A ház ura ugyanis különféle csoportba és hatáskörökbe osztja a szolgálókat, egyeseket előljárókul, másokat alattvalókul rendel. Azoknak parancsolja, hogy a szükséges dolgokat a rászorulóknak kiosszák, ezeknek, hogy a kapott dolgokat elfogadják. S mégis gyakran az előljárók megbuknak, az alattvalók pedig a gazda kegyében maradnak. Haragot vonnak magukra a sáfárok, s minden bántás nélkül maradnak a mások gondnoksága alatt állók. Arra kell tehát inteni az irgalmas szívvel a sajátjukból adakozókat, ne feledjék, hogy az Egek Ura őket földi alattvalóik gondnokaivá rendelte, s alázasak legyenek az adakozásban, tudván, hogy amit elosztanak, az a másé. A kapott javak kiosztása közben gondolják meg, hogy ők mások szolgálatára rendeltettek, s ne kevélység, hanem a félelem szállja meg szívüket. Azért jól vigyázzanak arra, hogy a reájuk bízottakat igazságosan osszák ki: nehogy akiknek nem kellene, azoknak adjanak, akiknek kellene, azoknak nem, akinek kevesebb kellene, annak sokat, akinek sokat kellene adniok, annak keveset adjanak; hogy meggondolatlanságukban haszontalanul el ne pazarolják javaikat; hogy késlekedésükkel a kérőket károsan ne gyötörjék, hogy már itt a földön ne óhajtsák viszonztatni jótettüket; hogy adományuk ékességét a mulandó dicséret kívánása meg ne semmisítse; ne tapadjon szomorúság ahhoz, amit adakoznak; hogyha jól adakoznak, fölötte ne örvendjenek, és semmit se tulajdonítsanak maguknak, ha mindent jól megtesznek is, nehogy különben mindent megtévén, mindent elveszítsenek. S hogy az adakozás erényét ne tulajdonítsák maguknak; íme, mit mond az Írás: *Ha valaki szolgálatot tesz, mintha azon erővel tenné, amelyet Isten oszt ki.* (1Pt 4,11) Hogy a jócselekedeteknek mértéken túl ne örvendezzenek, hallják a Szentírás szavait: *Mikor mindent megtesztek, ami nektek parancsolva volt, mondjátok: Haszontalan szolgálunk, ami kötelességünk volt azt cselekedetünk.* (Lk 17,10) Hogy az adakozás szomorúság nélkül történjék, íme, ezt olvassuk: *Mert Isten a jókedvű adakozót szereti.* (2Kor9,7) Az adakozásból ne történjék mulékony dicséret kívánása, s ezért szól az Írás: *Ne tudja a balkezéd, mit cselekszik jobbkezéd.* (Mt 6,3) Azaz, hogy a kegyes adományozáshoz ne járuljon földi dicsőség, s a jótékonykodáshoz ne társuljon kegyhajhászat. A jótettek viszonzásának kívánása ellen ezek a szent Írás szavai: *Mikor ebédet vagy vacsorát szerzel, ne hívjad barátodat és testvéreidet, se rokonaidat és gazdag szomszédaidat, nehogy ők is viszont meghívjanak és visszaadják neked; hanem mikor lakomát adsz, hívd meg a koldusokat, bénákat, sántákat és vakokat. És boldog leszel, mivel nem tudják viszonzni neked.* (Lk 14,12-14) A lassú helyett a gyors adakozást parancsolja a szent Írás: *Ne mondd barátodnak: „Menj és jöjj vissza, Majd holnap adok!” Holott tüstént adhatnál.* (Péld 3,28) Hogy a bőkezűség ürügye alatt vagyonukat haszontalanul el ne pazarolják, így köti szívükre az Írás: *Aki szűken vet, szűken is arat.* (2Kor 9,6) Midőn kevés elég, ne adjanak sokat, mert aztán nem bírván elviselni szegény sorsukat, maguk is türelmetlenségre fakadnak, mint az Írás mondja: *Nem úgy, hogy másoknak könnyebbségük legyen, nektek pedig nyomorúságtok, hanem egyenlőség szerint, most a ti bőségtek pótolja azoknak szűkölködését, hogy az ő bőségük is pótolja majd a ti szűkölködésüket.* (2Kor 8,13-14) Ha ui. az adakozó nem bírja elviselni a nélkülözést, s mégis sokat von el magától, akkor önmagát kergeti a türelmetlenségbe. Előbb tehát béketűrő lélekre kell szert tenni, s akkor adakozunk sokat, vagy akár mindent: nehogy, ha a bekövetkező hiányt egyensúlyozatlanul tűrjük, az adakozás is jutalom nélkül maradjon, s a

lelket veszélybe sodorja a fellépő zúgolódás. Hogy, akiknek legalább valamicskét kellene adni, ne bocsássák el semmi nélkül maguktól, hallják az Írás szavait: *Mindenkinek, aki kér tőled, adj.* (Lk 6,30) Hogy akiknek semmit se kell, azoknak még valamicskét se adjanak, szól az Írás parancsa: *Adj a jónak, de ne fogadd be a bűnöst, Tégy jót az alázatossal, de ne adj az istentelennek.* (Sir 12,5-6.) És ismét: *Szolgáld fel kenyeredet és borodat az igaz temetése alkalmával, de a bűnösökkel ne egyél és ne igyál belőle.* (Tób 4,18) A bűnösökkel osztja meg ui. kenyerét és borát, aki a gonoszoknak azért, mert gonoszok, segítséget nyújt. Amint a világ gazdagai közül is néhányan, míg Krisztus szegényeit, éhségben hagyják gyötrődni, addig a bohócokat pazar bőkezűséggel táplálják. Aki pedig a bűnös szűkölködővel, nem úgy mint bűnösrel, hanem mint emberrel, megosztja kenyerét, az korántsem a bűnöst, hanem az igazi szegényt táplálja, mert nem a bűnt, hanem az igazi szegényt szereti benne.

Azokat, kik irgalmas szívvel sajátjukat ki osztják, inteni kell még, vigyázzanak, hogy az elkövetett bűnöket alamizsnával megváltván, újonnan jóváteendőket ne kövessenek el, s bűneikért pénzt osztogatván azt ne gondolják, hogy büntetlenül vétkezhetnek, s Isten igazságossága megvásárolható. Mert ti.: *Több a lélek, mint az étel, és a test, mint a ruha.* (Mt 6,25) Aki tehát ételt vagy ruhát ad a szegényeknek, de amellet lelki vagy testi gonoszság szennyezi őt, az kevesebb jót tett és több rosszat, mert sajátját Istennek, önmagát pedig az ördögnek adta.

Ellenben azokat, akik még a másét is elrabolni törekszenek, inteni kell, jól figyeljenek, mit mond az ítéletre jövő Üdvözítő: *Éheztem és nem adtatok ennem, szomjúhoztam és nem adtafok nekem italt, idegen voltam és nem fogadtatok be engem, mezítelen és nem ruháztatok engem, beteg és fogságban voltam és nem látogattatok meg engem.* (Mt 25, 42-43) Ezekhez még ezt bocsátja nekik előre: *Távozzatok tőlem átkozottak, az örök tűzre, mely az ördögnek készített és az ő angyalainak.* (Mt 25,41) Íme, ezek nem hallják azt, hogy rablásokat vagy másvalami erőszakoskodásokat követtek el, és mégis az örök kárhozat tűzére jutnak. Ebből lehet következtetni, hogy mily kárhozattal fognak sújtatni a másét elragadozók, ha már ennyire bűnhődnek azok, akik sajátjuk megtartásában oktanok voltak. Gondolják meg, mily büntetés jár ki az elvesztett jószágért, ha a ki nem osztott is ily kárhozatot szerez. Vegyék fontolóra, mit érdemelhet az elkövetett jogtalanság, ha oly fenytést von maga után a szeretetszolgálat elmulasztása.

Midőn másokét elrabolni akarják, hallják mit mond az Írás: *Jaj annak, aki halmozza azt, ami nem az övé! Vajon meddig gyűjti maga ellen a sűrű sarat?* (Hab 2,6. Fösvény módra sűrű sarat maga körül vonni annyi, mint a földi vagyont a vétek tehertételével együtt felhalmozni. Midőn bővíteni akarják földi otthonukat, hallják, mit mond az Írás: *Jaj, nektek, kik házat házhoz raktok, Szántóföldet szántóföldhöz ragasztotok, Míg csak hely vagyon! Talán bizony ti magatok laktok-e csak az országban?* (Iz 5,8) Mintha azt mondaná: Meddig terjesztitek ki birtokaitokat ti, kik e közös világon sorstársként senkit sem akartok elviselni? Az összefogottakkal szemben ugyan csak nyomást fejthettek ki, de mindig találtok olyanokat, kiket magatok előtt kiszoríthatok. Midőn kincsszaporításra áhítoznak, hallják az Írás szavait: *Ki pénzre éhez, nem telik be pénzzel, s aki szereti a gazdagságot nem veszi annak hasznát.* (Préd 5,9) Akkor gyümölcsozna az ui. neki, ha nem szeretvén azt, bőkezűen adakozni akart volna belőle. De aki szeretetében magának kuporgatja, az természetesen semmi gyümölcset nem fogja annak látni. Midőn hirtelen gazdagok akarnak lenni, hallják, mit mond az Írás: *Ki azonban siet meggazdagodni, nem marad büntetlen* (Péld 28,20): aki ui. nagyon tör a meggazdagodásra, az a bűn elkerülésével nem gondol, s madárként esik törbe, midőn vágyteljesen a földi vagyon megszerzésére nézvén, nem veszi észre, micsoda bűnnek kerül a hurokjába. A földi jólét után óhajtozók és a másvilági kárvallást feledők hallják az Írás szavait: *Az örökséget, melyet eleinte siettetnek, Nem áldják a végén.* (Péld 20,21) Ez életben indulunk útnak, hogy az utolsó napon részesei legyünk az áldásnak; aki tehát már kezdetben öröklésre törtet, annak az utolsó napon áldásban nem lesz része: mert midőn gonosz fösvénysége miatt

már itt akar meggazdagodni, odaát az örök apai örökségből kiesik. Midőn becsvágyóan sokan igen sokra törekszenek, hallják mit mond az Írás: *Pedig mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja?* (Mt 16,26) Mintha kifejezetten ezt mondaná az Igazság: Mit használ az embernek, ha a kívülvilágot mind sajátjának mondhatja is, önmagát pedig elveszti? Sokszor könnyebben javíthatjuk meg a ragadozók kapzsiságát, ha intéseinkkel megmutatjuk nekik, mily mulandó a jelen élet, továbbá, ha oly embereket idézünk emlékezetükbe, akik sokáig kínlódtak ebben a világban, hogy meggazdagodjanak, gazdaságukban azonban nem sokáig maradhattak; mert amit gonoszságuk apránként és hosszú ideig gyűjtött össze, azt a gyors halál egyszerre és hirtelen elragadta; s nemcsak hogy mind itt hagyták az elorozott javakat, hanem gonosztették terheit is magukkal vitték az ítéletre. Ezeknek példájára figyeljenek tehát, akiket kétségtelenül maguk is elítélnék szóval, s így e nyilatkozat után magukba szállván, szégyelljék utánozni azokat, akiket maguk is elítélnék.

21. fejezet. Zsugoriak és vétkesen adakozók

Miképpen kell inteni azokat, akik a másét nem kívánják, de a magukét is megtartják; s akik a magukét elosztják, de mindamellert a másét elragadják.

Másképpen kell meginteni azokat, akik sem a másét nem kívánják, sem a magukét nem osztják el; s másképpen azokat, akik a magukét is elosztják és a másét is elragadják. Azokat, akik a másét sem bántják, de a magukét sem osztják el, inteni kellene: feledjék, hogy a föld, melyből vétettek, minden emberrel közös, és éppen ezért közösen hozza a föld termékeit is mindannyiunk számára. Hasztalanul tartják tehát magukat büntelenekek azok, kik az Isten közös adományát magukénak foglalják le, kik midőn a vett javakból nem adakoznak, vétkesek embertársuk pusztulásában; mert annyi embert ölnek meg úgyszólván naponként, ahány elhaló szegénynek segélyét rejtegetik. Mert midőn a szűkölködőnek segélyt nyújtunk, sajátját adjuk vissza és nem a magunkéból adakozunk; inkább jogos tartozásunkat rójuk le, mintsem irgalmasságot cselekszünk. Azért maga az Igazság is az irgalmasság okos gyakorlásáról így szólott: *Vigyázzatok, hogy igazságtokat ne cselekedjétek az emberek előtt.* (Mt 6,1) S ezzel egyetértőleg éneklí a Zsoltáros is: *A szegényeknek bőven osztogat, Igazsága örökre megmarad.* (Zsolt 111,9) Midőn ui. a szegényekkel gyakorolt adakozásról szólott, inkább akarta azt igazságosságnak, mint irgalmasságnak nevezni; mert valóban igazságos dolog az, hogy a közös Úr mindenkinek szánt adományát közösen használják. Azért mondja Salamon: *Az igaz pedig nem szűnik meg adakozni.* (Péld. 21,26) Inteni kell őket: jól figyeljenek fel arra is, hogy a szigorú gazda még azt is sajnálja a gyümölcstelen fügefától, hogy a földet foglalja. Akkor foglalja el ui. a fügefa a földet hasztalanul, midéin a zsugoriak azt, amivel sokak javára lehetek volna, felhasználatlanul maguknál tartogatják. Akkor foglalja a gyümölcstelen fügefa a földet, midőn azt a helyet, melyet másvalaki a jócselekedetek napja által művelhetett volna, az esztelen a restség árnyával fog be.

Ezek néha azt szokták mondani: A nekünk adottakat használjuk, e másét nem bántjuk, s ha mindjárt az irgalmasság cselekedeteit nem is gyakoroljuk, de semmi rosszat nem cselekszünk. Ám azért beszélnek így, mert szívüket az égi tanítás elől elzárják. A bíborba és bársonyba öltözött és naponként fényesen lakomázó evangéliumi dúsgazdagról szintén nem olvassuk, hogy a másét elrabolta volna, hanem csak azt, hogy gyümölcstelenül használta a sajátját, és holta után is nem azért jutott a pokol büntetőhelyére, mert valami tilosat cselekedett, hanem mert mértéktelenül használta a megengedett élvezeteket.

Figyelmeztetendők a zsugoriak: tudják meg, hogy első igazságtalanságuk Isten ellen irányul, mert az őket minden jóval megáldónak az irgalmasság legkisebb áldozatát sem viszonzózzák. Ezért mondja a Zsoltáros: *Senki sem adhat Istennek váltságdíjat magáért. Sem árat élete váltságáért.* (Zsolt 48,8-9.) Váltságdíjat adni ui. annyi, mint az előbb nekünk nyújtott kegyet jótettel viszonzni. Azért kiált fel János, mondván: *De a fejsze immár a fák gyökerére van téve; azért minden fa, mely jó gyümölcsöt nem terem, kivágatik és tűzre vettetik.* (Lk 3,9) Akik ártatlanoknak tartják magukat csak azért, mert a másét nem bántják, villanjon eszükbe a közeli fejszeütés és ébredjenek fel oktalan biztonságuk álmából: hogy midőn a jócselekedetek gyümölcset teremni elmulasztják, ez élet után, mint valami fa, gyökerestől ki ne irtassanak.

Ellenben azokat, akik a magukét is elosztják, és más tulajdon elidegenítését is gyakorolják, inteni kell, hogy ne kívánják magukat adakozóknak feltüntetni, hogy a jó látszata ellenére rosszabbakká legyenek. Ezek ui. esztelenül osztván el sajátjukat, nemcsak zúgolódó türelmetlenségbe esnek – mint már feljebb mondottuk -, hanem a szükségtől kényszerítve, még fősvényekké is válnak. Ki szerencsétlenebb ezeknél, kiknek adakozásából fősvénység származik, s a bűn termése mintegy az erény magvetéséből sarjad ki? Ezeket tehát először arra kell inteni, hogy tudják a sajátjukat megkímélni, és utána a másét nem bántani. Míg ugyanis a

bűn gyökere, a pazarlás ki nem írtatik, addig az ágakon burjánzó fősvényiség tövise sem szárad el. Ha tehát a birtokkezelést jól rendbe hozzák, a lopásra vezető alkalom is megszűnik. S majd akkor oktassuk ki őket a sajátjuk irgalmas szétosztására, ha már tudják, hogy az irgalmasság, jóságos cselekedeteit a lopás gonoszságával egyesíteniök nem szabad. Erőszakkal szerzik meg ui. azt, amit irgalmasan osztanak el. Egészen más azonban bűneinkért irgalmasságot cselekedni, és más az irgalmasság gyakorolt hatása végett vétkezni: amit már semmiként sem nevezhetünk irgalmasságnak; mert soha nem lesz abból édes gyümölcs, amit a gyökér mirigye már keserűvé tett. S ez az oka, hogy az Úr még az áldozatokat is rosszalja, midőn a Próféta által így szól: *Mert én, az Úr, az igazságot szeretem. És az égő áldozatban is gyűlölöm az igazságtalan szerzeményt.* (Iz 61,8) Majd ismét így szól: *A gonoszok áldozatai utálatosak, Kivált, ha gonosz tettért viszik.* (Péld 21,27) Az ilyenek még azon felül gyakran a szegényektől vonják el azt, amit Istennek adnak, Mily fenyítéssel utasítja el őket az Úr, bizonyítja a Bölcs, aki így szól: *Mint, aki fiút áldoz atyja szeme láttára, Olyan, ki szegények vagyonából áldoz.* (Sir 34,24) Vagy lehet-e valami iszonyúbb, mint a fiú halála atyja szemei előtti Az mutatja, mily haraggal fogadja az Úr az ilyen áldozatot, hogy haragja a fiától megfosztott atya fájdmával nyer összehasonlítást. S mégis az ilyenek csak azt szokták mérlegre tenni, amit adnak, arra azonban nem gondolnak, hogy mennyit oroznak. Csak érdemeiket számítgatják, s bűneiket fontolgatni nem akarják. Hallják tehát, mit mond az Írás: *Aki összegyűjtötte bérét, lyukas erszénybe rakta.* (Agg 1,6) Azt ui. látjuk, amikor lyukas erszénybe beletesszük a pénzt, de azt nem látjuk, midőn elveszítjük. Akik tehát csak azt nézik, mennyit adakoznak, de nem fontolják meg, mennyit rabolnak, lyukas erszénybe teszik érdemeiket: mert midőn ezeket egybegyűjtván reményteljes bizalommal függesztik rájuk szemüket, észrevétlenül elveszítik azokat.

22. fejezet. Egyenetlenkedők és békeszeretők

Hogyan kell inteni az egyenetlenkedőket és a békeszeretőket

Másképpen kell meginteni az egyenetlenkedőket és másképpen a békeszeretőket. Az egyenetlenkedőket inteni kell, vegyék biztosra, hogy bármilyen erényesek is, ha mellőzik a békés egyetértést felebarátaikkal, nem válhatnak lelki emberekké. Írva van ui.: *A lélek gyümölcse pedig: szeretet, öröm, békesség* (Gal 5,22). Aki tehát a béke fenntartását nem ápolja, az a lélek gyümölcset teremni vonakodik. Azért mondja Szent Pál: *Mert midőn köztetek féltékenység és versengés vagyon, nem vagytok-e testiek?* (1Kor 3,3) Majd ismét: *Törekedjétek békességre mindenivel szemben és a megszentelődésre, mely nélkül senki sem fogja meglátni az Istent* (Zsid 12,14). Ugyanazt sürgeti megint: *Igyekeztek megtartani az egyetértést a béke kötelékével. Egy test és egy lélek, amiképp hivatástok egy reménységre szólít* (Ef 4,3-4). A hivatás egy reményének elérése tehát nem valósulhat meg, ha nem történik annak keresése az embertársakkal egyetértésben. Gyakran azonban némelyek, midőn valami különös adományban részesülnek, kevélykedvén az egységet, mely még nagyobb adomány, elvesztik: Mint például valaki a torkosság megzabolázása által, másoknál jobban fékezi testét, már nem tatja magát egynek azokkal, akiket a megtartóztatásban fölülmúl. Aki azonban a megtartóztatást elszakítja az egységtől, fontolja meg, a zoltáros intelmét, aki így szól: *Dicsérjétek őt dobbal és énekkarral*²⁷ (Zsolt 150,4). A dob ui. a száraz bőr megütésével ad hangot. Az énekkarban pedig az egyesült hangok zengenek. Aki tehát testét sanyargatja, de az egységet felbontja, dobbal ugyan dicséri az Istent, az együttesben azonban nem magasztalja Őt. Gyakran pedig, midőn némelyeket nagyobb tudományuk tesz kevélyekké, ezek a többiektől elkülönítik magukat, s minél többet tudnak, az egyetértés erényétől is annál inkább eltávolodnak. Hallják tehát ezek, mit mond az Igazság: *Legyen só bennetek, és legyen békesség köztetek* (Mk 9,49). A só ui. békesség nélkül nem erény, hanem az elkárkozás előidézője. Nagyobb tudás birtokában ugyanis, nagyobb a bűn is; s épp azért fog menthetetlenül büntetést érdemelni, mert ha akarta, okosságában a bűnt el is kerülhette volna. Helyesen mondja ezeknek is Szent Jakab: *De ha keserű irigység van bennetek és visszavonás szívetekben: ne dicsekedjétek és ne hazudjatok az igazság ellen. Mert ez nem felülről jövő bölcsesség, hanem földi, érzéki, ördögi. Az a bölcsesség pedig, amely felülről származik, először is szemérmes, azután békeszerető* (Jak 3,14-15,17). Szemérmes, mert tisztánlátó; békességes pedig, mert társaitól a kevélység által nem különbözi el magát. Figyelmeztetendők az egyenetlenkedők, hogy mindaddig, míg ők embertársaikkal egyenetlenségben élnek, Isten előtt a jócselekedetek áldozatával nem kedveskedhetnek. Írva van ui.: *Ha ajándékokat az oltárra viszed és ott eszedbe jut, hogy atyádfiának van ellened valamije, hagyd ott ajándékokat az oltár előtt, s eredd megbékülni atyádfiával, s akkor menj, ajánld fel ajándékokat* (Mt 5,23-24). E parancsból lehet következtetni, mily nagy azoknak a bűne, akiknek áldozata visszavetetik. Míg ugyanis a következő jócselekedet az előző rossztetteket is megsemmisíti, gondoljuk meg, mily nagy rossz az egyenetlenség, amely gyökeres kiirtása előtt a jót bekövetkezni nem engedi. Meg kell inteni az egyenetlenkedőket, hogyha már az égi parancsok elől bezárják füleiket, legalább a hozzánk közelebbi rétegek felé nyissák ki lelki szemeiket, s lássák, hogy gyakran az ugyanazon fajtájú madarak elválaszthatatlan társaságban repkednek együtt, s a barmok nyájban legelnek. Mert ha jól figyelünk, maga az egységet követő, bár nem eszes természet is megmutatja, mily rosszat követ el az eszes lény egyenetlenkedésével, midőn szántsándékkal elvesztegette azt, amit amaz természeti ösztönénél fogva megőriz.

²⁷ Az új fordítás szerint körtáncsal.

Ellenben a békeszeretőket inteni kell, vigyázzanak, hogy kelletén túl meg ne szeressék a birtokukban levő földi békességet és így az örökkévalóra eljutni ne áhítozzanak. Mert nyugodt helyzet mellett rendesen súlyos az a kísértés, hogy a kellemes dolgok birtokában nem áhítjuk azt, ami hiányzik, s a jelenvalókban való gyönyörködés feledteti az örökkévalókat. Miért is maga az Igazság, midőn a földi békét a mennyeitől megkülönbözteti, s tanítványait a jelenvalótól a másvilágira utalta, így szólt: *Békességet hagyok néktek, az én békességemet adom nektek* (Jn 14,27). Mulandót hagyok, de örökkévalót adok. Ha tehát az ittenihez kötjük szívünket, sohasem jutunk el a másikhoz. Úgy bírjuk tehát a jelenvaló békességet, hogy szeressük is, e meg is vessük: nehogy módfelett szeretvén, a lelket a bűn megejtse. Azért is meg kell inteni a békeszeretőket, hogy a földi béke túlzott szeretete miatt az emberek romlottságát minden megóvás nélkül ne hagyják, s egyetértvén a gonoszokkal, Teremtőjük békességétől magukat el ne szakítsák: nehogy midőn külsőképen félnek az emberekkel meghasonlani, az isteni szövetséget felbontsák. Vagy az e világi béke nemde csak nyoma az örök békességnek? Lehet-e hát nagyobb oktalanság, mint szeretni a porban levő nyomokat, de nem szeretni azt, akitől azok származnak? Ezért nem akart a gonoszokkal egyetértésben élni a minden erejét a belső béke fenntartására fordító Dávid, mint maga bizonyítja mondván: *Uram, ne gyűlöljem-e azokat, akik gyűlölnék téged? És ne utáljam-e ellenségeidet Teljes gyűlölettel gyűlölöm őket. Ellenségeim lettek* (Zsolt 138,21-22). Teljes gyűlölettel gyűlölni az Isten ellenségeit annyi, mint bennük az embert szeretni, de a cselekedeteket megfeddeni: gonosz erkölcsüket megróni, de életüknek használni.

Vegyük tehát fontolóra, mily bűn az, felhagyni a dorgálással és a gonoszokkal békességben élni, miután a nagy próféta mintegy áldozatul ajánlja fel Istennek, hogy az ő nevéért ellenségei lettek a gonoszok. Azért van az, hogy a kardokkal övezett Lévi nemzetség keresztül menvén a táboron egy bűnösnek sem kegyelmezett, ami által az Úrnak szentelte kezeit. Ezért Phinees mit sem törődve vétkes polgártársai kegyével, agyonszúrta a madianitákkal bűnözőket; szent felindulásában így engesztelte az Úr haragját. Ezért szól így maga az Igazság is: *Ne véljétek, hogy békét jöttem hozni a földre; nem jöttem békét hozni, hanem kardot* (Mt 10,34). Mert ha oktalan barátságra szövetkezünk a gonoszokkal, a bűn rabjává leszünk. Azért az előző életéért agyonmagasztalt Jozafát az Ácháb királlyal való barátsága miatt pusztulást sejtető intést kap. Az Úr ezt mondja neki a próféta által: *Gonosz embernek nyújtottál segítséget, s az Úr gyűlölőivel léptél barátságra, s azért megérdemelted az Úr haragját. Amde jócselekedeteid is vannak, mert eltávolítottad a berkeket Júda földjéről* (2Krón 19,2-3). A Legigazibbától ui. rögtön eltérünk, mihelyst életünk a barátság folytán a gonoszokéhoz hasonlít. Ne féljenek a békeszeretők attól, hogy dorgáló szavakra fakadásuk megzavarta földi békéjüket. Hanem bensejükben őrizzék foghatatlan szeretettel azt a békét, melyet a feddő szavak külsőleg megzavartak. E kettőnek okos megőrzését tanúsítja Dávid, midőn mondja: *Azok között, akik a békét gyűlölik, Békességes vagyok, mégis ha velük beszélek, Ők ok nélkül belénk kötnek* (Zsolt 119,3). Íme, mert szólott, megtámadták; de a megtámadott mégis békességes maradt; sem a vétkeket megfeddeni, sem a megfeddeteket szeretni nem mulasztotta el. Ezért mondja Szent Pál is: *Amennyiben rajtatok áll, lehetőleg éljétek békében minden emberrel* (Róm 12,18). Tanítványait tehát a béke gondozására intve mindenki irányában, ezt bocsátja előre: A lehetőség szerint, de hozzáfűzi: Amennyiben rajtatok áll. Nem volt ui. könnyű mindenkivel békét tartani úgy, hogy a bűnöket is megfeddjék. Midőn azonban dorgálásunk megkavarja: a gonoszok szívének földi békéjét, ezt nekünk bensőnkben sértetlenül kell megőrizni. Jól mondja tehát: Amennyiben rajtatok áll. Mintha ezt mondaná: Minthogy a béke két személynek összhangján épül, ha a megdorgáltakból az el is távozik, bennetek, a rendreutasítóknak, sértetlenül kell megmaradnia. Ezért ismételtén így inti tanítványait: *Ha valaki nem engedelmeskedik levélben megírt szavunknak, azt jegyezzétek meg és kerüljétek a társaságát, hadd szégyellje magát* (2Tessz 3,14). S mindjárt hozzáadja: *De azért ne tartsátok ellenségnek, hanem úgy feddjétek meg, mint testvért* (2Tessz 3,15). Mintha mondaná: Külsőleg a békét

szakítsátok meg vele, belsőleg azonban azt egészen őrizzétek meg; s elfordulástok úgy büntesse a vétkezőt, hogy a bensőtökben meg nem tagadott béke ne távozzék el tőletek.

23. fejezet. Viszályhintők és békességesek

Hogyan kell inteni a viszályhintőket és a békességeseket

Másként kell inteni a viszályhintőket, mint a békességeseket. A viszályhintőket figyelmeztetni kell: gondolják csak meg, kinek a követői ők. A jó vetés közé konkolyt hintő párttűtő angyalról szólnak ui. e szavak: *Ellenséges ember cselekedte ezt* (Mt 13,28). Ennek egyik társáról Salamon is így vélekedik: *Semmirekellő az istentelen ember, Hamis szájjal jár, Hunyorgat szemével, sikálgat lábával, És jelet ad ujjával; Álnok szívvel gonoszt forral, És viszályt hint el szüntelen!* (Péld 6,12-14). Íme, előbb lázadónak nevezte azt, akit viszályhintőnek akart mondani; mert ha a kevély angyal példájára, lelkének belső elfordulásával előbb már el nem hagyta volna Teremtőjét, nem jutott volna el külsőleg a viszályszításig. Helyes róla az a leírás, hogy hunyorgat szemével, jelt ad ujjával, és sikál lábával. A belső fegyelmezés tartja ui. rendben a külső tagokat. Aki tehát elvesztette lelkének egyenes tartását, az következőleg külsőleg is az állhatatlanság vizein hullámszik és külső változékonyságával is mutatja, hogy belsőleg egy gyökérszál sem tartja. Hallják a viszályhintők az Írás szavait: *Boldogok a békességesek, mert ők Isten fiainak fognak hívatni* (Mt 5,9). Az ellentétes szembeállításból következik, hogy amint a békeszerzők Isten fiainak neveztetnek, úgy a békezavarók a sátán fiainak nevét érdemlik. Mindazok pedig, akiket az egyenetlenség leszakít a szeretet virágzó fájáról, elszáradnak. Ezek bár tevékenykedésükben jó gyümölcsöt teremnek, valójában mégsem bírják azokat, mert nem a szeretet talajából forrasznak. Ebből vegyék észre a viszályhintők, hogy mily sokféleképen vétkeznek: mert míg egyetlen rosszat követnek el, ezzel a szívből az összes erényeket kitépik. Egyetlen bűnnel ui. számtalan rosszat hajtanak végre; mert az egyenetlenség elhíntésével a szeretetet, minden erény szülőanyját, ölik meg Mivel pedig Isten szemében semmi sem értékesebb a szeretet erényénél, a sátán előtt semmi sem kívánatosabb a szeretet veszténél. Aki tehát a versengések elhíntése által kioltja a felebaráti szeretetet, az Isten ellenségének baráti szolgálatot tesz: hiszen ugyanannak a szeretetnek a megsemmisítésével zárja el most a megsebzett szívek előtt a mennybemenetel útját, amelynek elvesztésével egykor ő onnan kibukott.

Viszont a békességeseket inteni kell, nehogy a szép erény érdeméből veszítsenek azzal, hogy elvétik: kikkel is kell békét tartaniok. Mert amint sokat árt, ha a jókból hiányzik az egység, ugyanúgy nagyon káros, ha az megvan a rosszakban. Mert ha a rosszak gonoszságát az egyetértés összekovácsolja, a rossz cselekedetek hatóereje megnövekszik: minél inkább összetartanak ugyanis a gonoszságban, annál erőteljesebb a jók elleni támadásuk. Ezért szól az isteni tanítás Jób által ama kárhozatra vetett edénynek, ti. az Antikrisztusnak szószólói ellen: *Tagjaira húsa pompásan fapad* (Jób 41,14). Ezért mondja követőiről a pikkelyek hasonlatában: *Az egyik a másikhoz lapul, Még levegő sem fér közéjük* (Jób 41,7). Az ő követői ui. az egyenetlenség széthúzása által egyáltalán nem megosztottak, s ezért nagyobb súllyal törnek a jó kiirtására. Aki tehát békéjével ajándékozza meg a gonoszokat, erejét növeli a hitványságnak; ezek ui. annál jobban szorongatják a jókat, minthogy egyesült erővel léphetnek fel. Ezért a kiváló Apostol, a farizeusoktól és szadduceusoktól erősen üldözött Szent Pál is, mikor látta, hogy azok mily szorosan összefogtak ellene, egyenetlenséget iparkodott támasztani közöttük, s ezért szólt hangosan, mondván: *Férfiak, testvérek! Én farizeus s farizeusoknak fia vagyok, a reménység, és pedig a holtak feltámadása miatt állok törvény előtt* (ApCsel 23,6). S minthogy e szadduceusok tagadták a holtak feltámadását és az abbavetett reményt; a farizeusok pedig a Szentírás kitételei szerint azt hitték: az üldözők összetartása felbomlott, s Szent Pál sértetlenül távozott abból a tömegből, amely előbbi összetartásában oly embertelenül szorongatta őt. Figyelmeztetni kell tehát azokat, akik mindenáron békeszerzésen fáradoznak, hogy a külső béke akkor válik csak hasznára a gonoszoknak, ha előbb ezeknek lelkében meggyökereztetett a

belső béke, hogy midőn a belsőnek a birtokában van, a külső békét ne használja fel gonoszságra; s midőn a mennyeit sajátjukká teszik, a földit önromlásukra na fordítsák. Hogy pedig a gonoszok ne árthassanak a jóknak, még ha akarnak sem, kialakítandó köztük a külső béke, mielőtt még a belsőt megismerhetnék: így a szívük gonoszságában Isten ellen agyarkodók a felebarát szeretetétől szelídjenek meg; a közellévőből jussanak el a távolabbi jóhoz, s emelkedjenek fel Istennek a tőlük távoleső békéjére.

24. fejezet. A szent tanokban járatlanok és járatosak

Hogyan intessenek a szent tanokban járatlanok és hogyan a járatosak, de nem alázatosak

Másként kell meginteni azokat, kik a Szentírás tanítását nem értik meg helyesen; s másképpen azokat, akik jól értik ugyan, de alázatosság nélkül beszélnek felőle. Inteni kell ui. a Szentírást helytelenül értelmezőket, fontolják meg, hogy a legjobb bor poharát mérlegserleggé változtatják, s a műtökéssel halálos sebet ejtenek magukon, midőn éppen azzal ártanak épségüknek, ami által a sínylődő tagokat kellett volna levágniok. Inteni kell őket, fontolják meg, hogy a Szentírás a jelen élet éjszakájában mintegy világító fénnyel rendeltetett számunkra; midőn tehát annak tanítását nem jól értelmezik, akkor éppen a világosságból sötétséget idéznek elő. Ezeket különben nem ragadná rossz értelmezésre gonosz szándékuk, ha előbb kevélységükben fel nem fuvalkodnának. De mivel mindenkinél okosabbaknak tartják magukat, átallják mások jobb magyarázatát követni, s hogy a tudatlan tömeg előtt tudós nevet vívjanak ki maguknak, igyekeznek mások jó magyarázatait lerontani, és a maguk tévelyeit megszilárdítani. Azért jól mondja a próféta: *Felhasította Gálaádnak áldott állapotban lévő asszonyait, Hogy kiterjessze határait* (Ám 1,13). Gálaád ui. annyit jelent, mint tanúság halmaza. S mivel az egész anyaszentegyház vallomása nem egyéb, mint tanúskodás az igazság mellett, Gálaád igen jól jelenti az anyaszentegyházat, mely a hívek ajka által tanúságot tesz mindama igazságokról, melyeket Isten kinyilatkoztatott. Áldott állapotban levők pedig azok, kik Isten szeretetétől indítva fogadják lelkük méhébe az ő igéjének értelmét, hogy a kellő időpont megérkezéssel külső cselekedet tormájában hozzák világra azt, amit megértettek. Határát kiterjeszteni pedig annyi, mint magának kiterjedt hírnevet szerezni. Kétfelé vágta Gálaádnak áldott állapotban lévő asszonyait az ő határunknak kiterjesztésére: mert az eretnekek a híveknek, kiknek értelme már valamit magába fogadott az igazságból, az ő tévtanaikkal romlását okozzák, s ezzel tudományosságuk hírét növelik. Az Isten igéjét már méhükben hordozó kisdedek szívét a tévedés kardjával kettévágják, ezzel tesznek mintegy tudós névre szert. Midőn tehát ezeket a Szentírás helytelen értelmezésétől akarjuk eltéríteni, előbb erre kell őket intenünk, hogy ne keressék a hiú dicsőséget. A kevélység gyökerének a lemetszéséből következik ui. a hamis állítások ágainak az elszáradása is. Arra is inteni kell őket, hogy mikor tévelyeket és egyenetlenségeket szítanak, a sátán áldozatainak megszüntetésére adatott Isten törvényét magát is a sátán áldozatává ne tegyék. Azért az Úr is panaszkodik a Próféta által mondván: *Én adtam neki a gabonát, a bort, az olajat, És én adtam neki igen sok ezüstöt és aranyat, S ők azt Báálra fordították* (Oz 2,8). Gabonát ui. akkor kapunk az Úrtól, midőn homályosabb mondatok megértése által – lehántva a betű héját -, az értelem erejével a törvény belső értelmébe hatolunk. Bort pedig akkor ad nekünk az Úr, midőn megírott igéinek magasztos hirdetése által részegít bennünket. Olajat ad, midőn világosabb értelmű parancsaival életünket kegyes gyöngédséggel rendez. Az ezüstöt megszaportítja, midőn velünk az igazság fényével tündöklő igéit hallatja. Végre arannyal gazdagít, midőn mennyei fényességű értéssel sugározza be szívünket. Az eretnekek mindezeket Báálnak áldozzák, mert rossz értelmezésükkel hallgatóik szívében mindent elrontanak. És Isten gabonájából, borából és olajából, úgyszintén ezüstjéből és aranyából a sátánnak mutatnak be áldozatot, mert a békesség igéit az egyenetlenség tévtanává fordítják. Azért meg kell őket inteni, fontolják meg, hogy amint ők most a békesség tanait gonoszságukban egyenetlenségek előmozdítására fordítják, úgy majd az Isten igazságos ítélete szerint az élet igéi az ő halálukat okozzák.

Ellenben azokat, akik jól értelmezik ugyan a Szentírást, de azt alázatosság nélkül hirdetik, inteni kell, hogy mielőtt az Isten igéjét valakinek elébe tárnák, előbb ők maguk nézzenek abba bele; nehogy mások cselekedeteit vizsgálván, önmagukat elhanyagolják, s midőn mindent jól tudnak a Szentírásból, csupán az maradjon előttük észrevétlenül, ami abban a kevélyek ellen

szól. Oktalan és járatlan orvos ui. az, aki mászt gyógyítani akar, de önnönbajáról semmit sem tud. Aki tehát az Isten igéjét minden alázatosság nélkül adja elő, az valóban rászorul az intésre, hogy midőn gyógyszer akar adni a betegnek, előbb a saját betegsége mérget vegye észre, nehogy míg mászt gyógyít, maga meghaljon. Inteni kell őket, vigyázzanak, nehogy ellentét legyen a beszéd állítása és a beszélő erkölcsse között, mászt mondjon szóval, mint amit életével hirdet. Hallják tehát mit mond az Írás: *Ha valaki beszél, mintegy Isten szavaival beszéljen* (1Pt 4,11). Miután tehát nem a sajátjukból adják az igéket, melyeket elmondanak, mit kevélykednek velük, mint sajátjukkal? Hallják az Írás szavait: *Őszintén, mintegy az Istenből, az Isten előtt, Krisztusban beszélünk* (2Kor 2,17). Az beszél Istenből az Isten előtt, aki felfogja, hogy egyrészt azt az igét, amit hirdet, Istentől kapta, másrészt Istennek és nem embereknek kíván tetszeni általa. Hallják, mit mond az Írás: *Minden gőgös ember utálat az Úr előtt* (Péld 16,5). Aki ui. a maga dicsőségét keresi az Isten igéjéből, az ajándékozónak jogát bitorolja s nem retteg Annak a dicséretét a magáé mögé helyezni, akitől pedig azt a jót is kapta, amiért őt dicsérik. Hallják mit mond Salamon az isteni ige hirdetőjének: *A saját vermedből idd a vizet, És a magad kútjából a nedűt! Vajon a szabadba ömöljenek-e forrásaid, És az utcákra patakjaid? Legyenek azok egyedül a tieid, és ne osztozzanak veled idegenek* (Péld 5,15-17). A maga bensejének forrásából merít a hitszónok, midőn szívébe szállva előbb maga átelmélked, amit ajka mondani akar. A maga mélységének folyamából iszik, ha öntanításával saját magát is termékenyíti. Azért jó ez a hozzáadás: *Folyjanak ki a kutaid, és az utcákon osztogasd vizeidet* (I. h. 16 v).²⁸ Az a dolgok helyes rendje ui., hogy előbb önmaga igyék, s aztán öntsön belőle másoknak az ige hirdetés által. A kutakat kifolyasztani ui. annyi, mint külső eszközzel az Isten igéjének erejét másoknak átadni. Az utcákon vizet osztogatni annyi, mint a nagy hallgatóság előtt kinek-kinek a maga felfogása szerint hirdetni az Isten igéjét. Mivel pedig rendszerint úgy szokott történni, hogy midőn soknak hirdettetik az Isten igéje, hiú dicsőségre gerjed az ember szíve, e kijelentéshez, hogy: *Az utcákon oszd szét a vizeket, – helyesen adatik hozzá: Mert idegenek keltek fel ellenem, Életemre erőszakkal törnek* (Zsolt 53,5). Azt mondja tehát. A vizeket az utcákon is osztogasd és mégis egyedül tieid legyenek azok. Mintha kifejezetten azt mondaná: *Úgy kell az Isten igéjét hirdetni külsőképen, hogy kevélységed által a tisztátalan lelkekkel egy sorba ne kerülj nehogy különben az Isten igéjének hirdetésében ellenségeid is részesekké legyenek. Akkor osztogatjuk tehát az utcákon a vizeket és mégis egyedül a mieink azok, midőn külsőleg bár soknak hirdetjük az Isten igéjét, de mégsem vágyunk emiatt megnyerni az az emberek tetszését.*

²⁸ A Vulgata ugyanis e verset nem kérdés alakjában teszi fel, mint az új szentírásfordítás, hanem kijelentő formában.

25. fejezet. Félénkek és hirtelenkedők

Hogyan kell meginteni azokat, akik az isteni ige hirdetésétől túlzott alázatosságból vonakodnak, s azokat, akik azt elhirtelenkedve vállalják.

Másképpen kell meginteni azokat, akik bár méltón hirdethetnék az Isten igéjét, túlzott alázatosságuk miatt visszarettennek attól; s másképpen azokat, akiket rátermettségük hiánya, vagy koruk tilt az ige hirdetésétől, s mégis nagyhirtelenül belefognak. Azoknak, akik haszonnal hirdethetnék ugyan az Isten igéjét, de túlzott alázatosságuk visszatartja őket, ráirányítandó a figyelme, hogy kisebb dologból tanulják meg, mennyire hibáznak a nagyobbakban. Ha ugyanis a birtokukban levő pénzt szűkölködő embertársaik elől elrejtene, kétségkívül az ínség előmozdítói lennének. Gondolják meg tehát, micsoda büntetést érdemelnek, midőn vétkező testvéreiknek vonakodnak hirdetni az Isten igéjét, a halódó lelkek elől az élet gyógyszereit elrejtik. Miért is jól mondja a bölcs: *Eldugott bölcsesség és elrejtett kincs, Mi haszna mindkettőnek* (Sir 20,32). Ha éhség zaklatná a népeket, s maguknak tartanák meg titokban a gabonát, kétségtelenül okai volnának azok halálának. Gondolják meg tehát, mily büntetést érdemelnek, ha a lelkek az ige hiány miatt éhségben meghalnak, mert ők a nekik adott isteni kegyelem kenyerét nem nyújtják nekik. Azért is jól mondja Salamon: *Elátkozza a nép azt, ki visszatartja gabonáját* (Péld 11,26). A gabonát elrejtene ui. annyi, mint a hirdetendő igét magabazárni. Az ilyen rejtegetők pedig megátkozzák a népet: mivel mindazoknak a bűne helyett fog bűnhődni, akiket, ha nem hallgat, megjavíthatott volna. Ha a hozzáértő sebész látván egy felmetszendő sebet, azt mégsem akarja felvágni, kétséget nem szenved, hogy ezen hanyagsága miatt az embergyilkosság bűnét követné el. Gondolják meg tehát, mily bünt követnek el azok, akik ismervén a lélek sebeit, ezeket az igének gyógyító késével felmetszeni elhanyagolják. Jól mondja azért a próféta: *Átkozott, aki kardját visszatartja a vértől!* (Jer 48,10) A fegyvertől a vért távoltartani ui. annyi, mint az ige hirdetés elmulasztása által az érzékies élet elfojtását abbahagyni. Erről a fegyverről szól ez is: *S hússal lakik jól kardom* (MTörv 32,42).

Azok tehát, akik az Isten hirdetendő igéjét magukba rejtik, hallják az ellenük elhangzott rettenetes isteni fenytéseket, hogy így félelem űzze ki a félelmet szívükből. Tudják meg: aki a rábizott talentumot kezéből kikölcsönözni nem akarta, büntetésből elvesztette azt. (Mt 25,24 ssk.) Hallják, hogy Szent Pál azért tartotta magát tisztának embertársai véréből, mert bűneiket sújtani el nem mulasztotta, mint maga is tanúsítja: *Azért szentül állítom ma nektek, hogy nem szárad rajtam senkinek a vére sem, mert nem vonakodtam attól, hogy hirdessem az Istennek egész akarát* (ApCsel 20,26-27). Hallják, miként inti Szent Jánost az angyal, mondván: *Aki hallja, mondja: jöjj el!* (Jel 22,17) Hogy az, aki belülről intést kap, kiáltásával a többit is odavonja, ahova maga is jut elhivatottságában; nehogy különben bár hivatott is, zárva találja az ajtót, csak azért, mert senkit sem hozott magával. Hallják meg, mily nagy töredelmességgel bánta meg a mennyei fénytől megvilágosítva Izaiás, hogy nem hirdette az Isten igéjét, mondván: *Jaj nekem, mert hallgattam* (Iz 6,5). Hallják meg, hogy Salamon szerint annak fog hitszónoki ismerete gyarapodni, aki már a birtokában levő tehetséget iparkodott felhasználni. Így szól ui.: *Ki áldásban részesít, maga is hízik, S aki itat, maga is betelik itallal.* (Péld 11,25) Aki ui. az Isten igéjének külső hirdetésével áldást oszt, az belsőképen gyarapodásnak örvend; s midőn tanításának borával a hallgató szívét megrészegíti, a megsokszorozott áldások itala által ő maga is megittasul. Hallják, Dávid éppen azt ajánló fel áldozatul Istennek, hogy a tőle kapott ige hirdetési kegyelmet nem hagyta használatlanul, mint maga mondja: *Íme nem tartom vissza ajkamat, Uram, te tudod! Igazságodat nem rejtem el szívemben. Hűségedet és segítségedet hirdetem.* (Zsolt 30,10-11) Hallják, mit mond a völegény az ő jegyesének: *Ki a kertekben lakozol, a barátok lesik szavadat; Hadd halljam hangodat!* (Én 8,13) Az egyház lakik a kertekben: mert az erények gyönyörűen zöldellő veteményágyaival díszesedik. Hogy pedig

barátai hallgatják őt, annyit tesz, minthogy a választottak az igehirdetést kívánják hallani ajkairól; s a vőlegény is hallani kívánja szavát, mert az ő kiválasztottjainak segítségével óhajtja annak hirdetését. Hallják, hogy midőn az Urat haragra gyűlni látta a nép ellen Mózes, s fegyveres bosszúállásra kapott parancsot, – ezeket mondja az Isten pártján állóknak, kik minden késedelem nélkül készek a vétkeseket sújtani: *Kössön mindegyitek kardot derekára és menjetek át, és gyertek vissza a tábor közepén, kaputól kapuig, s ölje meg ki-ki testvérét, barátját és rokonát is.* (Kiv 32,27) Kardot kötni oldalára ui. annyi, mint az Isten igéjének hirdetését a testi gyönyöröknek elébe helyezni: mert aki szent dolgokról akar beszélni, annak a testi vágyak megzabolázására kell törekedni. Egyik kaputól a másikig menni annyi, mint egyik bűnt – mely a lélek halálának kapuja – a másik után megfeddeni. A tábor közepén átmenni pedig jelenti, hogy az Egyházban olyan pártatlanságnak kell érvényesülni, mely szerint annak, aki a vétkeseket megfeddi, sem az egyik, sem a másik félnek nem szabad kedveznie. Azért helyes ez a hozzáadás: *Ölje meg ki-ki testvérét, barátját és rokonát.* Az öli ui. testvérét, barátját és rokonát, aki büntetésre méltónak találván bárkit, még szeretett vérrokonait sem kíméli meg a feddés kardjától. Ha tehát arról lehet mondani, hogy az Istené, aki az iránta buzgó szeretetből kész a bűnöket megfeddeni; akkor a bűnökbe merülteket tehetsége szerint megdorgálni nem akaró kétségtelenül azt bizonyítja, hogy megszűnt az Istené lenni.

Ellenben azokat, akiket rátermettségük hiánya, vagy koruk akadályoz az Isten igéjének hirdetésében és mégis minden meggondolás nélkül belevágnak, inteni kell, hogy elhamarkodottan e terhes hivatalra, ne sóvárogjanak és így további fejlődésük útját el ne zárják maguk előtt; s hogy időnek előtte el ne kezdjék azt, aminek teljesítésére képtelenek, mert akkor arra is alkalmatlanokká válnak, amit annakidején egykor jól elvégezhettek volna: s így az a megérdemelt veszteség éri őket, hogy mivel oly oktalanul akarták fitogtatni tudományukat, majd egészen nélküle maradnak. Inteni kell őket, fontolják meg, hogy a madárfiókák is, ha kellő betollasodásuk előtt akarnak repülni, éppen akkor zuhannak alá, amidőn felfelé szeretnének jutni. Inteni kell őket, vegyék fontolóra, hogy ha a frissen épített falak még nem eléggé erősek, s mégis rájuk tesszük a gerendákat, akkor nem házat építünk, hanem romokat. Inteni kell őket, gondolják meg, hogyha az asszonyok az érettség ideje előtt hozzák világra magzatjukat, nem családjukat szaporítják, hanem a sírokat. Ezért maga az Igazság is, aki egyébiránt egyszerre is tökéletesekké tette volna azokat, akiket akart, példaadásul a világnak, hogy a tökéletlenek ne merészeljenek az Isten igéjének hirdetésébe hirtelen kapni, teljes hatalmat adván tanítványainak az Isten igéjének hirdetésére, tüstént hozzáadá: *Ti pedig maradjatok a városban, míg nem felruháztatok erővel a magasságból.* (Lk 24,40) A városban ülünk, midőn lelkünk magányába zárkozunk, nehogy beszédünk által ide-oda csapongjunk; s csakis akkor lépünk majd ki elzárkózásunkból a mások tanítására, ha már tökéletesen felövezettünk isteni erővel. Azért mondja a bölcs: *Ha fiatal vagy, tenügyedben is alig szólj valamit; Még ha hétszer kérdeznek is, csak bölintással adj választ!* (Sir 32,10-11) Azért maga a mi Megváltónk is, aki pedig az egeknek ura, s bölcsességénél fogva öröktől kezdve az angyalok tanítója, földreszállván harmincéves kora előtt nem akart lenni az emberek mestere, hogy üdvös félelmet ébresszen a törtetőkből; hiszen Ő maga is, ki semmi hibába nem eshetett, csak akkor kezdé a tökéletes élet igéit hirdetni, midőn már érett korába lépett: *Mikor aztán tizenkét esztendő lett ... Jézus ott maradt Jeruzsálemben.* (Lk 2,42) És midőn szülei keresték őt, alább azt mondja róla az Írás: *Megtalálák őt a templomban a tanítók közt ülve, amint hallgató és kérdező őket.* (Lk 2,46) Jól fontolóra kell tehát venni, hogy midőn a tizenkétéves Jézust a tanítók közt ülve találák, nem azt mondják róla, hogy tanított, hanem hogy kérdeztetett. E példa világosan azt mutatja, hogy ne merjen az arra alkalmatlan tanításba kezdeni, mikor gyermekkorában még az is kérdeztetés formájában akart tanulni, aki istenségének erejénél fogva maga szolgáltatva a tudást és ismeretet ezeknek a tanítóknak is. Midőn pedig Szent Pál azt mondja tanítványának: *Ezt parancsold, ezt tanítsd! Senki meg ne vessen téged ifjúságod miatt.* (1Tim. 4,11-12): tudnunk kell, hogy a Szentírás néha a fiatal férfikort nevezi ifjúságnak.

Ezt világosabban látjuk, ha Salamon szavait idézzük, aki így szólt: *Örvendj ifjú fiatal korodban.* (Préd 11,9), Ha ui. mind az ifjít, mind a fiatal férfikor alatt egyet nem értene, kit serdülő korban való vigadásra Intett, azt nem nevezné ifjúnak.

26. fejezet. Megelégedettek és elégedetlenek

Hogyan kell inteni azokat, akiknek minden, s akiknek semmi sem történik kedvük szerint

Másképpen kell meginteni azokat, akik földi vágyaik elérésében szerencsések, és másképpen azokat, akik a világi javak után óhajtoznak ugyan, de mégis ő sikertelenségek terhe alatt nyögnek. A földi vágyaikat szerencsésen elérőket ugyanis figyelmeztetni kell, hogy minden vágyuk teljesülése esetében se feledkezzenek meg a mindenek adójáról s szívükkel ne csüggyenek egészen az adományokon; ne szeressék jobban a földi vándorlást, mint az égi hazát; az utazás eszközeit ne változtassák a célhoz érhetés akadályává; az éji holdvilágban gyönyörködve a fényes nap előtt ne hunyják be szemüket. Inteni kell tehát őket, hogy bármit nyerjenek is a világban, azt csak a bajok enyhítő szeréül, ne pedig megérdemelt jutalomnak tekintsék; ellenkezőleg, a világ kegyei közepette vigyázzanak magukra, hogy szívük egész gyönyörködésével meg ne szeressék azokat. Aki ugyanis kísérő szerencsáját szívében a jobb örökkévalóság szeretetével nem ellensúlyozza, az e jelen élet mulandó örömeit az örök kárhozát okává változtatja. Ez az oka, hogy a jelen élet örömeiben túlságosan örvendezők ily módon kapnak feddést az önszerencsájukban elbizakodott idumeusok képében: *Országomat örömmel és teljes szívvel-lélekkel birtokukba vették.* (Ez 36,5) E szavakból az következik, hogy nemcsak azért feddik meg őket oly keményen, mert örvendenek, hanem mert telje szívükből és lelkükből örvendenek. Azért mondja Salamon: *Mert a kisdedeket megöli elpártolásuk, s a dőréket elveszíti szerencsájük.* (Péld 1,32)²⁹ Azért int Szent Pál, mondván: *Akik vesznek, mintha nem volna birtokuk és akik élnek ezzel a világgal, mintha nem élnének.* (1Kor 7,30) Azaz oly módon fordítsuk külső használatunkra javainkat, hogy a mennyeiek szeretetét ne oltsák ki szívünkől, nehogy a belső összeszedettség veszteségérzetét tompítsák azok, amik e földi számkivetésben járóknak segítségül rendeltettek; s hogy boldogan a földieknek ne örvendezzünk, míg az örök értékektől magunkat kifosztottaknak látjuk. Azért mondja az egyház választottainak ajkai által: *Balkeze a fejem alatt, és jobbajával átölel engem.* (Én 2,6) Az Isten balját, e jelen élet szerencsáját ugyanis mintegy feje alá tette az Egyház, mert azt a mennyeiek szeretetével elnyomja. Az Isten jobbjá pedig átöleli azt, mert szívvel-lélekkel az ő boldogságát élvezi. Azért mondja újra Salamon: *Hosszú élet van a jobbajában, gazdagság és dicsőség a baljában.* (Péld 3,16) Kellően megtanít, miképpen kell használni a gazdagságot és dicsőséget azzal, hogy a balkézben említi azokat. Ezért mondja a zsoltáros: *Szabadíts meg jobboldal* (Zsolt 103,7). Nem is kezét említi, hanem azt mondja: jobboldal; ezzel adja tudunkra, hogy a jobbkéz az örök üdvösség utáni sóvárgást jelenti. Azért áll ez más helyen: *Jobbod, Uram, az ellenséget megverte.* (Kiv 15,6) Mert az Isten ellenei, ha az ő balján szerencsések is, de jobbajával megtöri őket: az istenteleneket ugyanis a földi élet többnyire felmagasztalja, de az örök élet beállta kárhozatot hoz nekik.

Inteni kell e világ szerencséseit, fontolják meg jól: e jelen élet szerencsáját néha csak azért kapják, hogy jobb életre buzduljanak általa; néha pedig azért, hogy igazságos legyen az örök kárhozatra való vettetésük, Azért kapja Izrael népe is ígéretül Kánaán földjét, hogy ezáltal néha-néha az örökkévalók reményére buzdíttassék. Az a megkeményedett nép nem hinne az Isten oly messzemenő ígéreteinek, hacsak a közelben is nem kapott volna valamit az ígéretet tevőtől. Hogy tehát annál szilárdabb legyen az örökkévalók iránti hite, nemcsak reménység édesgeti nyereségre, hanem már elnyert dolog is erősíti a reménykedésében. Ezt világosan kimondja a zsoltáros: *És nekik adta a nemzetek országait, Elfoglalták a népek alkotásait, Hogy megtartsák rendeleteit, És kövessék törvényeit.* (Zsolt 104,44-45) De ha az ember Isten

²⁹ A héberben kisdedek helyett balgák vannak.

adományait jótetteivel nem viszonozza, minél kegyesebb gondviselésben volt része előbb, annál szigorúbb lesz majd a büntetése később. Azért mondja újra a zsolttáros: *Letaszítod őket, midőn felemelkednek.* (Zsolt 72,18) A gonoszok ui. az Isten adományait jócselekedetekkel nem viszonozzák, magukat egészen a földön feledik, s a szerencse karjaiba dülnek: habár külsőleg előmenetelt tesznek, valójában hanyatlást szenvednek. Azért mondják a pokolban kínlódó gazdagnak is: *Elvetted a jókat életedben.* (Lk 16,25) Azért kapta ui. az adományokat itt, bár gonosz volt, hogy annál több rosszban legyen része majd ott, miután itt az adományok ellenére sem akart megtérni. Viszont azokat, akik a földiek után óhajtoznak ugyan, de mégis a megpróbáltatások terhe alatt nyögnek, inteni kell, vegyék jól fontolóra: mily nagy kegyelme az a mindenek alkotójának és fenntartójának, hogy nem enged nekik mindent kívánságuk szerint történni. Az orvos ugyanis midőn már felhagyott a reménnyel betegeinél, mindent kényére hagy nekik. Mert ha még valakinél lehet bízni, hogy felgyógyul, több kívánságát nem engedik teljesülni; amint a gyermekektől is elvonjuk a pénzt, amelyet örökségül tartunk fenn számukra. Azért tehát, ha valakit a jelen élet viszontagságai terhelnek, az örökkévaló mennyei örökség reménye kecsegtessen: mert hacsak Isten nem tudná, hogy örökké üdvözül, nem hajtana őt fenyítő vesszeje alá. Figyelmeztetendők tehát; kik a jelen élet javainak keresésében viszontagságokkal küzdenek, fontolják meg: hogy még az igazak is sokszor a bűn tórébe esnek, midőn a földön igen szerencsések. Mert amint e könyv első részében le mondtuk, Dávid hívebben szolgált Istennek, míg csak szolga volt, mint midőn már királlyá lett. Akkor ui. annyira szerette az igazságot, hogy kezébe került ellenfelét sem merészelte megölni; mint királyt pedig annyira vitte őt a bujaság, hogy hű katonáját még csalárdsággal is kész volt meggyilkolni. Ki kereshetné tehát minden kár nélkül a gazdagságot, a hatalmat és dicsőséget, miután ezek annak is ártottak, aki minden keresés nélkül is birtokukba jutott. Ki tudna birtokukban nagy veszéllyel járó erőfeszítés nélkül üdvözülni, ha az is bűnbe keveredett általuk, kit maga az Isten juttatott birtokukba? Figyelmeztetni kell őket: sehol sem olvassuk Salamonról, ki az írás szerint oly nagy bölcsessége mellett is bálványozásra vetemedett, hogy bűnbeesése előtt valamilyen viszontagságot szenvedett volna; de éppen azért hagyta úgy el a kapott bölcsesség, mivel a megpróbáltatás kisebb fenyítéke nem volt elegendő, hogy megőrizze őt a veszélytől.

27. fejezet. Házások és nem házások

Hogyan kell inteni a házásokat és a nem házásokat

Másként kell inteni a házásokat és másként a házas kötelektől szabadokat. A házásokat figyelmeztetni kell, hogy míg egymás iránti kölcsönös kötelességeikkel gondolnak, úgy igyekezzenek tetszeni egymásnak, hogy vissza ne tessenek Teremtőjüknek; úgy tegyék mindazt, ami e világe, hogy ne feledkezzenek meg azokról sem, amik Istenéi; úgy örüljenek a jelenvaló jóknak, hogy gondos vigyázással az örökkévaló büntetéseket is féljék; úgy sírjanak az ideigvaló bajok miatt, hogy vigaszteljes reménységgel az örökkétartó jók felé forduljanak; ne feledjék, hogy ami most történik velük, az átmeneti, s ami után sóvárognak az állandó; a földi bajok ne törjék meg szívüket, hanem a mennyei jók reménye erősítse meg őket; ne ejtsék őket tévedésbe a jelen élet javai, hanem félve nézzék a jövő ítélet fenyegető veszedelmeit. A keresztény házásokat tehát, ezeket a gyarló, de mégis hű lelkeket, akik egyrészt e világ javait egészen megvetni nem tudják, másrészt azonban az örökkévalók utáni vágyódásra képesek: erősíteni kell az égiek utáni reménységgel, mégha közben a test gyönyöreibe is vannak merülve. És ha jelen földi útjukban olyasmivel bírnak, ami e világei, reményeik oda irányuljanak, amelyeket Istentől kapnak célbajutásukkor; ne adják magukat teljesen arra, amivel jelenleg foglalkoznak, nehogy végérvényesen elessenek attól, amit erősen kellett volna remélniök. Amit bár röviden, de helyesen magyaráz meg Szent Pál, mondván: *Akiknek feleségük van, olyanok legyenek, mintha nem volna; és akik sírnak, mintha nem sírnának, és akik örvendeznek, mintha nem örvendeznének.* (1Kor 7,29) Az a házas ember él ugyanis úgy, mintha felesége nem volna, aki úgy használja őt a testi vágyak kielégítésére, hogy még az iránta való szeretetből sem tér le a helyes útról a rossz tettek mezejére. Annak van felesége, mintha nem volna; aki mindent mulandónak tekintván, csak kényszerűségből szolgál a tesznek, de a lélek örök örömeit vágyik áhítozva bírni. Sír és mégsem sír pedig az, aki a földi sors viszontagságai fölött úgy szomorkodik, hogy az örökkévalók vigasztaló reménye tudja a szívét öröme hangolni. Örvend és mégsem örvend végül az, akit csak annyira vonzanak az evilágiak, hogy nem szűnik meg rettegni a másvilágiakat. Azért kissé alább helyesen fűzi hozzá: *Mert elmúlik ennek a világnak alakja.* (1Kor 3,31) Mintha ezt akarná mondani: Ne ragaszkodjatok állandó szeretettel e világhoz, hiszen szeretetetek tárgya sem marad meg örökké. Hiába kötitek hozzá állandóan szíveteket, mintha itt maradtátok, bizony csak elenyészik, amit kedveltek.

Inteni kell a házásokat, hogy béketűrőn viseljék el egymást, midőn valamiben eltér nézetük s kölcsönös buzdításaikkal üdvözítsék egymást. Írva van ugyanis: *Hordozzátok egymásnak terhét, s így teljesíteni fogjátok Krisztusnak törvényét.* (Gal 6,2) Krisztus törvénye ugyanis a szeretet: ezért halmozott el bőkezűen bennünket ajándékaival s viselte türelmesen gonoszságainkat. Akkor fogjuk tehát Krisztus törvényét teljesíteni az ő követésével, ha saját javainkat jólelkűen megosztjuk másokkal s kegyesen eltűrjük a rosszat, amit ellenünk vétenek. Intendők, hogy ne azt nézze mindegyikük, hogy ő mit tűr a másiktól, hanem inkább azt, hogy a másik mit szenved tőle. Ha ugyanis meglátja, mit tűr tőle a másik, könnyebben viseli el, amit neki kell szenvednie.

Inteni kell a házásokat, hogy a gyermekáldás miatt keltek egybe s ha mértéktelenül hódolnak a testi kívánságnak, a szaporodási törvényt élvezeti cikké változtatják át; ez esetben fontolják meg, hogy a házasság jogait, ha nem is a házasságon kívül, de magában a házasságban áthágják. Éppen ezért szükséges, hogy gyakori könyörgéssel tisztogassák lelküket attól a szennytől, amellyel egyesülésük szép cselekményét a hozzávegyített testi gyönyör által bemocskolják. Ebből magyarázható, hogy a természetfölötti gyógykezelésnek gyakorlott Apostola sem annyira az egészségeseknek adott oktatást, hanem inkább a betegeknek írt elő gyógyszert, mondván: *Amiről írtatok nekem, azt felelem: jó az embernek asszonyt nem illetni, a*

paráznaság miatt azonban minden férfiúnak legyen meg a maga felesége, és minden asszonynak legyen meg a maga férje. (1Kor 7,1-2) Mivel a paráznaságtól való félelmet bocsátotta előre, következik, hogy „nem a szilárdan állók számára adott parancsot, hanem csak a gyengéknek mutatott megfelelő támaszt a földrerogyás ellen. Azért adta még ezt is hozzá a gyenge lelkeknek: *A férj adja meg a feleségének, amivel tartozik, hasonlóképpen pedig a feleség is férjének.* (1Kor 7,3) Kiknek bár a házasság nagyraértékelése mellett engedett valami testi élvezetet is, még hozzátette: *Ezt pedig engedményképpen mondom, nem parancsképpen.* (1Kor 7,6) Ám amiről úgy nyilatkozik, hogy azt megengedi, annyi, mintha hibának nevezné azt; de e hiba annál könnyebben megbocsátható, mivel elkövetésével nem tiltott dolog történik, hanem csak arról van szó, hogy megengedett dologban valaki nem jár el a mértékletesség törvénye szerint. Ezt igen jól megvilágítja az égő Sodomából menekülő Lótnak az esete (Ter 19,30); azonban Segorba érvén, nem futott azonnal a hegyre. Az égő Sodomából eltávozni annyi, mint a test tiltott tüzét magában elfojtani. A hegyek emelkedettsége az önmegettartoztatók tisztaságát jelenti. Vagy talán még inkább mondható, hogy a hegyen vannak azok, akik a házasság érintkezést végzik ugyan, de nem testi gyönyörkeresés, hanem gyermekkívánás céljából. A hegyen állani ugyanis annyit jelent, mint a testi érintkezésből nem egyebet, csak a szaporodás gyümölcsét kívánni. Hegyen állni annyi, mint a testhez testiesen nem ragaszkodni. Sokan vannak ugyanis, akik a testi bűnöket elhagyják ugyan, de házasságukban a kellő mérték határait áthágnak, azaz: Lót elhagyta ugyan Szodomát, mégsem ment azonnal a hegyre; mert bár bekövetkezik a bűnös élet elhagyása, de nem egyszerre mind a házassági tisztaság magas eszményére való felemelkedés. Középen van pedig Segor városa, amely megmenti a bajbajutott menekülőt: mert még a házasság módfeletti használata ellenére is egyrészt a bűnbeeséstől megmenekülnek, másrészt kedvezés folytán még üdvözülnek is. Mintha olyan kis városkát találnának, amely a tüztől megóvjá őket: mert a házasság nem ékes ugyan erényekkel, de mégis biztosít a kárhóztól. Azért szól így ugyanaz a Lót az angyalhoz: *Ez a város közel vagyon, oda elfuthatnék, kicsi az: abban megmenekedhetnék – úgy-e, hogy kicsi az – s életben maradhatnék.* (Ter 19,20) Közellévőnek mondja tehát s egyúttal biztos menhelyül tünteti fel: mert a házasság a világtól sincs ugyan elkülönítve, de azért az örök élet örömeitől sincs megfosztva. De a házasság csak akkor védik meg örök életüket, mint valami kis városban, ha szüntelen könyörgésekkel esedeznek egymásért. Azért ismét csak jól mondja az angyal Lótnak: *Íme ebben is meghallgatom kérésedet s nem dúlom fel azt a várost, amelyért szólottál.* (Ter 19,21) Mert nem esik kifogás alá az a házasság, amelyben folytonos ima száll Isten elé. Az ilyen könyörgésről Szent Pál is ad oktatást, mondván: *Ne tartózkodjatok egymástól, legfeljebb közös akaratból egy időre, hogy az imádságnak éljete.* (1Kor 7,5) A nem házasság ellenben inteni kell, hogy annyival inkább foglalkozzanak mennyei dolgokkal, mivelhogy a házasság világi gondokkal terhes igája nem nehezedik rájuk; nehogy míg a családi élet megengedett terhétől mentek, ugyanakkor más, tiltott teher – a földi szorgoskodás – nehezdedjék rájuk. Minél inkább szabadabbá teszik magukat mindentől, annál későbbnek találja őket az utolsó nap; nehogy a jobbat tenni, amelyre nekik a lehetőségük megvan, elmulasszák, s annál keservebb büntetést érdemeljenek. Figyeljenek csak az Apostolra, aki a nőtlenség magasztosságára oktatóan egyeseket, nem vetette meg a házasságot, hanem csak a nő életből származó gondokat róta meg, mondván: *Ezt pedig hasznokra mondom, nem hogy tört vessek nektek, hanem avégett, ami tisztességes, és ami módot nyújt arra, hogy akadálytalanul könyörögjete az Úrhoz.* (1Kor 7,35) A házasságból ugyanis földi gondok származnak; ezért tanácsol a nemzetek apostola tökéletesebbet hallgatóinak, nehogy a földi szorgoskodás megkösse szívüket. A világi gondok hálójába bonyolódott nőtlenség ember, bár a házasságra nem lépett, de a házasság terheitől sem szabadult meg. Inteni kell tehát a nőtlenekeket, ne gondolják azt, hogy szabad állapotú nővel vétkezhetnek örök kárhóztató büntetés nélkül. Szent Pál ugyanis a legförtelmesebb bűneik közé sorolván a paráznaságot, ezzel eléggé kimutatta annak súlyosságát, mondván: *Sem paráznák, sem bálványimádók, sem házasságtörők, sem elpuhultak, sem férfiakkal paráználkodó férfiak,*

sem tolvajok, sem fösvények, sem iszákosok, sem átkozódók, sem rablók nem fogják bírni Isten országát. (1Kor 6,9-10) És ismét: *A paráznákat és a házasságtörőket megítéli az Isten.* (Zsid 13,4) Utasítandók tehát, hogyha üdvük veszélyeztetésével kell a kísértések hullámai ellen küzdeniök, a házasság révpartján kössenek ki. Azért íratott ez: *Jobb megházasodni, mint égni.* (1Kor 7,9) Bűn nélkül léphet ugyanis házasságra az, aki még nem tett fogadalmat valami tökéletesebbre. Mert aki már valami tökéletesebbnek az elvállalása mellett lekötötte magát, ezzel az a kisebb jó, ami korábban számára még szabad volt, most már tiltottá vált. Írva van ugyanis: *Senki, aki kezét az ekére tévén hátratekint, nem alkalmas az Isten országára.* (Lk 9,62) Aki tehát nagyobb erőfeszítésre szánta el magát s mégis elhagyva a nagyobb jót, hitványságok felé fordul, ezzel a hátratekintés hibájába esett.

28. fejezet. Paráznák és tisztaszívűek

Hogyan intendók a testi bűnt már ismerők, és hogyan az attól még mentesek

Másként kell meginteni a testi bűnt már ismerőket és másként az attól még menteseket. Figyelmeztetendők a test bűnében elbukottak, hogy legalább hajótörésük után meneküljenek a tengertől s bukásuknak már ismert veszedelmétől rettegjenek, nehogy elkövetett bűnözésük után irgalomból életben maradván, gonoszul ismételt bűnükben meghaljanak. Azért szól az Írás a vétkező és a bűnnel soha fel nem hagyó lélekhez: *Homlokod olyan lett, mint a parázna asszonyé, Nem akartál pirulni.* (Jer 3,3) Inteni kell tehát őket, vigyázzanak, hogyha a természettől kapott adományokat csorbíthatatlanul megőrizni nem akarták, legalább a támadt szakadásokat foltozgassák. Fontolják meg, mennyien vannak a hívek nagy sokaságában, akik mind magukat sértetlenül megőrzik, mind másokat megtérítenek tévelygésükből. Mit tudnak tehát mentességül felhozni, ha mások sértetlenül maradván, jómaguk még bukásuk után sem javulnak? Mit fognak szólni, midőn sokan másokat is hoznak magukkal e mennyországba, ők pedig még egymaguk sem állhatnak a várakozó Úr elé. Inteni kell tehát őket, hogy korábbi vétkeiket gondosan latolgassák, a fenyegető bűnveszélyt pedig kerüljék. Azért idézi e világ romlott elméinek emlékezetébe a régi bűnöket az Úr a próféta által Júdea hasonlatában, hogy a jövő időben szégyenkezzenek magukat bűnnel beszennyezni, mondván: *Ezek paráznákkodtak Egyiptomban, ifjúságukban paráznákkodtak; ott fogdoszták emlőiket és rontották meg ifjú keblüket.* (Ez 23,3) Egyiptomban puhulnak meg az emlők, midőn az ember lelkének vágyóképességét a világ tisztátalan kívánságai hatalmukba ejtik. Egyiptomban hervadnak el a szüzesség emlői, midőn a még ép természeti ösztönt az ingerlő érzékiség rombolása megfertőzi.

Inteni kell a testiség bűnének ismerőit, vegyék észre helyes meglátással, mily nagy jóakarattal öleli keblére az Úr azokat a bűnösöket, akik visszatérnek hozzá, amint a próféta mondja: *Ha a férj elbocsátja feleségét, S az elválik tőle És más férfiúhoz megy feleségül, vajon visszatérhet-e még hozzá? Vajon nem lesz-e tisztátalan és megfertőzött az az asszony? Te pedig sok szeretővel paráznákkodtál! Mégis térj vissza hozzám, úgymond az Úr.* (Jer 3,1) Íme, itt a paráznákkodó és elhagyott asszonyra vonatkoztatott igazságos ítéletről van szó, ezzel szemben, ha mi megtérünk, nem a szoros igazságban, hanem siralomban lesz részünk. Amiből vonjuk le a következtetést: ha bűnbeesésünk után ilyen kegyes irgalmat kapunk, mekkora gonoszságot követünk el, ha a bűnhöz ismét visszatérünk? és mekkora a megbocsátása a bűnösökkel szemben annak, aki még a bűnbeesés után sem szűnik meg hívogatni őket? A vétkezés után a visszahívott bűnös iránt való irgalmasságot igen jól szemlélteti a próféta, midőn a rossz útra tértnek ezt mondja: *És szemed látja majd oktatódat; Füled meghallja a mögötted álló figyelmez. tetőnek szavát.* (Iz 30,20-21) Isten ugyanis, midőn még a paradicsomban tartózkodott a szabad akaratát épségben bíró ember, szemtől-szembe intette az emberi nemet, értésére adván, mit szabad s mit nem szabad cselekednie. Az ember azonban hátat fordított Istennek, midőn gögösen megvetette annak rendelkezését. Isten mindazonáltal nem hagyta el a kevélykedőt, hanem hogy a jóra visszairányítsa, törvényt adott neki, jóra oktató vezetőket küldött, s halandó testünket magára öltvén, Ő maga megjelent közöttünk. Mintegy háttérben állván figyelmeztetett bennünket, Ő a megvetett, s kegyének visszaszerzésére szólított fel bennünket. Amit pedig általában el lehet mondani mindenkiről, azt következképpen lehet állítani külön-külön minden egyesről. Mintegy Isten előtt állva veszi ugyanis mindenki az ő intéseit és parancsait, midőn a bűn elkövetése előtt az isteni akarat ismeretével rendelkezik. Színe előtt állani ugyanis annyi, mint öt bűntevéssel még meg nem vetni. Ha pedig valaki elhagyván az ártatlanság díszét a gonoszság útjára tér, hátat fordít Istennek. De íme most, még így, hátunk mögé kerülve is integet Isten, hogy rá vegyen a hozzá való visszatérésre. Az eltértet visszahívja, a bűnöket nem tekinti, a visszatérőt kevesen fogadja karjaiba. Hátunk mögül

halljuk tehát a szót, midőn a minket hívó Úrhoz legalább a bűn elkövetése után visszatérünk. S ha már az Úr fenyítő igazságosságától nem félünk, legalább kegyes hívása térítsen észre bennünket; mert midőn megvettetése ellenére is még mindig hívogat bennünket, már igen nagygyá duzzad az a gonoszság, amellyel őt megvetjük.

Ellenben a testi bűnöket nem ismerők intendők, hogy annál inkább féljenek a mélybe zuhanástól, minél magasabban állanak. Figyelmeztetendők annak a felismerésére, hogy minél kiemelkedőbb helyen állnak annál sűrűbben érik az ellenfél nyilai. Az ilyent, aki azt hiszi, hogy nehezebben győzik le, hevesebb támadás szokta érni; s annál elviselhetetlenebbnek véli a legyőzetést, mivel látja, hogy a testileg gyarlók táborá harcol ellene. Figyelmeztetendők, hogy mindig az örök jutalom lebegjen szemük előtt s akkor kétségtelenül örömmel fognak az ellenük támadó kísértésekkel megküzdeni. Mert ha az örökkétartó boldogságra irányul a tekintet, könnyen elviselhetőkké válnak a földi élet megpróbáltatásai. Hallják csak, mit mond a próféta: Mert így szól az Úr a heréltekhez: *Akik megőrzik szombatjaimat, És azt választják, ami nekem tetszik, És megtartják szövetségemet, Azoknak helyet adok házamban és falaim között; És fiúknál, leányoknál többet érő nevet.* (Iz 56,4-5) Azok ugyanis a heréltek, akik a test indulatait megzabolázva, kitepik szívékből a gonosz élet kedvelését. Az Atyának irántuk való megbecsülése eléggé kitűnik abból, hogy az Ő házában vagyis az örökkévalóság honában még a fiaknál is nagyobb a megbecsülésük. Figyeljenek csak, mit mond Szent János: *Ezek azok, akik nem fertőztették meg magukat asszonyokkal, mert szűzek. Ezek követik a Bárányt, amerre csak megyen.* (Jel 14,4) És olyan éneket énekelnek, amelyet senki sem énekelhet, csak ez a száznegyvennégyezer. Különösképpen kiválasztatni arra, hogy valaki a Bárány előtt énekeljen, annyi, mint minden más hívőt megelőzve, Vele örvendezni a test ártatlansága miatt. Hallják a testi bűneit nem ismerők, mit mond maga az Igazság erről a testi sértetlenségről. *Nem mindenki fogja fel ezt az ígét, hanem akiknek megadatott.* (Mt 19,11) Azzal jelezte magasztosságát, hogy tagadta annak jelenlétét mindenki; midőn azt mondja, hogy nehéz azt fölfogni, ezzel jelzi hallgatóinak, hogyha fölfogták, nagy gyöngédséggel őrizték.

Intendők tehát a testi bűneit meg nem tapasztalók, hogy bár a szüzesség értékesebb a házasság életénél, mindamellett ne tartsák magukat többre a házasságnál; ezzel mind a szüzességnek megadják az elsőséget, mind pedig önmagukat megalázzák, s így nem veszítik el azt, amit nagyobbra becsülnék, viszont az üres felfuvalkodástól megőrzik önmagukat. Inteni kell őket, figyeljék meg, hogy a világiak magatartása sokszor megszegyeníti az önmegtartóztatók életét, minthogy amazok olyat is tesznek, amire nem kötelesek, ezek pedig még rendes hivatásuk teljesítésére sem sarkalják magukat. Ezért jól mondja a próféta: *Pironkodjál Szidon, mondja a tenger.* (Iz 23,4) Mintegy a tenger pirongatja Szidont, midőn a világban élőknek, a viszontagságok hullámain hanyódóknak életét összehasonlítják azokéval, akik szilárdoknak és inghatatlanoknak látszanak, s ennek ellenére, ez utóbbiak viselkedése érdemel elítélést. Gyakran ugyanis egyesek a testi bűnök után visszatérvén az Úrhoz, annál buzgóbbak a jóban, minél kárhóztatandóbb bűnösöknek ítélik magukat. Nem egyszer pedig az olyan, aki sértetlenül megőrizte teste ártatlanságát, mivel alig talál magában siratni valót, azt hiszi, hogy neki teljesen elég élete ártatlansága, s ezért nem gyújtja szívét lángolásra a buzgalom heve. S gyakran megtörténik, hogy kedvesebb lesz Isten előtt a bűn után szeretettől hevülő élet, mint az önbiztonságában tespedő ártatlanság. Ezért is szól így a Bíró: *Megbocsáttatott az ő sok bűne, mert nagyon szeretett.* (Lk 7,47) És ismét: *Nagy öröm leszen mennyben egy megtérő bűnösön, mint kilencvenkilenc igazon, akiknek nincs szükségük bűnbánatra.* (Lk 15,7) Ezt tapasztalásból még könnyebben megértjük, ha saját lelki világunk állásfoglalását mérlegeljük. Mert íme, mi is jobban szeretjük azt a tövissel benőtt földet, amely felszántás után gazdag gyümölcsöt hozott számunkra, mint amelyen nem volt ugyan egy szál tövis sem, de megművelés után is csak szegényen terem. Inteni kell a testi bűnökbe nem esetteket, magasabbrendűségük érzetében ne higgyék magukat többnek másoknál, mivel nem tudhatják, mennyivel jobb azoknak az élete, akik alattuk állanak. Az igaz Bíró értékelésében ugyanis a cselekedetek minősége

megváltoztatja az embercsoportok érdemeit. Mert a dolgok képletét tekintve, ki ne tudná, hogy a drágakövek birodalmában a karbunkulus előbbrevaló a jácintnál S mégis az égbékszínű jácintot többre tartják a halványszínű karbunkulusnál: mert amit a jácintnál megtagadott a természet rendje, azt kipótolja kellemes szépsége; a természet rendje szerint előbbre helyezett karbunkulust pedig színének minősége rúttá teszi. Így előfordul az emberek társadalmában is, hogy a magasabb osztályban rosszabbak vannak, az alacsonyabban viszont nemesebbek; mert ez utóbbiak példás életükkel a külső helyzetük adta szint fölé emelkednek, míg amazok magas állásuk érdemét, nem támasztván alá erkölcsi magatartásukkal, csökkentik.

29. fejezet. Bűneiket siratók

Hogyan kell inteni azokat, akik csak cselekedeti és akik csak gondolati bűneiket siratják.

Másképpen kell meginteni azokat, akik ténylegesen s ismét másként azokat, akik gondolatban elkövetett bűneiket siratják. A cselekedeti bűneiket siratókat inteni kell, hogy elkövetett gonoszágaikat tökéletes siratással mosogassák, nehogy még tartozás maradjon fent a véghezvitt bűnökből s a jóvátétel könnyhullatása elégtelen fizetség legyen. Írva van ugyanis: *Vékaszámra adod nekünk italul a könnyet* (Zsolt 79,6): hogy mindegyikük a megtörődöttségnek annyi bánatkönnyével öntözze a lelkét, amennyire emlékszünk, hogy Istent megsértettük bűneinkkel. Figyelmeztetendők, hogy az elkövetett bűnököt szüntelenül szemük előtt tartsák s életmódjukkal ériék el, hogy a szigorú Bíró ne tartsa számon azokat. Azért Dávid is mikor könyörgése közben így szól: *Fordítsd el bűneimtől arcodat* (Zsolt 50,11), előzőleg ezt mondja: *Bűnöm ellőttem van szüntelen.* (Zsolt 50,5) Mintha ezt mondaná: Ne nézz, kérlek, bűnömre, mert én szüntelenül reá nézek. Azért szól így az Úr is a próféta által: *És vétkeidről meg nem emlékeztet. Te pedig emlékezzél meg.* (Iz 43,25-26)³⁰ Inteni kell őket, hogy valamennyi elkövetett bűnüket vegyék fontolóra s míg hibáikat egyenként megsiratják, könnyeikkel egészen tisztára mossák magukat. Helyesen szól azért Jeremiás, miközben Júdea minden egyes bűnét fontolgatja: *Vízpatakokat áraszt a szemem.* (Siral 3,48) Vízpatakokat árasztanak szemeink, midőn minden egyes bűnt külön-külön siratunk meg. Nem is tudja ugyanis az emberi lélek valamennyi bűnét egyszerre azonos átérzéssel megbánni; hanem most ez, majd meg amaz ébreszt erősebb fájdalmat szívében; s így az egyeseket megbánva, végeredményben valamennyi fölött bánatra gerjed s mindegyiktől megtisztul.

Figyelmeztetendők, hogy bízzanak abban az irgalmasságban, amelyért imádkoznak, nehogy túlságos aggodalmuk vesztükre legyen. Ha ugyanis a jogos szigorúság mértéke szerint akarná az Úr vétkeiket büntetni, nem tárná azokat kegyesen a bűnös szemei elé megsiratás végett. Mert nem lehet kétség, hogy azokat már kivonta a maga ítélete alól, akiknek megelőző irgalma önbíráskodást engedélyezett. Ezért íratott ugyanis: *Járuljunk eléje magasztalással.* (Zsolt 94,2) Ezért mondja Szent Pál: *Ha ellenben önmagunkat megítélnők, bizonyára nem ítéltetnénk meg.* (1Kor 11,3) De viszont arra is figyelmeztetendők: úgy bízzanak az Isten irgalmasságában, hogy azért oktan biztonságba se süllyedjenek. Midőn ugyanis látja a gonosz ellenség, hogy az általa bűnbe ejtett lélek saját nyomorúsága fölött szorong, azt rendesen a veszélyes biztonságérzet édesgetésével szokta elámítani. Ezt igen jól szemlélteti Dinának az esete: *Egyszer aztán kiméne Dina, Lia leánya, hogy megnézzé annak a földnek asszonyait. Mikor Szichem, a heveus Hémer fia, annak a földnek a fejedelme meglátta, megszereté, elrablá s hála vele, s erőszakot követé el a szüzön. Mivel pedig hozzáforrott a lelke, édesgető beszédekkel nyugtatgatta a szomorkodó leányt.* (Ter 34,1-3) Dina az idegen tartomány asszonyainak megnézésére megy: azaz egyesek elhanyagolják a maguk dolgát, másokra fordítják figyelmüket, s hivatásukhoz nem tartozó dolgokkal bajlódnak. Szichem földének fejedelme erőszakot követ el rajta: azaz akit idegen gondokba merülve talál az ördög, annak megfertőzi a lelkét. Mivel pedig hozzáforrott a lelke: azaz magábaszállván a bűnös, az elkövetett rosszat megsiratni iparkodik; a gonosz csábító pedig üres reményekkel, hiú biztatásokkal ámítgatja őt, csak hogy a hasznossá váló szomorúságot kiverje fejéből, – jól mondja tehát az Írás: *Édesgető beszédekkel nyugtatgatta a szomorkodót.* Ezt mondja ugyanis: mások még nagyobb rosszat követtek el; majd meg: az, amit elkövetett, semmi; ismét: irgalmas az Isten; továbbá: van még idő bőségesen a bűnökért eleget

³⁰ A Hetvenes-fordítás szerint. Az új fordítás szerint pedig az idézet második része így hangzik: Emlékeztess engem és vitassuk meg egymással.

tenni: hogy míg ilyen módon rászedi őt, a bűnbánat szándékát kiverje fejéből, és semmi jóban ne legyen része majd később, mivel a bűn sem okoz most neki semmiféle szomorúságot; valamint hogy annál nagyobb büntetést szenvedjen egykor, aki most a bűnökben még örömet is talál.

Viszont azokat, kik gondolati bűneiket siratják, inteni kell, hogy jól gondolják meg: vajon csak gyönyörködéssel vagy beleegyezéssel is vétkeztek-e lelkükben Gyakran megtörténik ugyanis, hogy kísértést szenved a szív és gyönyörködik a test a gonosz kívánságban, de az ész ellene mond az ingernek, úgyszólván az ember belsejében váltakozva küzd a tetszés és tiltakozás hullámváltozása. De néha úgy elmerül a lélek a kísértés fertőjében, hogy egy mákszemnyit sem áll ellen, hanem tudatosan fogadja gyönyörködése tárgyát, s ha megadatik a lehetőség, abban a pillanatban máris tette szívének vágyát. És ez, ha a pártatlan ítélőbírónak igazságos mérlegére kerül, nem gondolati, hanem cselekedeti bűnnek számít; mert bár a körülmények kedvezőtlenége miatt külsőleg nem is követtetett el, az akarat azonban belső beleegyezésének tényével már végrehajtotta azt.

Tudjuk első szüleink bukásából, hogy minden bűnnek a rosszassága három fokozaton: a kísértésen, a gyönyörködésen és a beleegyezésen keresztül születik meg. Az első az ellenség, a második a test, a harmadik a lélek műve. Az incselkedő ellenség ugyanis kísért bennünket; a test gyönyörködik a kísértésben; végre a lelket a gyönyörködés meghódítja s ez beleegyezését adja. Így volt ez egykor is: a kísértő a kígyó volt; Éva volt mintegy a test, amely gyönyörködött; Ádám pedig mintegy a lélek, amely a gyönyörködéstől legyőzve a kísértésbe beleegyezett. Ilyenformán a kísértés által a bűn ismeretére jutunk; a gyönyörködés által történik legyőzetésünk; a beleegyezés által pedig tökéletesen az ördög törébe kerülünk. Akik tehát gondolatban elkövetett bűneiket siratják, figyelmeztetendők: vegyék jól szemügyre, miképpen és mily mélyen estek a bűnbe s a belsőleg történt bűnbeesés mértéke szerint intézve sírásukat, fel tudjanak kelni: nehogy elégtelenül siratván meg gondolati bűneiket, cselekedetileg külsőkbe essenek. De úgy kell bennük félelmet gerjeszteni, hogy azért ne csüggedjenek el. Az irgalmas Isten ugyanis azzal törli el gyorsan a szív bűneit, hogy ezeket cselekedetileg kívül megvalósulni nem engedi; s a gondolatlan elkövetett bűn annál hamarabb tűnik el, minthogy azt a cselekedet még nem gyökerezett meg. Azért jól mondja a zsoltáros: *Elhatároztam: Megvallom magam ellen hűtlenségemet az Úrnak, És te vétkem gonoszságát megbocsátottad.* (Zsolt 31,5)³¹ Midőn ugyanis „a szív gonoszságát említi, látszik, hogy a gondolati bűnökről akar szólni. Ezzel a szerkesztéssel pedig: *Elhatároztam: megvallom,* – s tüstént hozzáadja: *És te megbocsátottad:* – azt mutatta meg, hogy milyen könnyen megy ezeknek a megbocsátása. Még alig határozta el könyörgését, már is megnyerte, amiért könyörögni szándékozott. Hiszen a bűn cselekedetté nem fajult, ezért a bűnbánatnak sem kellett fájdalmas gyötrelommé válnia; elég, hogy csak belső fájdalom tisztítsa meg a lelket, amelyet szintén csak gondolati gonoszság szennyezett be.

³¹ A Vulgatában az idézet utolsó része így hangzik: Et tu remisisti impietatem cordis mei. Ehhez a cor = szív szóhoz fűzi szent Gergely a következő mondat magyarázatát.

30. fejezet. A jó elhatározásban állhatatlanok és állhatatosak

Hogyan kell meginteni azokat, akik a megsiratott bűnöktől nem tartózkodnak: és hogyan, akik tartózkodnak, de nem siratják meg azokat

Másképpen kell meginteni azokat, akik az elkövetett bűnököt megsiratják, de nem hagyják el; s másképp azokat, akik elhagyják, de nem siratják meg. Azokat, akik az elkövetett bűnököt megsiratják, de nem hagyják el, inteni kell, vegyék jól fontolóra: hogy hasztalanul tisztogatják magukat könnyeikkel, ha életmódjuk gyalázatosan bemocskolja lelküket; mintha csak azért mosnák magukat könnyeikkel, hogy tisztán térhessenek vissza a bűnök fertőjébe. Amint írva van: *Amint a kutya visszatér arra, amit kihányt, és a megfürdött sertés a pocsolyában, melyben hempergett* (Péld 26,11; 2Pt 2,22). Az okádó eb, ui. kétségkívül azt az ételt hányja ki, mely gyomrát Nyomta: de midőn magához veszi a kihányt ételt, melytől előbb megkönnyebbült, újra megterheli magát. Az elkövetett bűneiket megsiratók kivetik a gyónás által szívükből a gonoszságot, mellyel magukat megtöltötték, s mely lelküket nyomta, de midőn a gyónás után ismét elkövetik, újra magukévá teszik. A sertés pedig midőn a sárnak fertőjében mosakszik, még csúnyábbá válik. Aki elkövetett bűneit megsiratja, de el nem hagyja, nagyobb büntetésre teszi magát érdemessé; mert azt a kegyelmet is megveti, amelyet könnyhullásával meg tudott szerezni; s mintegy sáros vízben hentereg, mert midőn könnyeihez nem kapcsolja az élet tisztaságát, Isten szemében még értékes könnyeit is bemocskosítja. Azért mondatik ismét: *Ne ismételd az igét imádságodban* (Sir 7,15). Az igét az imádságban ismételni ui. annyi, mint sírás után olyasmit elkövetni, amit újra meg kell siratni. Azért mondja Izaiás: *Mosakodjatok meg, legyetek tiszták* (Iz 1,16). Mert aki a sírás után nem őrzi meg élete ártatlanságát, az a mosakodás után nem marad tisztán. Akik tehát az elkövetett bűnököt szünet nélkül siratják ugyan, de újra olyat tesznek, amit meg kell siratniok, azok bár mosakszanak, mégsem tiszták. Azért mondja a bölcs: *Ki tetem illeteése után megfürdik és újból érinti, Mi haszna mosakodásának?* (Sir 34,30). A halottnak illeteése után az mosakszik, ki bűneiből a könnyek által megtisztul; mosdása után azonban ismét halottat illet, ha a könnyhullatás után visszatér régi bűnéhez.

Inteni kell azokat, kik elkövetett bűneiket megsiratják, de mégsem hagyják el: az igaz Bíró szemében úgy tekintsék magukat, mint akik egyik-másik emberrel összetalálkozván, odaadó hódolattal hízelegnek ezeknek, eltávozván pedig tőlük, amennyit csak bírnak, annyi rosszat mondanak ellene. Mi egyéb ui. a bűnt megsiratni, mint magunkat az Isten előtt hódolatteljesen megaláznia És mi a sírás után újra gonoszat művelni, mint annak, akit megengeszteltünk, kevélyen ellenszegülni? Mint Szent Jakab is bizonyítja, mondván: *Aki e világnak barátja akar lenni, ellenségévé lesz Istennek* (Jak 4,4). Inteni kell azokat, kik elkövetett bűneiket megsiratják, de mégsem hagyják el, vegyék jól fontolóra: hogy a gonoszok szomorúsága rendszerint éppoly haszon nélküli megigazulásuk szempontjából, mint ahogyan a jóknak bűnre való megkísértése is a legtöbbször eredménytelen. Az érdemeknek megfelelő visszafizetés a lélek belső állapota szerint történik, s ezért hiába bizakodnak a gonoszok abban a kevés jóban, amit tökéletlenül végeznek, miközben gonoszságaikat teljesen befejezetten hajtják végre: másrészt a jók alázatosságukban előrehaladnak az igazság útján, még ha rosszra kísértetnek is, föltéve, hogy csak gyarlóságból inognak meg, de nem egyeznek bele a bűnbe. Így midőn Bálám az igazak táborát látá, felkiáltott: *Bár halnék meg én az igazak halálával. S olyan lenne végem, mint amilyen az övek!* (Szám 23,10) De midőn elmúltak bűnbánatának napjai, éppen azok élete ellen tört, akikhez még halálában is hasonlítani akart; s midőn jó alkalmat talált fősvénysége gyakorlására, tüstént feledé, milyen jámborságot óhajtott magának. Szent Pál a nemzetek apostola viszont így szól: *Más törvényt látok tagjaimban, ez küzd értelmem törvénye ellen, s a bűn törvényének foglyává tesz. amely tagjaimon van* (Róm 7,23). Ez utóbbi minden

bizonytal azért szenved kísértést, hogy gyarlósága tudatában annál inkább megszilárduljon a jóban. Mi az oka tehát, hogy amaz megtörődik szívében s mégsem igazul meg; emez pedig kísértést áll ki, s mégsem esik bűnbe? Kétségtelen az ok, hogy a gonoszoknak nem használ némi kis jóságuk, viszont a jóknak sincs kárukra a bevégtetlen rossz.

Ellenben azokat, akik az elkövetett bűnöket elhagyják, de nem siratják meg, inteni kell, ne gondolják, hogy már megvannak bocsátva bűneik csak azért, mert nem követik el újra azokat, amelyeket azonban könnyeikkel nem akarnak lemosni. Az író ugyanis azzal, hogy már megszűnt írni, még nem törölte el azt, amit eddig megírt; sem aki mást megrágalmazott, hallgatása által még nem tette jóvá hibáját, hanem az is megkívántatik, hogy kevélyen kimondott előbbi szavait alázatosan visszavonja; az adós sem fizette le még azzal tartozását, hogy újabb adósságokat nem csinál, ha csak a régieket le nem rója. Hasonlóképpen, ha Istent megbántjuk, szintén nem teszünk még eleget gonosztetteink abbahagyásával, ha egyszersmind könnyeinkkel előbbi bűnös gyönyöreinket is üldözőbe nem vesszük. Mert ha egyetlen rossz cselekedetről sem vádolna bennünket lelkiismeretünk földi ittlétünk idején, mégsem lehetnénk ártatlanságunk miatt biztonságban: hiszen oly sokszor gonoszul kísértetünk lelkünkben. Míképpen lehetne tehát biztonságban az, aki bűnös voltának tudatában maga elismeri, hogy nem ártatlan.

Az Isten ui. nem leli kedvét a mi gyötrelmeinkben, s csak orvosolni akarja a bűn okozta bajokat ellenkező hatású gyógyszerekkel: hogyha bűnös gyönyörökbe merülve távolodunk tőle, keserves könnyeket hullatva térjünk hozzá vissza; ha tiltottak után nyújtva kezünket bűnbe estünk, a megengedettektől is megtartóztatva magunkat keljünk fel; az oktan örömtől elkábított szívet az üdvös fájdalom józanítsa ki; a duzzadó kevélységtől megsebzett lelket az alázatos élet gyógyítsa meg. Ahogyan írva is van: *Azt mondom a gonoszoknak: Ne műveljétek gonoszát! S a vétkezőknek: Ne emeljétek fel szarvatokat!* (Zsolt 74,5) Akkor emelik fel szavukat a vétkezők, midőn bűneiket megismervén, azokat nem bánják meg alázatosan. Azért mondja az Írás újólá: *A töredelmes alázatos szívet, Isten, nem veted meg!* (Zsolt 50,19) Aki ui. megsiratja bűnét, de nem hagyja el, az megtörődik ugyan szívében, de nem alázza meg magát. Aki pedig a bűnt elhagyja, de meg nem siratja, az megalázza ugyan magát, de megtörödni nem akar. Azért mondja Szent Pál: *Bizony ilyenek voltatok egyesek; de megmosattatok, de megszentelést nyertetek* (1Kor 6,11). Mert azokat szenteli meg az életjobbulás, akiket a bűnbánat keserves könnyei tisztára mosnak. Azért Szent Péter, midőn némelyeket gonoszságuk miatt megrendülni látott, így intette őket: *Tartsatok bűnbánatot és mindenitek keresztelkedjék meg* (ApCsel 2,38). Mielőtt tehát a keresztség vizéről szólt volna, előre bocsátá a töredelem könnyeit, hogy előbb önkéserves vizével tisztuljanak, s csak azután mossák meg magukat a keresztség szentségében. Hogyan élhetnek tehát biztonságban a bocsánat felől, kik elkövetett bűneiket megsiratni nem akarják, midőn maca az egyház feje még ahhoz a szentséghez is megkívánta a töredelmet, amely legelső sorban van hivatva eltörölni a bűnöket.

31. fejezet. Bűneikkel dicsekvők, azokat csak szóval kerülők

Hogyan kell inteni azokat, akik elismert bűneikkel dicsekszenek, s hogyan, akik kárhoztatván azokat, nem őrizkednek tőlük

Másképpen kell meginteni azokat, akik a rosszat, amit tesznek, dicsekedve emlegetik, s másképpen azokat, akik elítélik a rosszat, de még sem kerülik azt. Azokat, akik a rosszat, amit tesznek, dicsekedve emlegetik, inteni kell, fontolják meg, hogy sokszor többet vétének szájuk, mint cselekedeteik által. Cselekedeteikkel ugyanis csak önmaguk által vétkeznek; szájukkal pedig mindazok által vétkeznek, akiket az ő dicsekedéseik indítanak a rosszra. Inteni kell tehát őket, hogyha a rosszat kiirtani vonakodnak, legalább magvát elhinteni iszonyodjanak. Inteni kell őket: elégedjenek meg önvesztükkal. S ismét csak inteni: ha már nem félnek rosszak lenni, legalább szégyelljék magukat, ha az emberek is megtudják, hogy milyenek. Úgy szokott ui. történni, hogy ha a bűnt titkolják, végül is megszűnik: mert midőn valaki szégyenli magát, ha olyannak tudják, amilyen valóban, néha-néha szégyenli magát, hogy olyan legyen, amilyenek nem akar látszani.

Midőn pedig a gonosz ember szégyenvesztetten tűri gonoszságainak napfényrejöttét, minél szabadabban viszi véghez a rosszat, annál inkább megengedettnek is gondolja azt; amit pedig megengedettnek tart, azt kétségkívül több ízben elköveti. Azért van írva: *Mint Szodoma, hirdetik vétküket, s nem is rejtegetik* (Iz 3,9). Ha ui. eltitkolná bűnét Szodoma, akkor még tartózkodva vétkeznék. Itt azonban már tökéletesen megszűnt a félelem, mivel még sötétséget sem keresett a bűn végzésére. S azért újra írva van: *Szodoma és Gomorra kiáltása megsokasodott* (Ter. 18,20). A szóval hirdetett bűn ui. a cselekedeti bűnt, a kiáltással való pedig a minden tartózkodás nélküli bűnt jelenti.

Azokat, kik rossznak ismerik el magukat, de a bűnt mégsem kerülik, inteni kell, hogy jól gondolják meg: mit tudnak majd az igazságos Bíró előtt a maguk mentségére felhozni, midőn saját vallomásuk szerint sem adhatnak önmaguknak felmentő ítéletet? Mik egyebek tehát ezek, mint önmaguk elítélői? Szóval a bűnök ellen beszélnek, cselekedeteikkel pedig önmagukat kárhoztatják az ítéletre. Annak a megismerésére figyelmeztetendők, hogy elméjük megvilágosítása a rossznak látására, s ennek ellenére is a rossz mellett való kitartás, már mintegy a büntetés titkos végzése szerint történik, hogy minél világosabban láttak, annál nagyobb kárhozatra vettessenek; mivel értelmük bár megvilágosíttatik, mégis a gonoszság sötétségében maradnak. Midőn ui. a segítségül kapott tudományt nem használják, azt önmaguk ellen való tanúságtétellé változtatják; s annak az értelemnek a világossága súlyosbítja bűnösségüket, melyet kétségtelenül arra kaptak, hogy eltörölhessék bűneiket. S ezek, minthogy az önmaguk által is kárhoztatott bűnökben hevernek, már itt kezdik érezni a jövődő ítélet napjának büntetését, hogy amíg bekövetkezik az örök kárhozat ideje, addig se legyenek felmentve még saját lelkiismeretük ítélőszéke előtt sem; s annál súlyosabb kínokat szenvedjenek majd ott, mivel itt nem akarták elhagyni azokat a bűnöket, amiket saját lelkiismeretük is kárhoztatott. Azért mondja ui. az Igazság: *Az a szolga pedig, ki tudta ura akaratát és nem készült, és nem cselekedett annak akarata szerint, sok verést kap.* (Lk 12,43) Azért mondja a zsoltáros: *Elevenen szálljanak az alvilágba.* (Zsolt 54,16) Az élők ui. tudják és érzik, hogy mi történik körülöttük; ' a holtak pedig semmit sem éreznek. S azért ők holtan szállnának alá a pokolba, ha öntudatlanul követnék el a rosszat. Mivel azonban tudatosan művelik azt, e szerencsétlenek elevenen és teljes öntudattal szállnak a gonoszok honába, a pokolba.

32. fejezet. Meggondolatlanul és megfontoltan vétkezők

Hogyan kell meginteni azokat, akik hirtelen elhatározással, s akik megfontoltan vétkeznek

Másképpen kell meginteni azokat, akik hirtelen jövő bűnös ingertől elragadtatva vétkeznek, s másképpen azokat, akik eltökélt szándékkal maradnak a bűnben. Azokat, akik hirtelen gerjedelemtől legyőzötve vétkeznek, inteni kell, soha ne feledjék, hogy míg e földön élnek, mindig harctéren állnak, s azért szívüket, amely előre nem tudhatja, hogy mikor éri megsebzés, a gondos félelem pajzsával takarják el; rettegjenek az incselkedő ellenség alattomos nyilaitól, s e nagyon kétes kimenetelű harcban a lélek erős sáncai közé vonulva, folytonos éberséggel oltalmazzák magukat. Mihelyst ui. valaki gondosan nem vigyáz szívére, azt ez által kiteszi az ellenség álnok nyilainak; ez ui. annál bátrabban szokott valakinek nekirohanni, minél inkább látja, hogy azt az előrelátás vérté nem védelmezi. Inteni kell azokat, akik hirtelen átfutó vágtyól hajtva vétkeznek, hogy ne szorgoskodjanak túlságosan a földiek körött; mert túlságosan a múltandókra szegezvén figyelmüket, nem veszik észre micsoda bűn hatol szívükbe. Azért Salamon is így beszélteti az alvás közben megvertet: *Elverték ugyan, de nem fáj nekem, Űtöttek, de nem éreztem; Mikor ébredetek fel, hogy a bort ismét felkeressem?* (Péld 23, 35). Aki ui. nagy gondokba merülten alszik, azt megverik és nem fáj neki; mert amint a közlegő bűnveszélyt nem látja, úgy azt sem képes felfogni, hogy mi féle bünt követett el. Húzzák, vonják; de ő nem érzi, mert a bűnök csábingerei viszik őt, ám mégsem ébred, hogy megvédje magát. Mindazonáltal szeretne felébredni, hogy újra borokat találjon. Mert bár az álom akadályozza az önmagára való vigyázásban, a világi gondok számára mégis elég éber tud lenni, hogy szünet nélkül a gyönyör serlegét ürítse; s mikor ugyancsak ébren kellett volna lennie, alszik; viszont amikor bátran alhatott volna, ébren akar lenni. Azért mondatik ott feljebb: *Úgy vagy, mintha a tenger közepén feküdnél, Mint az alvó kormányos, ki elvesztette a kormányt* (Péld 23,34). A tenger közepén alszik, aki a világ kísértéseinek közepette a reárohanó bűnöknek, mint megannyi vészes hullámoknak a fenyegetését hanyagsága miatt nem veszi észre. Kormányát veszti a kormányos, midőn az ész a test hajójának kormányzásával felhagy. Kormányt ugyanis a tengeren elveszteni annyi, mint a világ zivatarai közepette minden elővigyázat nélkül hajózáni. Mert ha a kormányos gondos ember, majd a hullámokkal ellenkező irányban, majd meg a dühös szeleket áthatítva, rézsútosan igazítja hajóját. Így az ész is, ha éber örködéssel kormányozza a lelket, most ezt a veszélyt győzi le diadalmasan, majd amazt kerüli ki ébersége által: s így mind a jelenvalókon győzedelmeskedik küzdelmével, mind a jövődő harcokra erőt nyer elővigyázatosságával. Ezért mondja az Írás a mennyei haza bátor harcosai felől: *Kinek-kinek kard van az oldalán, Az éjjel rémségei miatt* (Én 3,8). Akkor van oldalukon a kard, midőn a test gonosz kívánságai az isteni ige hirdetésének éles fegyverével kiirtatnak. Az éj pedig gyarlóságunk vakságát jelenti; mert bármilyen baj fenyegeessen bennünket éjszaka, azt nem látjuk. Kinek-kinek oldalán van tehát kardja az éji félelmekért, mert a szentek tartván attól, amit nem látnak, mindig készen állnak a csatára. Azért mondatik a jegyesnek is: *Orrod mint a Libanon tornya* (Én 7,4). Amit ui. szemünkkel nem látunk, arról gyakran tudomást szerez szagló érzékünk. Hasonlóképen orrunk segítségével teszünk különbséget az illat és a bűz között. Mi egyebet jelent tehát az Anyaszentegyház orra, mint szentjeinek előrelátó okosságát. Ezt az orrt azért mondják a Libanon tornyához hasonlóknak, mert okos előrelátásuk olyan messzeható, hogy még eljövételük előtt látják a kísértések harcait, midőn pedig megérkeznek, már felfegyverkezve fogadják azokat. Amit ui. előre látunk, veszít erejéből, midőn ténylegesen megérkezik: mert ha valaki felkészülten fogadja a kardcsapást, az ellenség, aki azt hitte, hogy észrevétlenül csapott rá, éppen előrelátásunk miatt erejét veszti.

Ellenben azokat, akik szántsándékkal vétkeznek, inteni kell, jól gondolják meg: hogyha megfontolva vétkeznek, annál szigorúbb ítélet sújt le rájuk, s annál keményebb lesz büntetésük, minél nagyobb önelhatározással követték el a vétket. Töredelmességük könnyebben lemosná vétkeiket, hogyha csak az indulatoktól elragadva követték volna el azokat. Mert nehezebben törlődik el az a bűn, amelyet a szántsándékos elhatározás szilárdít. Mert ha az ilyen egész szívvel meg nem utálná a menyeket, szántsándékos vétke által nem veszítené el az örök életet. Abban különböznek tehát a hirtelenséggel és a szántsándékos elhatározással vétkezők egymástól, hogy az utóbbiak, midőn a bűn által a megigazulás állapotából kiesnek, egyszersemind a kétségbeesés örvényébe szoktak merülni. S ez az oka, hogy az Úr is nem annyira az indulatból, mint inkább a megfontolásból származó rosszakat dorgálja a Próféta által mondván: *Hogy elő ne törjön haragom, mint a tűz, És fel ne lángoljon, mert nem lesz, aki eloltsa, Gondolataitok gonoszsága miatt!* (Jer 4,4)

Azért mondja újra haragjában: *Íme, én számon kérem tőletek szándékaitok gonoszságát.* (Jer 23,2) Mivel tehát az elhatározott akaratból származott bűnök különböznek egyéb bűnöktől, az Úr nem annyira a gonosz cselekedeteket, mint inkább a gonosz igyekezetet bünteti. Cselekedettel ugyanis gyakran gyarlóságból, gyakran hanyagságból vétkezünk. De az igyekezet mindig gonosz szándékból származik. Azért jól mondja a próféta ama boldog emberről: *És le nem ül a pestis székére.* (Zsolt 1,.) Az ilyen széken (cathedra) a bíró vagy elnök szokott ülni. A pestis székén ülni annyi, mint megfontolva gonoszat cselekedni; a pestis székében ülni annyi, mint eszünk által felismerni a gonoszt és magunkat mégis arra elhatározni. A gonosz akarat székében ül, aki a gonoszságnak oly magas fokára emelkedik, hogy tökéletes önelhatározással a rosszra törekszik. S valamint azok, kik e székben ülnek, magasabban vannak a körülöttük levő néptömegnél, úgy a megfontolással véghezvitt vétkek is fölülmúlják az indulatból bűnbe eső vétkeiket. Meg kell tehát inteni azokat, akik érett megfontolás után vétkeznek: ismerjék meg jövő büntetésük súlyosságát abból, hogy már most nem társaiul, hanem fellebbvalóiuul számítanak a gonoszoknak.

33. fejezet. Kis bűnösök és mélyre süllyedtek

Hogyan kell inteni azokat, akik apróbbakat, de gyakran vétkeznek; akik csekély bűnöktől mentek maradván, néha nagyobbakba esnek

Másképpen kell meginteni azokat, akik apró, de sok bűnt követnek el; s másképpen azokat, akik a csekélyektől megóvják magukat, néha azonban mélyebbre süllyednek. Azokat, akik csekély mértékben ugyan, de gyakran vétkeznek, inteni kell, ne azt fontolgassák, hogy mekkora, hanem, hogy mennyi bűnt követnek el. Mert bár minden félelem nélkül latolgatják bűntetteik súlyát, méltán retteghetnek, ha azoknak számát megfontolják. Hiszen a folyók mélységes medreit is apró, de számtalan vízcseppek szokták megtölteni, s a hajó alján támadt titkos repedés sem idéz elő nagy hatást: ugyancsak nem sokat lát közvetlenül szemünk a dühöngő viharból. Úgyszintén azok is csak parányi sebek, melyeket a rüh szokott a testen okozni; de midőn a sebek roppant számmal terjednek el, épp úgy megölnek, mintha valamilyen súlyos seb támadna testünkön. Azért van írva: *Aki megveti a keveset, lassankint tönkre megy.* (Sir 19,1) Aki ui. a kis bűnöket nem akarja megsiratni és kerülni, az ugyan nem egyszerre, de lassankint egészen elveszti a megigazulás kegyelmét. Inteni kell azokat, akik gyakran követnek el apró bűnöket, vegyék fontolóra, hogy néha holmi csekélységben nagyobb bűn rejlik, mint valami nagy dologban. Mert ha valami nagyot cselekszem, annak bűnjellegét hamarabb észreveszem, s így hamarabb is gyógyítom meg magam; ha pedig csak kis dolgokban vétkezem, azt úgyszólván semminek sem tekintem, s minél nagyobb biztonsággal, annál nagyobb veszedelemmel benne ragadok. Azért úgy szokott lenni, hogy a parányi bűnökhöz hozzászokott ember a súlyosabbaktól sem irtózik, s az apró hibák következtében végül nyilvánosan is gonosszá válik; s annál kevésbé retteg a nagyobbaktól, mivel már egészen hozzászokott a kis dolgokban félelem nélkül vétkezni.

Ellenben azokat, akik a kisebb bűnöktől megőrzik magukat, néha azonban súlyosabbakba merülnek, inteni kell, hogy jól vigyázzanak magukra; mert midőn szívük a kisebb bűnöktől való mentességében felfuvalkodik, éppen ez a kevélység az, amely őket súlyosabbakba dönti; s ha külsőleg a csekélyektől megőrizvén magukat, szívükben a hiú dicsvágy által büszkéké válnak, e kevélység által belsőképen legyőzetvén, külsőleg is nagyobb bűnökbe esnek. Inteni kell tehát azokat, akik a csekélyiségektől megőrzik magukat, néha azonban nagyobb bűnökbe esnek, hogy midőn azt gondolják, hogy külsőleg állnak, belsőleg valahogy el ne essenek, s ama pártatlan Bíró visszafizetése a csekély jóban való kevélység miatt súlyos bűnbe ne taszítsa őket. Akik ugyanis hiúságukban felfuvalkodva azt a kevés jót, amit tettek, a maguk erejének tulajdonítják, megérdemelten magukra maradnak, s nagyobb bűnökbe esnek; ez az esés tanítja meg őket, hogy nem önerejükben állottak: s így ezek a nagy bűnök alázzák meg azt a szívet, melyet a parányi jók kevélységre gerjesztettek. Inteni kell őket, fontolják meg, hogy a súlyosabb bűn által is szerfelett vétkeznek, de mégis apróbb jótetteik azok, amelyek által rendszerint nagyobb bűnökbe esnek: mert az első esetben ugyan egyenesen gonoszságot követnek el, a másodikban pedig gonoszságaikat az emberek szemei előtt rejtegetik. Azért, amidőn az Isten előtt nagyobb rosszakat cselekszenek, az nyilvánvaló gonoszság; midőn pedig az emberek színe előtt csekélyszerű jókat cselekszenek, az színlelt jámborság. Azért mondja az Úr a farizeusokról: *Megszűritek a szűnyogot, a tevét pedig elnyelitek.* (Mt 23,24) Mintha kifejezetten ezt mondaná: a kisebb bűnöktől megőrzitek magatokat, a nagyobbakkal pedig nem törődtek. Azért dorgálja őket újra az Igazság, mondván: *Tizedet adtok a mentából és kaporból és köményből, de elhagyjátok, ami fontosabb a törvényben: az ítéletet, az irgalmasságot, és a hűséget.* (Mt 23,23) Jól meggondolandó itt ugyanis, hogy midőn a legcsekélyebbekből való tizedadásról van szó, a legértéktelenebbeket ugyan, de egyszersmind a legillatosabbakat választották ki a növények közül: kétségkívül azt akarván ezáltal kifejezni, hogy a képmutatók

midőn valami egyszerű jót tesznek, a szentség hírének illatát kívánják elterjeszteni maguk felől; a nagy kötelességeket elmulasztják, a csekélységeket azonban elvégzik azért, mert ezek az emberek szemében feltűnők.

34. fejezet. Akik nem tudják a jót megkezdeni és azt bevégezni

Hogyan kell meginteni azokat, akik még meg sem kezdik a jó művelését, s hogyan azokat, akik elkezdik, de nem végzik be.

Másképpen kell meginteni azokat, akik még hozzá sem fogtak a jóhoz, s másképpen azokat, akik az elkezdett nem végzik be. Azoknál ugyanis, akik még hozzá sem fogtak a jó műveléséhez, először is nem valaminek az üdvös megszerettetését és építését kell szorgalmaznunk, hanem azt a rosszat kell belőlük kiirtanunk, amivel foglalatostkodnak. Ezek ugyanis sohasem fognak semmit rossznak elfogadni csak hallomás után, hacsak előbb meg nem tapasztalják, hogy valóban rossz az, amit ismernek: mert aki nem tudja, hogy elesett, az nem kíván felkelni; s aki sebének fájdalmát nem érzi, nem szokott gyógyszerekről gondoskodni. Először tehát meg kell nekik mutatni, milyen silány az, amit annyira szeretnek. S csak utána adandó okosan tudtukra, micsoda jót mulasztanak el. Először lássák be, hogy el kell hagyniok azt, amit szeretnek, s aztán már minden nehézség nélkül fel tudják fogni, hogy azt kell szeretniök, amit most kerülnek. Könnyebben elfogadják ugyanis, amit eddig nem ismertek, ha az előttük ismeretes dolgot jól megvitatva és rossz voltát kimutatva látják. Akkor fogják tehát teljes szívből keresni a valódi jókat, ha elvitathatatlanul belátják, hogy eddig csak ál-javak birtokában voltak. Meg kell velük ismertetni, hogy a jelen élet örömei Egyrészt hamar elveszítik édességüket, másrészt mégis fennmaradnak az ítélet napjára; mert akaratuk ellenére is elveszik most tőlük, ami tetszik nekik, egykor pedig, ami fájdalmas lesz nekik, akaratuk ellenére is büntetésül rájuk mérik. Üdvös félelmet kell bennük gerjeszteni gyönyörködésüknek önkárukra szolgáló jelen tárgyai iránt, hogy így ha majd a megfélemllett lélek saját veszedelmét észrevevén a hatalmas mélység szélén látja magát, visszaforduljon a megkezdett útról, elijedjen attól, amit eddig szeretett, és azt kezdje szeretni, amit idáig megvetett.

Azért mondja az Úr az isteni ige hirdetésével megbízott Jeremiásnak: *Íme én ma nemzetek és országok fölé állítlak, Hogy gyomlálj és rombolj, Hogy szétszórj és széthányj, Hogy építs és ültess.* (Jer 1,10) Mert ha előbb a romot el nem takarítja, az újnak építésébe nem kezdhet, s ha előbb hallgatónak szívéből a hiú szeretet töviseit ki nem gyomlálja, az isteni ígét lelkükbe ugyan hasztalanul ültetné. Ezért van, hogy Szent Péter is előbb rombolóként lépett fel; s csak azután akart építeni; ezért korántsem arra intette a zsidókat, hogy mit tegyenek, hanem arról feddette meg őket, amit eddig tettek, mondván: *A názáreti Jézust, azt a férfiút, kit az Isten igazolt előttek erővel, csodákkal és jelekkel, melyeket – mint ti is tudjátok – Isten általa művelt közöttetek, ezt istentelenek keze által felszegezve megöltétek, miután Isten elhatározott terve és előretudása szerint átadatott. Isten azonban feltámasztá őt megoldván az alvilágnak fájdalmait* (ApCsel 2,22-24): hogy ti. saját kegyetlenségük felismerése által megtörödvén, aggodalmas lélekkel keressék a lelki épülést szolgáló isteni tanítást, s így nagy haszonnal hallgassák azt. Azért tüstént így is feleltek: *Mit cselekedjünk férfiak, testvérek?* (ApCsel 2,37). Mindjárt meg is kapják a választ: *Tartsatok bűnbánatot és mindenitek keresztelkedjék meg* (ApCsel 2, 38). Ez éltetadó ígéket ők bizonyára megvetették volna, hacsak előbb üdvösen meg nem rendülnek. Ez az oka, hogy Saul is, midőn a mennyei világosság körülvette őt, nem azt hallja, hogy mi jót tegyen ezentúl, hanem hogy mi rosszat tett eddig. Mert midőn a földre terülve kérdezé: *Ki vagy Uram?* (ApCsel 9,5), mindjárt azt a feleletet kapja: *Én vagyok Jézus, akit te üldözesz* (Uo.). S mikor hamarosan ezt mondotta rá: *Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem?* – azonnal megvolt a válasz: *Kelj fel, s menj be a városba, ott megmondják majd neked, mit kell cselekedned* (ApCsel 9,7). Íme az égből szóló Úr megróttá üldözőjének tetteit, de azért mégsem adta azonnal tudtára, hogy mit kell cselekednie. Íme kevélysége már romokban hever, s ő egész alázatossággal keresi az építő kezét; le van már rombolva

kevélysége, de mégsem hall. hatja miképpen épüljön újjá; s mindez azért, hogy sokáig heverjen romjaiban e bűnös üldözö, hogy aztán felkelvén annál szilárdabb legyen a jóban, minél inkább kiirtatott régi hibája. Akik tehát még semmi jót sem kezdtek művelni, azokat előbb gonoszságuk merevségéből kell kiemelni a feddés segítségével, hogy aztán jócselekedetekre lehessen őket ösztönözni: mert hiszen az erdő magas fáját is azért vágjuk le, hogy az épület tetejére helyezzük; s mégsem tesszük azt tüstént az épület falaira, hanem nyugtatjuk addig, míg káros nyersségét elveszti, mert minél inkább megszárad itt lent, annál biztonságosabban helyezhető el a magasban.

A megkezdett jót be nem végzőket ellenben inteni kell, vegyék fontolóra gondosan, hogy véghez nem vivén feltett jószándékaikat, a kezdeti eredmények is megsemmisülnek. Mert ha egyszer már az a jó belátás támadt, hogy valamit meg kell tennünk, de a szándéknál és kezdetnél alig akar belőle több lenni, akkor az a jó is, ami történt, veszendőbe megy. E világon ugyanis úgy van az ember; mint a víz folyása ellen felfelé haladó hajó; egy helyben megállani nem képes, mert hacsak fölfelé nem törekszik, lefelé sodródik. Ha tehát valaki a megkezdett jót minden erejéből hozzálátva tökéletesen be nem végzi, hanyagsága által azt is elrontja, amit előbb tett. Azért mondja Salamon: *Ki lágy és tunya a dolga végzésében, Édes testvére a tékozlónak.* (Péld 18,9) Aki ugyanis a megkezdett jót lendületesen be nem végzi, hanyag tunyasága által a romboló kézhez lesz hasonlóvá. Azért mondá a sardesi egyház püspökének az angyal: *Légy éber és erősítsd meg a többieket, kik közel vannak a halálhoz, mert műveidet nem találom teljeseznek az én Istenem előtt.* (Jel 3,2) Mivel tehát az Isten előtt nem számítanak bevégzetteknek cselekedetei, többi munkáit is halódófélben levőknek mondja. Mert ha életre nem hívjuk azt, ami bennünk halott, az is elveszti életét, amit még jóformán életben lévőnek gondolunk. Inteni kell őket, hogy talán tűrhetőbb lenne elbírálásuk, ha a jó útra nem is lépnek, minthogy arról visszafordulnak. Mert ha hátra nem nézegetnének, nem volnának a megkezdett jók folytatásában olyan hanyagok. Hallják csak, mit mond az Írás: *Mert jobb lett volna nekik az igazság útját meg sem is merni, mintsem annak megismerése után eltérni a nekik adott szent parancsolattól.* (2Pt 2,21) Hallják ismét az Írás szavait: *Bár hideg volnál vagy meleg! De mivel langyos vagy és sem hideg, sem meleg, kezdelek téged kivetni számból.* (Jel 3,15-16) Meleg ugyanis az, aki a jóra elhatározván magát, azt véghez is viszi; hideg pedig az, aki hozzá sem fog ahhoz, amit véghez kellene vinnie. S amint a langyosság által történik a hidegből a melegbe történő átmenet, úgy a melegből meg langyosság visz a hidegbe. Aki tehát már a hitetlenség dermesztő hidegének elhagyása után éli napjait, de úgy, hogy a langyosság állapota után nem akar buzgóságában hevületre gyulladni, midőn veszedelmes langyosságában megmarad, kétségtelenül nem meleggé, hanem hideggé válik. De amint a langyosság előtt a hideg még reményt kelt bennünk, úgy a lehülés után többé a langyosságra nem lehet reményünk. Azaz: aki még bűnben van, afelől megvan a megtérés reménye. De ha valaki megtérése után lett langyossá, még azt a reményt is foszlánnyá tépi, amelyet mint bűnösről tápláltunk felőle. Azt kívánja tehát az Úr, hogy vagy meleg vagy hideg legyen mindenki, ha langyos létére elvettetni nem akar: azaz vagy még meg nem térvén reményt nyújtson a megtérésre, vagy ha már megtért, buzogjon a jóban; nehogy az elérni szándékolt meleg állapotból tunyaságával vesztére hideggé változzék, s mint afféle sem hideget, sem meleget félredobják.

35. fejezet. Akik a rosszat titokban, a jót nyíltan teszik

Hogyan kell inteni azokat, akik a rosszat titokban, a jót nyíltan teszik, és viszont

Másképpen kell meginteni azokat, akik a rosszat titokban, s a jót nyilvánosan teszik; s másképpen azokat, akik az általuk végzett jót eltitkolják, de megengedik, hogy némely tettük miatt a nagy nyilvánosság kedvezőtlenül vélekedjék róluk. Azokat, akik a rosszat titokban, a jót pedig nyíltan teszik, inteni kell, vegyék fontolóra, mily gyorsan változnak az emberek ítéletet, viszont milyen állandó maradátságúak az Istenéi. Inteni kell őket, hogy a dolgok végső kimenetelére irányítsák lelki szemeiket. Mert míg az emberek dicsérő nyilatkozatai elenyésznek, addig az Isten ítélete, amely pedig a titkosakra is kiterjed, örökkön örökké fennmarad. Midőn tehát titkos bűneiket az isteni ítékezés, jócselekedeteiket pedig az emberek szemei elé állítják: a nyíltan végzett jónak tanúi egykor már nem lesznek, viszont a titkon cselekedett rossznak az örökkévaló Isten bizonyossága fennmarad. Így midőn bűneiket az emberek előtt eltitkolják, erényeiket pedig kitarják, a titkolással leleplezik azt, amiért büntetést érdemelnek, a fitogtatással pedig eltakarják azt, amiért jutalmat nyerhetnének. Jót nevezi ezeket az Igazság fehérített, külsőleg gyönyörű, de holtak csontjaival telített koporsóknak, mert bensejükben bűnöket rejtegetnek s az emberek szemei előtt egy-két jó cselekedetükkel az igazság mázában ékeskednek. Inteni kell tehát őket, hogy jócselekedeteiket ne tekintsék csekélységnek, hanem többre becsüljék azokat. Aki ugyanis azt hiszi, hogy jócselekedeteiért elég jutalom neki az emberek kegye is, az csekély értékűnek tartja jótetteit. Mert míg a jócselekedetért múlandó dicséretet keres, örök jutalomra érdemes jótettet silány áron ad el. Pedig erről a hitvány árról így nyilatkozik az Igazság: *Bizony mondom nektek, elvették jutalmukat.* (Mt 6,2) Inteni kell őket, gondolják meg, hogy midőn titokban gonoszak, nyíltan pedig jó példával járnak mások előtt, ezáltal megmutatják, hogy azt kell követni, amit ők kerülnek, azt szeretni, amit ők gyűlölnek; ekképpen másoknak élnek, önmaguknak pedig meghalnak.

Ellenben azokat, akik titokban jót cselekesznek, de megengedik, hogy némely cselekedetük alapján a nyilvánosság rossz véleménnyel legyen felőlünk, inteni kell, hogy míg jócselekedeteik által a maguk örök életét biztosítják, rossz hírnevükkel másoknak lelki romlására ne legyenek; úgy szeressék továbbá felebarátjukat, mint önmagukat, s éppen ezért midőn önmaguk egészséges bort isznak, az ő példájukat követni akaróknak méreg-serleget ne nyújtsanak. Ezek egyrészt ugyanis kelleténél kevésbé segítik felebarátaikat, másrészt pedig nagy hátrányul szolgálnak nekik azzal, hogy a jót csak titokban akarják véghezvinni, néhány nyilvános tettük által pedig rossz hírbe hozzák magukat. Aki ugyanis mentes lévén a hiú dicsvágytól, mégis eltitkolja a Jót, amit cselekszik, az vétkezik ama kötelezettség ellen, hogy mások lelki épülésére legyen; mintegy csirájától fosztja meg az elvetett magot az, aki az utánzásra méltó cselekedetet látni nem engedi. Azért mondja az Igazság az evangéliumban: *Lássák jótetteiteket és dicsőítsék Atyátokat, ki mennyekben vagyon.* (Mt 5,16) Bár azt sem szabad feledni, hogy más helyen egészen ellenkezőt látszik parancsolni, midőn így szól: *Vigyázzatok, hogy igazságtokat ne cselekedjétek az emberek előtt, hogy lássanak titeket.* (Mt 6,1)

Hogyan lehet tehát érteni azt, hogy egyrészt parancs szól, mely szerint úgy kell cselekedni, hogy ne lássák tettünket, másrészt viszont mégis úgy, hogy észre is vegyék: hacsak úgy nem, hogy amit cselekszünk, oly módon kell titkolnunk, hogy általa ne mi dicsérettessünk, s mégis ki kell azt mutatnunk, hogy a mennyei Atya dicsőségét előmozdítjuk? Azt tiltván ugyanis az Úr hogy igazságunkat ne gyakoroljuk az emberek előtt, tüstént hozzáteszi: *Hogy lássanak titeket.* Azt parancsolván pedig, hogy emberek lássák a mi jócselekedeteinket, azonnal hozzámondta: *És dicsőítsétek Atyátokat, ki mennyekben vagyon.* Miképp lássák tehát és miképp ne lássák

cselekedeteinket, azt tanításának végén mondotta ki: Hogy ti. önmagukért ne iparkodjanak feltűnni, viszont a mennyei Atya dicsőségéért törekedjünk cselekedeteinket el nem titkolni. Amiből aztán gyakran következik, hogyha mindjárt nyíltan történik is valami jó, az titokban marad; s viszont bár titokban történik is, azért az mégis nyilvánvalóvá lesz. Aki ui. nyilvános jócselekedete által nem a maga, hanem a Magasságbeli dicsőségét keresi, az eltitkolja azt, amit cselekedett, mert csak az volt cselekedetének tanúja, akinek tetszését kereste. Aki pedig a titokban végzett jócselekedet által feltűnni és dicséretet nyerni akar, meglehet, hogy senki sem látta, s mégis az emberek előtt cselekedte azt; mert annyi tanúja volt jócselekedetének, ahány embernek titkon tetszeni akart. Midőn pedig a rossz hírnévtől való óvakodás mások előtt nem történik meg – amennyire ez bűn nélkül lehetséges -, ezzel a rossz véleményben levőknek a bűnre adunk ösztönzést. Ezért történik meg aztán gyakran, hogy akik nem gondolnak a felőlük táplált rossz véleménnyel, az ilyenek, bár önmaguk semmi rosszat nem tesznek, de annál többet vétkeznek azokon keresztül, akik őket utánozni találják. Azért mondja Szent Pál azoknak, akik tisztátalanok evése által ugyan önmagukat meg nem fertőztetik, de a gyöngék előtt mégis botrányt okoznak: *Vigyázzatok azonban, hogy ez a ti szabadságtok ne legyen valamiképpen a gyengéknek botránkozására* (1Kor 8,9). És ismét: *És a te tudásod miatt elvész a te gyöngé testvéred, kiért Krisztus meghalt. Így azonban vétkezve testvéreitek ellen, és megsértve az ő gyöngé lelkiismeretüket, Krisztus ellen vétkeztek.* (1Kor 8,11-12) Azért Mózes is azt mondván: *Ne átkozz süketet; – tüstént hozzáadá: És ne tégy gáncsot vak előtt* (Lev 19,14). Mert a süketet átkozni annyi, mint valakit távollétében, midőn minket nem hall, megkisebbiteni; a vak elé akadályt vetni pedig annyi, mint semmi rosszat nem művelni ugyan, de az olyan előtt, aki nem bírja a dolgok mélyére tekintésének adományát, a megbotránkozásra alkalmat szolgáltatni.

36. fejezet. Az eredményes oktatás

Az olyan oktatásról, amely úgy segít az egyesek erkölcsiségén, hogy egyúttal az ajánlott erényekkel ellenkező bűnök se jöjjenek létre

Az elmondottak megmutatják, hogyan kell a lelkipásztornak az isteni tanítás hirdetésében szem előtt tartani azt a különbséget, amellyel mindenkinek illő gyógyszert tud sebére alkalmazni. De ha sok munkába kerül az, hogy egyenkint adván tanítást, mindenkinek minden személyes szükségletére kiterjeszkedjünk; valamint ha igenfáradtságos eljárás az, hogy minden egyes embernek érett megfontolás után tudjunk a maga ügyében utasítást adni: még sokkal fáradtságosabb az, ha igen nagy számú hallgatóságot, melynek tagjait a legkülönfélébb szenvedélyek szorongatják, egy és ugyanazon időben, ugyanazon személynek, egy és ugyanazon közös beszédben kell oktatnia. Ilyen esetben igen nagy művészettel kell a beszédet megszerkeszteni, hogy bár különbözők a hallgatók bűnei, a tanítás mégis minden egyesre ráillő legyen, viszont önmagának se mondjon ellen; hogy középúton haladjon át ugyan a szenvedélyek sorai között, de a kétélű pallas módjára mégis különböző oldalról vágja fel a testiség kinövéseit. Úgy hirdesse az alázatosságot a kevélyeknek, hogy ne nagyobbítsa félelmét a félénkeknek. Úgy bátorítsa a félénkeket, hogy ne tegye féktelenebbé a kevélyeket. Úgy hirdesse a resteknek és aluszékonyaknak a jóban való szorgalmat, hogy a nyugtalan természetűeknek ne adjon nagyobb szabadosságra alkalmat. Úgy zabolázza meg a nyugtalan természetűeket, hogy ne altassa el tunyáságukban a resteket. Úgy fojtsa el a türelmetlenekben a haragot, hogy mégse növelje az engedékenyekben és szelídekben a hanyagságot. Úgy gyullassza buzgóságban a szelídeket, hogy ne gyújtsa a haragosakat nagyobb tűzre. Úgy serkentsé adakozásra a fősvényeket, hogy ne eressze szabadabbra a pazarló kezeket. Úgy hirdesse a pazarlóknak a takarékoságot, hogy ne növelje a fősvényekben a mulandó dolgok bírvágyát. Úgy dicsérje a kicsapongóknak a házasságot, hogy a már önmegtartóztatásban élők ne kapjanak kedvet a bujaságra. Úgy emelje ki az önmegtartóztatásban élők előtt a szüzesség értékét, hogy a házasokban ne támasszon undort a megtermékenyülés iránt. Úgy hirdesse a jót, hogy melleleg elő ne mozdítsa a rosszat. Úgy dicsérje a legnagyobb jókat, hogy ne apasszon el minden értékelést a legkisebbek iránt. Úgy törődjék a legegyszerűbb teljesítményekkel, hogy azokat valaki ne tartsa elegendőnek, és el ne hanyagolja törekvését a legnagyobbak után.

37. fejezet. Az ellenkező szenvedélyekkel küzdők

Hogyan kell tanítást adni az ellenkező szenvedélyekkel küzdőnek

Bár nehéz feladata a hitszónoknak közös tanítás alkalmával az egyeseknek titkos indulatát és ezek okait szem előtt tartani s a bajvívók példájára, most erre, majd arra fordulnia: mégis sokkal több fáradságába kerül az, habár egyugyanazon, de ellentétes szenvedélyekkel küzdő személynek kell tanítást adnia. Gyakran megtörténik ui., hogy valaki már véralkatánál fogva igen vígkedélyű, s aztán egyszerre valami ok miatt nagy szomorúság érvén őt, szerfelett búskomorra válik. Vigyázni kell tehát a lélekvezetőnek, hogy úgy oszlassa el a körülményokozta szomorúságot, hogy ne növelje a véralkat szülte vígságot; s úgy zabolázza meg a véralkatból származó vidámságot, hogy mégse növelje az alkalomszülte szomorúságot. Az egyik módfelett elhamarkodva szokott tenni mindent, s mégis néha, midőn gyorsan kellene valamit tennie, egyszerre félelem lepi meg és minden abbamarad. A másik meg szerfelett félénken szokott végezni mindent, s mégis néha elhamarkodott vakmerőséggel fog a dologhoz. Úgy kell tehát elfojtani az elsőben a hirtelen támadt félelmet, hogy mégse támadjon fel benne a régi hirtelenkedési hajlam. Úgy kell visszatartani a másokban a rögtön támadt hirtelenkedést, hogy mégse erősödjék benne a természetében levő félelem: Van talán valami csodálkozni való azon, hogy a lelki orvosoknak így kell e téren viselkedniök, midőn éppen ilyen okossággal járnak el azok, akik nem a lelket, hanem a testet gyógyítják? Megtörténik pl. hogy valami gyengetestű ember igen nagy betegségbe esik, s ennek a betegségnek természetesen erős gyógyszerekkel kell elejét venni, bár a gyenge test az erős gyógyszert nem képes elviselni. Arra törekszik tehát az orvos, hogy a betegséget is megszüntesse, és a szenvedő gyenge test tovább ne gyengüljön: nehogy a betegséggel együtt az élet is megszűnjön. Oly okos körültekintéssel rendel tehát a gyógyszert, hogy ugyanazon időben a betegségnek is, meg a gyengeségnek is elejét vegye. Ha tehát az egyféleképen alkalmazott testi gyógyszer többféle hatás előidézésére is használható (mert csakis akkor érdemli meg a gyógyszer nevet, ha úgy segít a támadt bajon, hogy a benne szenvedő természetnek is használ); miért ne lehetne az ugyanazon egy tanítás által alkalmazott lelki gyógyszerrel is különböző hatást előidézni az erkölcsi bajokkal kapcsolatban, midőn ez belső finomabb természeténél fogva is már értékesebb a másikonál?

38. fejezet. A súlyos bűnök kiirtása

Néha a kisebb bűnök meghagyhatók, hogy a súlyosabbak kiirtassanak

Rendesen úgy szokott az történni, hogy midőn egyszerre két bűn betegsége támad meg valakit, az egyik kevésbé, a másik talán súlyosabban nehezedik reá. Ilyenkor természetesen okosabb eljárás annak a bajnak állni gyorsabban az útját, amely hamarabb vezetne romlásba. S ha okvetlenül a lélek vesztét okozná, hacsak az ellenkező bűn növekedése be nem következik: a lelkipásztornak tőrnie kell, hogy a lélek halálának elkerülése végett a tanításban való különös mértéktartásával az egyik bűn növekedését elviselje. S midőn ezt teszi, nem nagyobbítja a betegséget, hanem csak fenntartja a gyógykezelésre fogott betegnek az életét, míg majd alkalmas időt talál, amikor teljesen meggyógyítja őt. Gyakran pl. ezt vagy amazt az étel mértéktelen élvezete miatt már-már legyőzi a bujaság ingere, s midőn aztán e harc miatti félelmében a böjtölés fegyveréhez nyúl, a hiú dicsvágy kísértései kezdik őt ostromolni: két olyan bűn ez, amelyek közül az egyiket sehogysem írhatjuk ki, hacsak a másikat nem fogjuk ápolni. S melyiküket kell hevesebben megtámadni? Nemde azt, amelyik a veszedelmesebb? El kell tehát tőrni, hogy a böjtölés erénye által egy ideig hadd növekedjék a dicsvágy e halandóban; nehogy különben a zabálás szülte bujaság teljesen kioltsa lelkének életét. Azért Szent Pál is, midőn olyan gyarlónak ismerte meg hallgatóját, hogy az még kész vagy gonoszat cselekedni, vagy ha jót tesz, az emberek dicséretétől várja jutalmát, így szólott hozzá: *Azt akarod, hogy ne kelljen félned a felsőbbiségtől Tedd a jót és dicséretet nyersz tőle.* (Róm. 13,3) Mert nem azért kell jót tenni, hogy ne kelljen félnünk a világi hatalomtól, vagy hogy tőle dicséretet nyervén, valami mulandó dicsőségre szert tegyünk. Mikor azonban azt látta, hogy e gyarló lélek nem képes a vétket is elkerülni, s a dicsérettel sem törődni, a kitűnő lelkipásztor intésével az egyiket meghagyta, a másikat megszüntette. Megtűrvén ui. a kisebbiket, megszüntette a nagyobbikat; s mert mindent egyszerre elhagyni nem lett volna képes, ily módon békét hagyott a lélek egyik bűnének, hogy annál könnyebben szabaduljon a másiktól.

39. fejezet. Gyenge felfogásúak

A gyengébb felfogásúak előtt nem kell elvont dolgokról beszélni

Az isteni ige hirdetője legyen tudatában annak, hogy nem szabad hallgatójának értelmét, annak erején felül terhelni, hogy úgy mondhatnám: míg az ész húrja a kelleténél jobban megfeszül, el ne szakadjon. A túl nehéz dolgokról a legtöbb hallgatónak nem kell szólani, hanem csak kevesek előtt azokat fejtegetni. Azért mondja maga az Igazság is: *Vajon kicsoda a hű és okos sáfár, kit az Úr háznépe fölé rendel, hogy búzát adjon nekik mérték szerint a maga idejében.* (Lk 12,42) A búza mértéke a tanítás minőségét jelenti, nehogy miközben a korlátoltabb elme valami számára felfoghatatlant kap, veszendőbe menjen. Ezért mondja Szent Pál: *Én sem beszélhettem nektek, testvérek, mint lelkieknek, hanem mint testieknek; mint kisdedeknek Krisztusban tejet adtam nektek inni, nem eledelt.* (1Kor3, 1-2). Ezért takarja be az isteni titkokat megtudó Mózes sugárzó arcát, midőn a nép elé lép: *nem akarja ui. a csodás mélységű titkokat a tömeggel közölni.* (Kiv 34,33) Ezért parancsolja az isteni szó ugyancsak által, hogyha valaki kutatás és elmulasztja annak befedését és emiatt az ökörről vagy a szamárról beleesik, az árát meg kell téríteni (Kiv 21,33): azaz, ha a lelkipásztor mára mennyei tudomány legnehezebb részeihez érkezett és ezeket fejtegeti műveletlen hallgatói előtt, az ilyen büntetést érdemel, ha szavaival akár a tiszta, akár a tisztátalan lelkekben botrányt okoz. Azért kérdik Szent Jób: *Ki adta a kakasnak az értelmet?* (Jób 38,36) Az isteni ige hirdetője ui. midőn kiált éjjel homályosult napjainkban, mintegy kakas gyanánt szól az éjszakában, amikor ezt mondja: *Már itt az ára, hogy felkeljünk az álomból.* (Róm 13,11) Majd ismét: *Józanodjatok ki igazán, és ne vétkezzetek.* (1Kor 15,34) A kakas az éj későbbi óráiban szokott a lehangosabban szólani, s amint hajnal felé közeledik az idő, egyre rövidebbre és halkabbra fékezi a hangját; így a jó igehirdető is a még tompultabb szívűeknek a könnyebben felfoghatókat hirdeti és még semmit sem szól a nehezebb hittitkokról, hogy majd csak akkor halljanak valami főségebbet a mennyei igazságokról, midőn már közelebb jutnak az igazság világosságához.

40. fejezet. Igehirdetés tettel és szóval

Igehirdetés tettel és szóval

Mindezek után azonban egész szeretettel ismételjük meg a már előbb mondottakat, hogy ti. az igehirdető inkább életével, mint szavaival tanítson, s inkább helyes életével taposson útnyomokat követői számára, mintsem szavaival mutasson irányt. Amint a kakas is, amelyet az Úr a jó igehirdető példájául állít oda, midőn már kukorékolni akar, előbb szárnyait megcsattogtatja; s. ezzel megütvén testét, magát éberebbé teszi: azaz szükséges, hogy az isteni ige hirdetői előbb a jónak gyakorlása által tegyék éberebbé magukat, hogy míg másokat szóval keltegetnek, életmódjuk tétlenséget ne mutasson; először magukba verjenek lelket magasztos tetteikkel, s csak azután serkentsenek másokat jó életre; először önmagukat rázzák fel lelki szárnyaikkal; mindazt, ami télen tespedés bennük, gondos utánanézéssel vegyék észre és szigorú öneszméléssel javítsák meg, s utána teremtsenek rendet irányításokkal mások életében; előbb saját vétkeik megsiratására és megbüntetésére gondoljanak, s utána ítélkezzenek mások büntetendő tettei fölött; s mielőtt elhangzanának buzdító szavaik, mindazt, amit mondani akarnak, tetteikkel előzőleg már hangosan hirdessék.

Negyedik rész. A helyes önvizsgálat fontossága

A mindent helyesen végző lelkipásztor miképpen tartson önvizsgálatot, hogy sem élete, sem tanítása kevélyé ne tegye

Gyakran megtörténik, hogy míg a lelkipásztor alkalmas igehirdetésével gazdag eredményt ér el, befelé, önmagában kérkedvén, lelke gőgösen fuvalkodik fel; ezért nagy gondja legyen rá, hogy a félelem törével sebezgesse önszívét, hogy míg mások sebét gyógyítgatván egészségüket visszaadja, saját egészségét elhanyagolva betegségbe ne essék; hogy míg felebarátain segít, magáról meg ne feledkezzenek, s másokat felemelvén önmaga el ne essék. Sokak esésének volt már oka erényességük kiválósága; mert míg rendületlenül bíztak önerejükben, hanyagságuk miatt váratlanul tönkrementek. Midőn ui. az erény ellenszegül a hibáknak, a lélek gyönyörködik benne, és hízeleg önmagának, aminek következménye, hogy az erkölcsös életű ember felhagy önmagának féltő ellenőrzésével s elbizakodva, nyugalomba helyezi magát. Az így tétlenkedőnek a ravasz ámitó sorban elszámolja jótetteit, s mintha másoknál kiválóbb volna, kevély elképzelésekre ragadja őt. Ebből aztán az kerekedik ki, hogy az erényekben való hiú éldelgés ássa meg a lélek sírját az igaz Bíró mérlege szerint. Mert midőn valaki cselekedeteire emlékezvén felfuvalkodik, az alázatosság Ura előtt alázuhan. Azért is mondja az Írás a kevélykedő léleknek: *Kinél vagy te szebb? Szállj le és pihenj a körülméletlenek között.* (Ez 32,19) Mintha kifejezetten ezt mondaná: Mivel erényeid szépsége miatt felfuvalkodol, éppen ez a szépséged idézi elő bukásodat. Azért Jeruzsálem jelképében is ily megrovásban részesül az erényeiben kevélykedő: *Tökéletes voltál ékességemben, melyet rád adtam, úgymond az Úr. De te elbizakodtál szépséged miatt és parázna lettél hírneved miatt.* (Ez 16,14-15) Akkor bízta el ui. magát valaki szépségében, midőn erényeinek érdemein örvendezve, öntelten dicsekszik. De épp ez az elbizakodás hűtlenségre viszi; mert midőn a meghódított lelket gondolatai rászedik, a gonosz szellemek különféle bűnökre csábítják, s így megrontják őt. Jól megjegyzendő pedig, hogy ez mondatik: *Parázna lettél hírneved miatt: mert midőn valaki mennyei uráról megfélemedezik, rögtön a maga dicsőségét kezdi keresni, s mindazt a jót, amit az ajándékozó dicsőségének előmozdítására kapott, önmagának kezdi tulajdonítani; egyre nagyobb hírnévre törekszik, s azon van, hogy mindenki előtt csodaszámba menjen. Hírnevéért tehát hűtlenkedik; minthogy elszakadva törvényes párjától dicsvágyán keresztül a gonosz szellemnek hódol. Azért mondja Dávid: *Fogságba juttatta erejüket, Ellenség kezére ékességüket.* (Zsolt 77,61) Mert csakugyan fogságba esik az erő és az ellenség kezeibe kerül a szépség, midőn az az ősi ellenség az erényekben való kevélykedés által hatalmába keríti az elámított lelket: amely erény-miatti felfuvalkodás még ha teljesen meg nem hódítja is, de azért a választott lelkeket is gyakran kísértetbe hozza; midőn aztán ezek kevélységükben magukra maradnak, elhagyatottságukban újra félelem szállja meg őket. Azért mondja ui. újra Dávid: *Mikor dúslakodtam, így szóltam: Nem fogok meginogni sohasem* (Zsolt 29; 7.). Mikor azonban erényeiben elbizakodva felfuvalkodott, mi történt vele nemsokára ő maga megmondja: *Elfordítottad arcodat tőlem, És én megrendültem.* (Zsolt 29,8) Mintha ezt akarná mondani: *Azt hittem erényeimnek közepette, hogy erős vagyok, magamra maradván azonban látom nagy erőtlenségemet. Azért mondja újra: *Esküszöm és állom, Hogy igazságod végzéseid megtartom.* (Zsolt 118,106) De mivel önerejéből nem lett volna képes megőrizni azt, amire megesküdt, megrendülten tüstént gyarlósága jutott eszébe. Azért is kezdett mindjárt segítségért könyörögni, mondván: *Teljes megalázás ért, Uram engem, Kelts életre, amint megígérted.* (Zsolt 118,107) Sokszor pedig, mielőtt adományaival kitüntetne valakit az isteni gondviselés, előbb gyarlóságát idézi emlékezetébe, hogy a kapott jók miatt fel ne fuvalkodjék. Azért Ezekiel próféta is, valahányszor a mennyeiek szemléletére ragadtatik, előbb mindig az emberfia elnevezést hallja;**

mintha nyilván így intené őt az Úr: Jól gondold meg, mi vagy, nehogy aztán kevélységre gerjedjen szíved azok miatt, amiket látsz, s midőn a legfölségesebbekbe nyersz beavatást, jusson eszedbe emberi voltod, s midőn elragadtatásban részesülsz, gyarlóságod korlátja miatt azonnal szállj magadba. Azért szükséges, hogy midőn erényeink sokasága hízeleg nekünk, vessük gyarlóságunkra lelki szemeinket, s az annyira üdvös alázatosságra ébresszük szívünket; ne azt a jót vegyük szemügyre, amit tettünk, hanem inkább, amit tenni elmulasztottunk: hogy míg gyarlóságunk érzetében magunkat megalázzuk, az alázatosság Ura hathatósan megszilárdítson a jóban. A mindenható Isten is azért szokott úgy tenni, hogy míg jelentősen tökéletesekké teszi az előljárókat, némiképpen gyarlóknak is hagyja őket: hogy így, midőn feltűnő erényekkel ékeskednek, gyarlóságaik hibafoltjairól se feledkezzenek meg, s egyáltalában ne kevélykedjenek nagy dolgaikkal, mikor még kicsinységekkel is nehezen küzdenek meg, fordítva: éppen azért, mert még a kicsinységeket sem bírják maguk alá gyűrni, értékesebb tetteikkel se merészkedjenek kevélykedni.

Íme, jó ember! a tőled kapott megrovás érlelte meg bennem az elhatározást, hogy megmutassam: milyennek kell lennie a lelkipásztornak. Megfestettem a szép embert, ki magam csúnya vagyok, s másokat a tökéletesség révébe irányítok, ki magam is még a bűnök hullámaiban közködöm: De kérlek, tarts fel az élet hajótörésében imádságod mentődeszkájával, hogy mivel saját terhem elmerít, a te érdemed keze felemeljen.